

Broj: X-KR-06/298
Sarajevo, 19.9.2007. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću sastavljenom od suca Davorina Jukića kao predsjednika vijeća, te sudaca Lars Folke Bjur Nystrom-a i Almiro Rodrigues-a kao članova vijeća, uz učešće pravnog savjetnika Melike Bušatlić u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženika Kreše Lučića, zbog kaznenog djela Zločin protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. točka e), f) i k) Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) u svezi sa člankom 180. stavak 1. KZ BiH i člankom 29. KZ BiH, postupajući po optužnici Tužiteljstva Bosne i Hercegovine broj KT-RZ 130/05 od 23.10.2006., potvrđenoj 1.11. 2006, nakon održanog glavnog pretresa, kojem su prisustvovali optuženik Krešo Lučić i njegov branitelj, odvjetnik Krešimir Zubak iz Sarajeva, te tužitelj Tužiteljstva Bosne i Hercegovine, Slavica Terzić, dana 14.9. 2007. donosi, a dana 19.9. 2007. godine javno objavljuje slijedeću presudu

P R E S U D A

Optuženik Krešo Lučić, sin Ive i Ande, rođen 19.3.1969. godine u Općini Kreševo, sa prebivalištem u ..., Ulica ..., državljanin ... i ..., oženjen, otac troje malodobne djece, nezaposlen, neosuđivan.

I

Na osnovu odredbe članka 285. stavak 1. Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine,

K R I V J E

Što je:

1. Točka 1. Tijekom lipnja i srpnja 1993. godine u općini Kreševo, sa pripadnicima vojne policije Kreševo koji su mu bili podređeni, protupravno lišio slobode civile ...: Aišu Agić iz sela Bukve, Nasiba Beganovića, Halida Lušiju, Adema Lušiju iz sela Rakova Noga, te Junuza Ahbabovića i Edina Hasandića iz Kreševa.

2. Točka 2. Dana 20. lipnja 1993. godine nakon što je zajedno sa njemu podređenim vojnim policajcima Tadić Denisom i Mladenom Tolom u mjestu Rakova Noga, općina Kreševo, protupravno lišio slobode Našida Beganovića i istoga sproveo u logor u Osnovnoj školi "Ivo Lola Ribar" u Kreševu, te ga potom u učionici navedene škole a nakon što mu ovaj nije rekao gdje mu se nalazi brat, zajedno sa jednim pripadnikom vojne policije udarao Beganović Našida nogama po svim dijelovima tijela, od kojih udaraca je isti pao na tle da bi ga nastavio udarati nogama po svim dijelovima tijela.

3. Točka 3. U tijeku lipnja i srpnja 1993. godine u Stožeru vojne policije Kreševo u zgradi „Elektroprivrede“ u Kreševu, mučio zatočenike ... narodnosti dovedene iz logora „Šunje“: Kustura Galiba, Fazlibašić Fazila, Fazlibašić Nedžiba, Fazlibašić Kasima udarajući ih rukama, nogama i tukući ih po svim dijelovima tijela.

Dakle, u okviru širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bošnjačkog civilnog pučanstva, znajući za takav napad, Krešo Lučić je učinio protupravno lišavanje slobode protivno pravilima međunarodnog prava, te je učinio mučenje i druga nečovječna djela tukući gore navedene zatočenike.

Čime je počinio kazneno djelo Zločin protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. točke e) i k) (u svezi s točkom 1. izreke presude) i točka f) (u svezi s točkama 2. i 3. izreke presude) Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine, a u svezi sa člankom 180. stavak 1. i člankom 29. KZ-a BiH.

Stoga, ga Sud na osnovu navedenih zakonskih propisa i sukladno članku 42., 48., 49. i 50. KZ BiH

O S U Ā U J E **NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 6 (ŠEST) GODINA**

Na osnovu primjene zakonskog propisa iz članka 56. KZ BiH, vrijeme koje je optuženik proveo u pritvoru počev od 27.4.2006. godine do 19. 1. 2007. godine ima se uračunati u izrečenu kaznu zatvora.

Na osnovu članka 188. stavak 4. ZKP BiH optuženik se oslobada dužnosti da naknadi troškove kaznenog postupka.

Na osnovu članka 198. stavak 2. ZKP BiH, oštećenici sa eventualnim imovinsko pravnim zahtjevom upućuju se na parnicu.

II

Na osnovu članka 284. točka c) ZKP BiH, optuženik Krešo Lučić

OSLOBADA SE OPTUŽBE

Da je

Točka 4. Dana 18. srpnja 1993. godine, na istom mjestu kao u prethodnoj točki, zatočenika Hodžić Mehu, dovedenog iz logora „Šunje“, u prisutnosti oko 10 vojnih policajaca koji su sjedili za drugim stolom uz glasnu muziku, ispitivao na način što mu je stolicu bez naslona postavio naspram svog stola a s njegove lijeve i desne strane postavio njemu podredene vojne policajce Antu Marića i Zdravku Mišanovića i na svaki odgovor Hodžić Mehe naređivao istima da ga udaraju što su ovi i činili i to drvenim palicama po leđima kao i rukama od kojih udaraca je Hodžić Meho u više navrata padao na tle gdje su ga isti nastavljali udarati a potom ga podizali i ponovo udarali usljed kojih udaraca je Hodžić

Meho gubio svijest, te su ga poljevali vodom, dizali na stolicu i opet nastavljali udarati, da bi potom sam prišao Hodžić Mehi i dva puta ga udario drvenom palicom u predjelu leđa, te naredio vojnim policajcima da ga vrata u logor "Šunje",

Čime bi počinio:

kazneno djelo Zločin protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. točka f) KZ BiH u svezi sa člankom 180. stavak 1. i člankom 29. KZ BiH .

Na osnovu članka 189. stavak 1. ZKP BiH troškovi kaznenog postupka u svezi sa oslobađajućim dijelom presude, padaju na teret budžetskih sredstava.

O b r a z l o ž e n j e

Optužnicom br. KT-RZ 130/05 od 23.10.2006.g., koju je Sud potvrdio 26.10.2006.g., Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine je optužilo Krešu Lučića da je radnjama opisanim pod četiri točke optužnice počinio kazneno djelo zločini protiv čovječnosti iz članka 172., stavak 1. KZ BiH.

Dana 3.11.2006.g., optuženik Krešo Lučić izjasnio se da nije kriv za kazneno djelo za koje se tereti pod četiri točke optužnice.

Glavni pretres je počeo 14.2. 2007.g., a završio 14.9.2007.g.

1. Utvrđene činjenice

1.1. Prijedlog Tužiteljstva

Dana 28.2.2007.g., temeljem članka 4. Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine (Zakon o transferu) i članka 261. stavak 1. i članka 15. ZKP BiH, tužitelj je podnio prijedlog br. KT-RZ-130/05, da se prihvate kao dokazane činjenice koje je utvrdio MKSJ u predmetu IT-95-14/2-T, *Tužitelj protiv Kordić Darja i Čerkez Marja*, prvostupanjska presuda od 26.2.2001.g. i drugostupanjska presuda od 17.12.2004.g.

Dana 7.3.2007.g., Sud je donio rješenje br. X-KR/06/298 kojim se odobrava prijedlog Tužiteljstva i kao dokazane prihvaćaju činjenice, iz sljedećih razloga.

Članom 4. Zakona o ustupanju propisano je da: „Nakon saslušanja stranaka, sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ-om”. Budući da Zakon o ustupanju ne propisuje kriterije da bi se određena činjenica smatrala „presuđenom“, vijeće je ispitujući te činjenice, uzelo u obzir kriterije koje je MKSJ u tom pravcu utvrdio u odluci od 28.02.2003. godine u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*. Sud je takode imao u vidu i pravo optuženog na pravično suđenje zagarantovano Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (EKLJP), kao i ZKP-om BiH.

Prema odluci donesenoj u predmetu protiv Momčila Krajišnika, pretresno vijeće na prijedlog jedne od stranaka ili na vlastitu inicijativu, nakon saslušanja stranaka, može odlučiti da formalno primi na znanje presuđene činjenice, ako je činjenica: jasna, konkretna i može se identifikovati, ograničena na zaključke o činjenicama i ne uključuje pravne karakterizacije, pobijana je na suđenju i spada u dio presude koji nije bio predmet žalbe ili je o njemu konačno presuđeno u žalbenom postupku ili je pobijana na suđenju, a sada spada u dio presude koji je predmet žalbe, ali spada u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna. Nadalje, ista ne smije potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog, te se ne može zasnivati na sporazumima o priznanju krivnje u ranijim predmetima i uticati na pravo optuženog na pravično suđenje. Ovi kriteriji nadopunjuju pravilo 94 stav b (formalno primanje na znanje) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ. Nadalje, isti kriteriji su već prihvaćeni i od strane Apelacionog vijeća ovog Suda (vidi presudu u predmetu Samardžić Nedo, broj X-KRŽ-05/49 od 13.12.2006. godine).

Zakon o ustupanju je *lex specialis*, te je kao takav primjenjiv u postupcima pred sudovima u BiH, a posebnu prirodu ovog Zakona ne spori ni odbrana. Osnovna svrha člana 4. Zakona o ustupanju je efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka. Međutim, Sud smatra da primjeni ove zakonske odredbe treba pristupiti oprezno, poštivajući pravičnost konkretnog postupka, te navodeći da se ne prihvataju činjenice koje bi na direktan ili indirektan način inkriminisale optuženog.

Prema ocjeni Suda, slijedeće činjenice u cijelosti ispunjavaju gore navedeni kriterij, te stoga se kao dokazane prihvataju.

3.1.1. Iz presude MKSJ u predmetu Tužitelj protiv Kordić Darija i Čerkez Marija, br. IT-95-14/2-T od 26.2.2001:

1. ...da težina dokaza jasno ukazuje na progon Muslimana u općinama Srednje Bosne u kojima je vlast preuzeo HVO, a to su Busovača, Kiseljak, Vitez..... Progon je u svakoj od općina slijedio isti obrazac i to pokazuje da je HVO pokrenuo kampanju protiv bosanskih Muslimana u tim općinama. To što su možda Muslimani proganjali Hrvate u drugim općinama ne krnji ovaj nalaz i ni na koji način ne opravdava progon koji je vršio HVO (stavak 520., str. 158.).
2. ...“Napad na Ahmiće“ (...) HVO se nije ograničio na ubijanje vojno-sposobnih muškaraca. Ubijali su i žene i djecu” (stavak 633., str. 207.)
 1. ...ubijene su ukupno 104 osobe... (stavak 638., str. 210.)
 2. ...ogromna količina dokaza ukazuje na dobro organizirani i planirani napad HVO-a na Ahmiće kojem je cilj bio ubijanje i istjerivanje muslimanskog pučanstva što je rezultiralo pokoljem...(stavak 642., str. 211.)
 3. ...U nedjelju 18.4.1993. muslimanska sela u općini Kiseljak bila su na redu za napad. Kontekst napada daje zapovijed pukovnika Blaškića jednoj brigadi HVO-a da zauzme dva sela gdje je sve neprijateljske snage trebalo staviti pod komandu HVO-a. HVO je 18.4.1993. napao sela Gomionica, Svinjarevo i Behrići (koja se nalaze nedaleko jedno od drugog na glavnoj cesti), zajedno sa Rotiljem, Gromiljakom, Polje Višnjicom i drugim muslimanskim selima u tom dijelu općine Kiseljak....muslimansko pučanstvo tih sela je ili ubijeno ili protjerano, kuće i džamije su spaljene, a u..... i Gomionici kuće su opljačkane. U Rotilju je od TO-a zatraženo da preda oružje prije nego što je HVO granatirao selo. Kao rezultat toga, donji dio sela je zapaljen i 20 kuća i pomoćnih

objekata je uništeno a sedam civila ubijeno. Kasnije se na jednom zidu pojavio natpis "Ovo su uradile Maturice..." (stavak 665., str. 222.)

4. ...Ti napadi odigrali su se dva dana nakon napada na muslimanska sela Lašvanske doline i bili su dio obrasca napada na Muslimane Srednje Bosne..." (stavak.669., str.223.)
5. ...12.6.1993. Tulicu je napao HVO, što je za posljedicu imalo smrt najmanje 12 seljana i uništenje sela..." (stavak 721., str. 241.)
6. Han Ploča i Grahovci su povezana sela koja se također nalaze južno od Kiseljaka na putu ka Sarajevu, nedaleko Tulice. Ubrzo nakon napada na Tulicu HVO je napao i njih. HVO je izdao ultimatum Muslimanima da predaju naoružanje. Nakon isteka ultimatum, HVO i VRS su granatirali selo i kuće su zapaljane. Uslijedio je pješadijski napad HVO-a. Nakon ulaska u selo, borovnici HVO-a su poredali tri Muslimana uza zid i strijeljali ih. Pobili su još neke muškarce i zapalili garažu u kojoj su se nalazili ljudi. Žene i djeca su zatim odvedeni u vojarnu u Kiseljaku.....te da su tijekom napada ili nakon zarobljavanja ubijene ukupno 64 osobe". (stavak 722., str.242.)
7. ...su napadi na Tulicu i Han Ploču-Grahovce bili dio neposustajućeg napada HVO-a u kojem su civili ubijani i s njima se nečovječno postupalo..." (stavak 723., str. 242.)
8. ... Bosanski Muslimani su sistematski i proizvoljno zatvarani bez ikakvog opravdanja. Tvrdnja da su zatvarani iz sigurnosnih razloga, ili zbog njihove vlastite sigurnosti, je neutemeljena.... da su se uvjeti takovog zatočenja Muslimana razlikovali od logora do logora, ali su općenito gledano bili nečovječni... Muslimani su tijekom zatočenja bez ikakvog opravdanja korišteni kao taoci i živi štitovi, te su tjerani da kopaju rovove. Pri kopanju rovova ih je određeni broj ubijen ili ranjen..."(stavak 800., str. 273.)

3.1.2. Iz drugostupanske presude u predmetu Tužitelj protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, br. IT-95-14/2-a od 17.12.2004:

Šantići, općina Vitez

1. ...u Šantićima smrtno je stradalo 28 ljudi: među njima je bio dječak od 15 godina, jedan muškarac koji je imao 68 godina, a jedna osoba bila je ženskog spola.... ovo troje su bili civili". (stavak 474., str. 125.)
2. ...protupravni napad na civilne objekte, s obzirom da šteta nanesena samo kućama Muslimana nije mogla nastati u vojnim borbama, a činjenica da su borovnici nosili kanistere s benzinom pokazuje da je šteta činjena hotimično". (stavak 477., str. 126.)

Nadioci, općina Vitez

3. ... u Nadiocima života su lišene tri osobe, od kojih su dvije ženskog spola..." (stavak 487., str. 128.)

Gaćice, općina Vitez

4. ... borovnici HVO-a u napadu 20.4.1993. spalili muslimanske kuće i mekteb." (stavak 504., str. 132.)

Donja Večeriska, općina Vitez

5. ...razaranje se nastavilo i od 18. do 21.4.1993., dakle u vrijeme kada su muslimanske snage već otišle iz sela i krenule za Grbavicu - pošto im je ponestalo streljiva – a civili i nenaoružani pripadnici TO-a sklonili su se u bazu Britanskog

bataljona u Divjaku...civilni objekti namjerno napadani u drugom naletu protupravnog razaranja". (stavak 520., str. 136.)

6. ... se u Večeriskoj/Donjoj Večeriskoj, u četvrtom mjesecu 1993., dogodilo razaranja širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom". (stavak 526., str. 138.)

Očehnići, općina Vitez

7. ...hotimično razaranja svih muslimanskih kuća u Očehnićima je bilo velikih razmjera i nije bilo opravdano vojnom potrebom, jer stanovnici sela nisu bili naoružani niti su pružili ikakav otpor..." (stavak 534., str. 139.)

Rotilj, općina Kiseljak

8. ...da su borovnici HVO-a zauzeli položaje na brdima oko Rotilja i pucali ako bi bilo ko od "stanovnika" pokušao izaći iz doline. Tako je HVO kontrolirao područje i tako im u selo nije mogla stići ni hrana niti išta drugo". (stavak 537., str. 141)
9. ... Točan broj pripadnika TO-a i civila koji su se tijekom napada nalazili u Rotilju nije poznat; ipak, jasno je da su većinu muslimanskog pučanstva u selu činili civili. Poslije napada, ženama je i dalje bilo dopušteno odlaziti iz sela u Kiseljak po potreštine, dok je svim muškarcima izlazak iz sela bio zabranjen. HVO je ovo izveo blokadom ceste koja je vodila u selo i iz sela, te postavljanjem borovnika na brda oko sela. Pučanstvo je držano u Rotilju još u devetom mjesecu 1993.". (stavak 538., str. 141.)
10. ... da je prilikom ofenzive na Rotilj, 18. i 19.4.1993., ubijeno sedam osoba: Zibiza Skršo, stara 31 godinu, silovana je i zatim ubijena sa 13 hitaca iz streljačkog naoružanja; Miralem Topalović, star 43 godine, i Esad Topalović, star 28 godina, obojica su usmrćena tako da im je raskoljena glava, a njihovi su leševi nađeni kraj puta; Bajro Puščulović, star 20 godina, i Zila Puščulović, stara 61 godinu, za oboje se navodi da su živi izgojeli u svojim kućama. Ubijen je i Dževad Hodžić, star 22 godine, kao i Zijad Kosovac, star 16 godina". (stavak 542., str. 142.)
11. ... nad Zibizom Skršo izvršeno je nasilje, te se radi o "teškom napadu na ljudsko dostojanstvo" koji predstavlja nehumana djela i nečovječno postupanje". (stavak 546., str. 143.)
12. ...kuće Muslimana su opljačkane". (stavak 548., str. 143.)
13. ... u selu Rotilj počinjena pljačka" (stavak 549., str.143.)

Svinjarevo, općina Kiseljak

14. ...dvije kuće su ostale, koje nisu gorjele. Stanovali su u njima Hrvati". Džamija je spaljena, a stotinjak kuća je uništeno". (stavak.553., str. 144.)
15. ...počinjeno je razaranja imovine širokih razmjera i ono je bilo usmjereno protiv Muslimana, dok hrvatske kuće nisu uništavane..... da to razaranja nije bilo opravdano vojnom nuždom i da su počinio postupali s namjerom da unište tu imovinu...." (stavak 554., str. 144.)

Gomionica, općina Kiseljak

16. ... da je HVO granatirao Gomionicu i da su potom borovnici HVO zapalili kuće, razorivši 131 od 159 kuća, kao i mekteb i turbe..... da su zapalili kuće i da im je

cilj pritom bio “uništiti dokaze”....katoličkoj crkvi i hrvatskim domovima i objektima nije nanescna nikakva šteta”. (stavak 557., str. 145.)

17. ...da je razaranje imovine imalo velike razmjere i da je bilo usmjereno na muslimanske kuće, dok kuće Hrvata nisu uništavane; ...ovo razaranje nije bilo opravdano vojnom nuždom, te da su počinioci postupali s namjerom da unište dotičnu imovinu”. (stavak 558., str. 145.)
18. ...HVO je “dolazila sa kamionima, sa tamićima, sa traktorima i iz donjeg dijela sela su pljačkali, znači nosili sve što se može odnijeti,” a kasnije su im u tome pomagali i civili “koji su nosili u rukama, na leđima ili u točkama gonili, vjerovatno vrijedne stvari” (stavak 559., str. 145.)

Višnjica, općina Kiseljak

19. ... u tijeku napada na Višnjicu 18.4.1993. Muslimanima je uništavana imovina. ... kuće su zapaljane, tako da su u gotovo svim kućama ostali samo goli zidovi. (stavak 561., str. 146.)
20. ...razaranje imovine je imalo velike razmjere i bilo je usmjereno na muslimanske kuće, te da bi svaki razumni presuditelj o činjenicama mogao zaključiti da ovo razaranje nije bilo opravdano vojnom nuždom i da su počinioci postupali s namjerom da tu imovinu unište”. (stavak 562., str. 146.)

Polje Višnjica, općina Kiseljak

21. ...18.4.1993. na Polje Višnjicu izvršen je napad i “neke su kuće i spaljene”, uz napomenu da su među razorenim kućama hrvatske kuće ostale netaknute.103 objekta su spaljena”. (stavak 563., str. 146.)

Behrići, općina Kiseljak

22. ...u Behrićima su uništene gotovo sve kuće.maltene sve kuće su ostale bez krova i nastala je gotovo potpuna pustoš”. (stavak 565., str. 147.)
23. ...razaranje imovine širom općine Kiseljak imalo velike razmjere i bilo je povezano s napadima, te da je razuman presuditelj o činjenicama mogao zaključiti da ovo razaranje nije bilo opravdano vojnom nuždom i da su počinioci postupali s namjerom da unište dotičnu imovinu”. (stavak 566., str. 147.)

Gromiljak, općina Kiseljak

24. ...HVO je napao Gromiljak, izbacio pučanstvo iz kuća, a kuće zapalio. ... razaranje se dogodilo u sklopu napada HVO-a“. (stavak 567., str. 147.)
25. ...za Gromiljak je dokazano bezobzirno razaranje koje nije opravdano vojnom nuždom”. (stavak 568., str.147.)

Tulica, općina Kiseljak

26. ... umorstvu dvanaest civila, među kojima su bili Zijad Huseinović, Aziz Huseinović, Hasim Huseinović, Safet Haskić, Refik Huseinović, Ahmed Bajraktarević i Mufid Tulić. bez obzira na to da li su ovi ljudi u vrijeme kada su ubijeni bili borovnici ili nisu, dokazi jasno govore o tome da su se oni tada nalazili u vlasti pripadnika HVO-a, da su bili zatočeni na groblju u Tulici, dakle, da su bili *hors de combat*”. (stavak 570., str. 148.)
27. ...ovi slučajevi lišavanja života u Tulici u šestom mjesecu 1993. predstavljali su umorstvo, i hotimično lišavanje života”. (stavak 571., str. 149.)

28. ... umorene osobe su najprije podvrgnute maltretiranju: Kasima Huseinovića bojovnici su udarali kundacima u grudi i glavu, šutirali ga i potom ustrijelili. Azizu Huseinoviću pucali su u nogu prije nego što su ga ubili, a Safeta Katkića, Refika Huseinovića, Aziza Huseinovića, Mufida Tulića i Ahmeda Bajraktarevića prisilili su da trče niz strminu, a onda na njih otvorili vatru, tako da su ovi padali nizbrdo”. (stavak 572., str. 149.)
29. ... u selu Tulica počinjeni su nehumana djela i nečovječno postupanje.” (stavak 573., str. 149.)
30. ... bojovnici HVO-a su 12.6.1993. zapalili više kuća u Tulici i da je među njima bio i izvjesni Medić, koji je polijevao kuće benzinom iz kanistera; ...vlasnici tih kuća bili su Sifet Kačačić, Zijad Huseinović..., te da je moguće da su zapaljene zato jer je u njima pronađeno oružje”. (stavak 574., str. 149.)
31. ... činjenica da je u kući nadeno oružje ne predstavljala valjano vojno opravdanje da se one unište. ... za Tulicu u junu 1993. dokazano je bezobzirno razaranje koje nije opravdano vojnom nuždom...” (stavak 575., str. 149.)
32. ...bojovnici pljačkali vrijedne stvari iz kuća u Tulici i odvozili ih; jedan bojovnik HVO-a gurao je točke pune elektronske opreme, među kojom jedan televizor, te stereo i video aparate; bojovnici HVO-a vozili su se unaokolo u automobilima koji su pripadali seljanima”. (stavak 576., str. 150.)
33. ... kazneno djelo pljačke dokazano je za Tulicu u šestom mjesecu 1993. ...(stavak 577., str. 150.)

Han-Ploča – Grahovci, općina Kiseljak

34. ...Premda nije poznat točan broj nestalih osoba (kreće se između 60 i 100 ljudi), mnogi od njih su ubijeni nakon što su ih u Han-Ploči zarobili bojovnici HVO-a...” (stavak 580., str. 151.)
35. ...razaranje je bilo hotimično i nije bilo opravdano vojnom nuždom, jer jedino su muslimanske kuće razarane, i to u periodu kada nije bilo mnogo borbi.....”. (stavak 586., str. 152.)
36. ...da... se uzimali auti, autobusi, ako je ko imao, ili, recimo, veće kamione. pljačkanje...” (stavak 587., str. 152.)
37. ... u selima Han-Ploča-Grahovci je počinjena pljačka...” (stavak 588., str. 152.)
38. ...bojovnici HVO-a su namjerno zapalili džamiju...” (stavak 590., str. 153.)

Osnovna škola u Dubravici

39. ...u Osnovnoj školi u Dubravici protupravno su zatočavani i zatvarani civili...” (stavak 594., str. 154.)

Zgrada SDK

40. ...kad je on 18.4.1993. stigao u zgradu SDK, tamo je bilo zatočenih muškaraca – “djece od dvanaest godina pa nadalje, i bio je Nazif Arnaut, sa 64 godine” ... “djeca od dvanaest godina pa nadalje” bila su civili... (stavak 608., str. 157).

Kaonik

41. ...”muslimanski civili i pripadnici TO u dva su navrata zatvarani u logor: prvi put nakon napada HVO-a na općinu u siječnju 1993. i drugi put nakon napada u

- Lašvanskoj dolini u travnju 1993. Primjerice, u svibnju 1993. na spisku je bilo navedeno 79 zatvorenika". (stavak 624., str. 162.)
42."muslimanski civili i pripadnici TO u dva su navrata zatvarani u logor: prvi put nakon napada HVO-a na općinu u siječnju 1993. i drugi put nakon napada u Lašvanskoj dolini u travnju 1993. Primjerice, u svibnju 1993. na spisku je bilo navedeno 79 zatvorenika". (stavak 624., str. 162.)
43. ...u Kaoniku su držani civili..." (stavak 625., str. 162.)

Vojarna u Kiseljaku i zgrada Općine Kiseljak

44. ... u vojarni u Kiseljku držani su žene i djeca..." (stavak 633., str. 164.)
45.da...je njegova majka bila u grupi koja je odvedena u zgradu Općine u Kiseljaku kad je HVO u šestom mjesecu 1993. napao Han-Ploču i Grahovce..." (stavak 636., str. 165.)

Selo Rotilj

46. ...da...zatvaranje kordona oko Rotilja i sprečavanje civila da izađu iz sela, pri čemu civili u selu nisu zadržani radi njihove sigurnosti, predstavljaju zatvaranje i protupravno zatočavanje civila..." (stavak 640., str. 166.)

Srednja Bosna

47.U Busovači u siječnju 1993. napadnuti su i ubijeni mnogobrojni civili..." (stavak 667., str. 174.)
48. ...U Srednjoj Bosni, u travnju i/ili lipnju 1993., izvršena su sljedeća kaznena djela, pored ostalih i u Ahmićima...Šantićima...Nadiocima...Pirićima...Gačićima...Večeriski / Donjoj Večeriski...Očehnićima...Općini Kiseljak...u Rotilju...u Svinjarevu, Gomionicama, Višnjici, Polje Višnjici, Behrićima i Gromiljaku... u Tulici ...u Han-Ploči...u Grahovcima...u Kaoniku, osnovnoj školi u Dubravici, zgradi SDK, kinu u Vitezu, u selu Rotilj, vojarni u Kiseljaku, te zgradi Općine u Kiseljaku" (stavak 668., str. 175.)
49. ... su Hrvati izvršili napade na bosansko muslimansko civilno pučanstvo u Srednjoj Bosni u periodu od prvog do šestog mjeseca 1993. Oni se moraju okarakterirati kao rasprostranjeni, sistematski i usmjereni protiv civilnog pučanstva". (stavak 669., str. 175.)
50. ...da je, odista, objektivno postojao takav organizirani pothvat u cilju promoviranja neke ideje ili postizanja nekog konačnog cilja sa grupom ljudi u Srednjoj Bosni, a bio je usmjeren protiv bosanskih Muslimana..." (stavak 679., str. 176.)

1.2. Rješenje po službenoj dužnosti

Dana 13.7.2007.g., Sud je strankama i branitelju dostavio spisak činjenica koje je trebalo prihvatiti kao dokazane. Te činjenice su utvrđene u sljedećim predmetima MKSJ: Tužitelj protiv *Aleksovskog*, IT-95-14/1-T, presuda od 25.6.1999.; Tužitelj protiv *Kupreškića*, IT-95-16-T, presuda od 14.1.2000.; Tužitelj protiv *Blaškića*, IT-95-14, presuda od 3.3.2000.; Tužitelj protiv *Kordića i Čerkeza*, IT-95-14/2, presuda od 26.2.2001.; Tužitelj protiv *Naletilića i Martinovića*, IT-98-34-T, presuda od 31.3.2003., i Tužitelj protiv *Rajića*, IT-95-12-5, presuda od 8.5.2006.

Dana 23.7.2007., održana je statusna sjednica kako bi se i stranke i branitelj saslušali u svezi sa navedenim spiskom dokaza.

Istoga dana, 23.7.2007.g., nakon što su stranke saslušane, temeljem članka 4. Zakona o ustupanju predmeta, Sud je po službenoj dužnosti prihvatio kao dokazane činjenice nabrojane u aneksu rješenja Suda br. X-KR-06/298, kako slijedi, uz navođenje broja stavki iz relevantnih odluka. Prilikom odlučivanja, Sud je primijenio isti kriterij kao i u odluci od 07.03.2007. godine.

1.2.1 Iz predmeta MKSJ Tužitelj protiv *Aleksovskog*, IT-95-14/1-T, od 25.6.1999.

21. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (u daljem tekstu: SFRJ), koja se sastojala od šest republika i dvije autonomne pokrajine, raspala se početkom devedesetih. Četiri republike proglasile su neovisnost, što su savezne vlasti i jugoslavenska armija (Jugoslavenska narodna armija - JNA) pokušale suzbiti oružanim putem. Republika Hrvatska proglasila je neovisnost 25.6.1991., što su kasnije priznale članice Europske zajednice i Sjedinjene Američke Države. Republika Bosna i Hercegovina proglasila je neovisnost 6.3.1992., a ubrzo nakon toga su članice Europske zajednice i Sjedinjene Države priznale Socijalističku Republiku Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu: Bosna i Hercegovina). Obje države primljene su u Organizaciju ujedinjenih nacija odlukom Generalne skupštine od 22.5.1992.

22. Napetost je sve više rasla u Bosni i Hercegovini gdje je, nakon izbora u jedanaestom mjesecu 1990., na vlasti bila koaliciona vlada muslimanske Stranke demokratske akcije (SDA), Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) i Srpske demokratske stranke (SDS). Tri glavne stranke sve su teže surađivale jer su se SDA i HDZ zalagale za neovisnu Bosnu i Hercegovinu, dok je SDS zagovarao njen ostanak u okviru Jugoslavije. Istovremeno je nastajala zasebna srpska politička struktura, što je uključivalo stvaranje određenog broja "srpskih autonomnih oblasti" (SAO) u područjima gdje su bosanski Srbi činili većinu. Dana 9.1.1992. proglašena je Republika srpskog naroda u Bosni i Hercegovina (SRBiH). U petom mjesecu iste godine, ta samoproglášena republika oformila je sopstvenu vojsku (VRS) pod zapovjedništvom generala Ratka Mladića, dok je istodobno Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora, u daljem tekstu: SRJ) najavila povlačenje iz Bosne i Hercegovine svih pripadnika JNA koji nisu iz BiH. S druge strane, "hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, suočen s opasnošću koja prijete, te svjestan svoje povijesne odgovornosti u obrani hrvatskih etničkih i povijesnih prostora i interesa, preko legalno izabраних predstavnika vlasti u Republici Bosni i Hercegovini" osnovao je Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu (HZ-HB) u studenom 1991. Dana 8. travnja iduće godine, HZ-HB osnovala je sopstvene oružane snage, Hrvatsko vijeće obrane (HVO).

23. Zatim je na teritorijU tek osamostaljene Bosne i Hercegovine izbio oružani sukob. U tom sukobu Srbi su uglavnom bili suprotstavljeni savezu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, pri čemu su Hrvati formalno stavili vojne jedinice HVO-a pod kontrolu Armije Bosne i Hercegovine (ABiH) i centralnih vlasti u Sarajevu. U stvari, barem što se tiče Lašvanske doline, čini se da je u većini slučajeva za obranu crta bojišnice u područjima naseljenim bosanskim Muslimanima bila zadužena Armija BiH, a u dijelovima gdje su većinu činili bosanski Hrvati HVO. Međutim, suradnja između HVO-a i ABiH polako je pucala i u jesen 1992. došlo je do prvih konfrontacija između ta dva tabora. Krajem siječnja

1993., došlo je do otvorenih neprijateljstava između HVO-a i ABiH: u racijama sprovedenim u gradu Busovači i okolnim selima oko 24.1.1993., zarobljeni su bosanski Muslimani. Oko četiri stotine muškaraca držano je oko dva tjedna u obližnjem zatočeničkom centru u Kaoniku (u daljem tekstu: logor Kaonik). Oko dva i pol mjeseca kasnije, početkom četvrtog mjeseca iste godine, HVO je preuzeo kontrolu u glavnom gradu općine Travnik i tamo podigao zastavu HZ-HB. Potom su uslijedili brojni okršaji između HVO-a i ABiH. Ubrzo nakon toga, sredinom četvrtog mjeseca, hrvatske snage u Bosni sprovele su još jednu akciju zarobljavanja bosanskih Muslimana, kojih je barem stotinu bilo zadržano u zatočeništvu u Kaoniku otprilike mjesec dana.

1.2.2. Iz predmeta MKSJ Tužitelj protiv Kordića i Čerkeza, IT-95-14/2, od 26.2.2001.

8. "Srednja Bosna je neprecizno definirano područje u centralnom dijelu Bosne, oko 30 kilometara sjeverozapadno od Sarajeva i istočno od Mostara i Hercegovine. U središtu Srednje Bosne je Lašvanska dolina, koja se sastoji od općina Vitez, Novi Travnik i Busovača. Na sjeveru se prostire općina Zenica, na jugu općine Kiseljak i Fojnica. Te općine, zajedno s Travnikom, činile su jezgro područja koje nazivamo Srednjom Bosnom. Njima se mogu dodati općine Žepče na sjeveru, Gornji Vakuf na zapadu, Kreševo na jugu te Vareš i Kakanj na istoku. Na tom području 1991. je živjelo gotovo 470.000 stanovnika, od kojih je bilo 48 posto Muslimana, 32 posto Hrvata i 10 posto Srba. Važnost koju je za sukob imalo ovo područje jeste u njegovom geografskom položaju te u činjenici da se u njemu nalazilo nekoliko tvornica oružja. To je planinsko područje s važnim prometnicama koje se pružaju dolinama, od Hercegovine prema istočnoj Bosni i od Sarajeva prema sjeveru. ...".

9. "Tijekom 1992. godine dolazi do preuzimanja općina na području HZ H-B od strane HVO-a, te početka sukoba između Muslimana i Hrvata. Počelo je sukobom bosanskih Hrvata i Muslimana oko oružja".

10. "U prvom dijelu te godine dogodilo se sljedeće: 29.1.1992. održan je prvi sastanak Predsjedništva HZ H-B u Grudama. Dario Kordić imenovan je u Radno predsjedništvo zajedno s Matom Bobanom, Ignacom Koštromanom i još dvije osobe. Kao što je već napomenuto, održan je referendum o neovisnosti Bosne i Hercegovine i ona je izglasana. Dana 6.3.1992. Bosna i Hercegovina proglasila je neovisnost".

497. "Dana 7.3.1992. u publikaciji pod imenom „Lašvanski krug“ pojavio se intervju sa Dariom Kordićem. U intervjuu je Kordić rekao da je glavni razlog za formiranje Hrvatske zajednice činjenica da su srpske snage okupirale Bosnu i Hercegovinu:

„Hrvatski narod je dužan zaštititi minimalne prostore koji mu povijesno pripadaju u banovinskim granicama. Hrvatska zajednica obuhvaća 30 općina povezanih prirodnim pravcem... na području gdje je hrvatsko pučanstvo činilo i čini većinu. Ovo daje za pravo hrvatskom narodu da, štjući pravo muslimanskog, srpskog i pripadnika drugih naroda koji žive na ovom prostoru, uređuje odnose na zadovoljstvo svih.“

491. "(...) navode na zaključak da je HZ H-B osnovana sa nakanom da se otcijepi od Bosne i Hercegovine i da se ujedini sa Hrvatskom."

501. „HVO je imao kontrolu u općinama Vareš, Kiseljak, Vitez, Kreševo i Žepče“.

508. „Kreševo: ova je općina susjedna Kiseljaku, a udaljena je 30 km od Busovače. Godine 1991. pučanstvo je brojalo oko 6.700, od čega 70% Hrvata, 23% Muslimana i 5% Srba. Hrvati su 1992. imali kontrolu nad policijom u Kreševu. Sredstva iz javnih fondova prebacivana su HVO-u i HZ H-B. Istovremeno je HVO uvjeravao Muslimane u Kreševu da nema razloga za zabrinutost. U aprilu 1992. raspuštena je skupština općine i osnovan je krizni stožer. Iako je među članovima kriznog stožera bilo i Muslimana, oni nisu imali nikakvu istinsku moć (...). Dario Kordić je kao potpredsjednik HDZ-a u Srednjoj Bosni poslao dugačku faks-poruku u kojoj je stajalo da je HVO jedina vojna snaga koja smije postojati i da će se sve druge snage smatrati okupacionim snagama“.

520. „Raspravno vijeće nalazi da težina dokaza jasno ukazuje na progon Muslimana u općinama Srednje Bosne u kojima je vlast preuzeo HVO, a to su Busovača, Novi Travnik, Vareš, Kiseljak, Vitez, Kreševo i Žepče. Progon je u svakoj od općina slijedio isti obrazac i to pokazuje da je HVO pokrenuo kampanju protiv bosanskih Muslimana u tim općinama. (...)“

704. „U šestom mjesecu 1993. izbile su nove borbe u Srednjoj Bosni. Neke od njih izazvala je A BiH, koja je u to vrijeme ojačala. Može se napomenuti da je tada, iako je dr. Karadžić dodao svoj potpis potpisima g. Bobana i predsjednika Izetbegovića na Vance-Owenov mirovni plan, Skupština bosanskih Srba odbacila plan, te je u petom mjesecu postalo očito da u međunarodnoj zajednici nedostaje volje za rješenje sa 10 provincija koje je predloženo planom“.

727. „Ostale su ofenzive bile sljedeće. Dana 16.6.1993. i u danima koji su slijedili, vojna policija HVO-a i druge jedinice iz Kiseljaka napale su položaje ABiH u Kreševu, pri čemu su palile sela, džamije i zatvarale muslimansko pučanstvo. Dana 24. lipnja, HVO je započeo napad na Žepče, mnogo sjevernije od ostalih lokacija o kojima se radi u optužnici. Napad je počeo granatiranjem, te (po riječima jednog od svjedoka) upotrebom srpskih tenkova. Bilo je nešto otpora, ali 90% Žepča (s izuzetkom hrvatskog dijela) uništeno je ili zapaljeno u granatiranju. Sve su četiri džamije u potpunosti razorene u napadu, i poginuo je određeni broj ljudi. Žepče je palo krajem šestog mjeseca“.

797. „Bilo je dokaza o drugim mjestima koja su korištena za zatvaranje Muslimana. Na primjer, u Novom Travniku su Muslimani zatvarani u logoru Stojkovići u periodu od 18. do 30.6.1993. Tamo ih je HVO tjerao da kopaju rovove na crti bojišnice i da zakapaju leševe. Ljekarima u Vitezu su se obraćale žene koje su bojovnici HVO-a držali u kući u Novacima (u svrhu silovanja), te su ih liječnici pregledavali. Nakon napada na Kreševo, muškarci su smješteni u hangar, a žene i djeca u osnovnu školu, gdje su ostali od sedmog do devetog mjeseca 1993: bilo je priče (...) o premlaćivanju, mučenju, nedostatku hrane, te priče o kopanju rovova“.

800. „Bosanski Muslimani su sistematski i proizvoljno zatvarani bez ikakvog opravdanja. (...) uvjeti takovog zatočenja Muslimana razlikovali su se od logora do logora, ali su općenito gledano bili nečovječni. (...) Muslimani su tijekom zatočenja bez ikakvog opravdanja korišteni kao taoci i živi štitovi, te su tjerani da kopaju rovove. Pri kopanju

rovova ih je određeni broj ubijen ili ranjen. (...) zatočeni bosanski Muslimani su bili protivpravno zatvarani i da se s njima nečovječno postupalo“.

.....

802. “(...) protupravno zatvaranje i zatočavanje bosanskih Muslimana bili su dio opće nakane da ih se pokori. Kao što je primijećeno, napadi na gradove i sela slijedili su isti obrazac, počevši od prvog napada, sa kulminacijom u zatočenju preživjelih Muslimana. To se događalo tako redovito da je moglo biti radeno samo po zajedničkom planu.”

1.2.3. Iz predmeta MKSJ Tužitelj protiv Kupreškića, IT-95-16-T, od 14.1.2000.

54. „(...) hrvatski nacionalizam i diskriminacija protiv Muslimana bili u porastu u Srednjoj Bosni u periodu između 1992. i 1993., (...) i (...) da je moguće da je to doprinijelo počinjenju zločina (...)“.

80. „Između Hrvata i Muslimana 1992. postojao je razdor (...)“

125. „(...) napetosti i netrpeljivost između Hrvata i Muslimana rapidno eskalirali od sredine 1992. nadalje.“

126. „U Bosni i Hercegovini postojala su 1992-1993. tri entiteta s obilježjima vlade i kvazi-vlade: vlada Republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Sarajevu, Hrvatska zajednica Herceg-Bosna sa sjedištem u Mostaru i Republika Srpska sa sjedištem na Palama. Iako je vlada u Sarajevu bila legitimna vlada Bosne i Hercegovine, mnogi Hrvati doživljavali su je kao pretežno muslimansku. Uporedo sa podjelama na te vlade odnosno kvazi-vlade, postojale su razne oružane snage, vojna policija, civilna policija, paravojne formacije i seoske straže koje su djelovale u središnjoj Bosni 1992.-1993., koje su ponekad bile zajedničke a ponekad formirane po nacionalnim linijama. Postojala je, prije svega, Armija Republike Bosne i Hercegovine, ili Armija BiH, za koju su izvjesni Hrvati i Srbi smatrali da njome dominiraju Muslimani. Na hrvatskoj strani postojao je HVO i njegove oružane snage. Srbi su se u Bosni borili putem JNA a kasnije putem vlastite vojske bosanskih Srba. Postojala je i teritorijalna obrana Bosne i Hercegovine koja je bila u suštini muslimanska snaga a kasnije je, barem na papiru, inkorporirana u Armiju BiH. Muslimani su imali neke neregularne formacije kao što su mudžahedini. Postojale su i "jedinice za posebne namjene" Hrvata kao što su Vitezovi. Postojala je i hrvatska Vojna policija (u kojoj su bile specijalne jedinice poput Džokera), muslimanska Vojna policija, hrvatska civilna policija i muslimanska civilna policija. Pored raznih vojski, postojale su i seoske straže ili patrole, koje su na početku bile muslimansko-hrvatske operacije, ali su se nedugo prije sukoba u listopadu 1992. razdvojile u zasebne patrole.

146. “(...) u Lašvanskoj dolini HVO je bio uglavnom bolje naoružan i opremljen, te da je mogao postaviti više kontrolnih punktova od bosanske Teritorijalne obrane. Tvrdnji (...) da je Armija BiH bila bolje opremljena od HVO-a protivurječe svi posmatrači UN-a (...)

1.2.4. Iz predmeta MKSJ Tužitelj protiv Tihomira Blaškića, IT-95-14, od 3.3.2000.

7. „(...) se navodi da su kaznena djela počinjena "u kontekstu teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava protiv bosanskih Muslimana", koja su oružane snage Hrvatskog vijeća obrane (u daljem tekstu: HVO) počinile između petog mjeseca 1992. i prvog mjeseca 1994.

godine, i to u sljedećim općinama: Vitez, Busovača, Kiseljak, Vareš, Žepče, Zenica, Duvno, Stolac, Mostar, Jablanica, Prozor, Čapljina, Gornji Vakuf, Novi Travnik, Travnik, Kreševo i Fojnica, koje se sve nalaze na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine.“

341. „(...) ciljeve hrvatskih nacionalista iz Hrvatske očito su dijelili brojni članovi HVO-a i Hrvatske zajednice Herceg-Bosne (HZHB), i to Mate Boban, predsjednik te Zajednice, ali i Anto Valenta (predsjednik HDZ-a Viteza a kasnije predsjednik HDZ-a HZHB-a), čiji su nacionalistički napisi indikativni, te Ignac Koštroman (glavni tajnik HZHB-a) i Dario Kordić, čiji su govori raspirivali strasti bosanskih Hrvata. (...) kao primjer, citat iz zapisnika sa sastanka održanog 12.11.1991., koji su potpisali Mate Boban i Dario Kordić: "hrvatski narod u Bosni i Hercegovini mora se konačno prikloniti jednoj aktivnoj i odlučnoj politici kako bi ostvario svoj vjekovni san [...] zajedničku hrvatsku državu".

342. Za te je nacionaliste neprihvatljivo da bi Muslimani mogli željeti da imaju vlastitu obranu. Tako Mate Boban 10.4.1992. na teritoriji HZHB-a zabranjuje bošnjačku Teritorijalnu obranu (TO) koja je oformljena dan ranije. Hrvatski general Roso to potvrđuje zapovijedi od 8.svibnja. Dana 11.svibnja, Tihomir Blaškić provodi tu zapovijed proglašivši TO nelegalnom na području općine Kiseljak. Doista, napetost neprestano raste od petog mjeseca 1992. do prvog mjeseca 1993.

366. Tijekom 1992. godine počinjena su, dakle, brojna diskriminatorska djela protiv muslimanskih vlasti općina Vitez, Busovača i Kiseljak te protiv muslimanskog pučanstva tih općina. Cilj tih djela bio je da se pomenuti predstavnici vlasti uklone sa civilnih, političkih i vojnih funkcija, a da se na njihova mjesta postave predstavnici HVO-a. Ta djela su učinila život muslimanskih civila do te mjere teškim da su mnogi od njih morali napustiti tu regiju i otići u druge općine, u kojima su činili većinu. Oni koji su usprkos svemu odlučili da ostanu u tim općinama morali su se suočiti sa progonima od strane režima koji je u isto vrijeme bio i politički i vojni i koji se prema njima odnosio sa sve više i više neprijateljstva.

367. U tri pomenute općine raste napetost između muslimanskog i hrvatskog pučanstva (...), izbijaju incidenti, naročito onda kada neka od strana misli da može postići taktičku ili stratešku prednost: kontrolu nad nekim selom, gradom, nekadašnjim vojnim skladištima, cestom. Sve su brojnije provokacije i incidenti, poput isticanja hrvatske zastave na javnim zgradama ili otmice hrvatskih časnika. Počinje uništavanje džamija i muslimanskih kuća, prva umorstva civila, prve pljačke. Na manjem području, (...) dolazi do preseljenja hrvatskih, ali prije svega muslimanskih, izbjeglica, koje su sa njihove zemlje istjerale srpske snage, javlja se i unutarnje raseljavanje muslimanskog pučanstva, koje su iz njihovih kuća protjerali Hrvati.

368. Takve su bile okolnosti u kojima je 2.1.1993. na prvoj plenarnoj sjednici strana iz Bosne, koju je u Ženevi sazvala Međunarodna konferencija za bivšu Jugoslaviju, iznesen Vance-Owenov plan. Taj mirovni plan definira, između ostalog, decentraliziranu Bosnu i Hercegovinu, organiziranu u deset provincija, od kojih bi svaka imala znatnu autonomiju, i kojima bi upravljale demokratski izabrane lokalne vlade. Prema pojašnjenjima jednog svjedoka Vijeća, suština tog plana bila je podjela vlasti na način da jedna nacionalnost ima premoć u nekim zonama, ali bez negiranja drugih nacionalnosti. Vlast je trebalo provoditi uz poštivanje manjina. Također prema tom svjedoku, sprovođenje plana podrazumijevalo je savršenu suradnju među stranama budući da su obje strane prihvatile ustupke ne samo u

pogledu teritorija na kojima su nominalno imale kontrolu, nego i u pogledu vladanja svojim narodom i uspostavljanja organa vlasti.

369. Prema Vance-Owen-ovom planu, Lašvanska dolina se većim dijelom našla u provinciji 10, a ostali dijelovi (južni dio općine Kiseljak) pripali su provinciji 7 (Sarajevo). Provincija 8 (Mostar) protezala se od južne granice BiH i Hrvatske sve do Prozora i Konjica na sjeveru. Hrvatima su pripale glavne ovlasti u provincijama 8 i 10, a Muslimanima u provinciji 7. Prema shvaćanju hrvatskih nacionalista, a naročito Mate Bobana, to je, dakako, značilo da je provincija 10 hrvatska. No, po njegovom mišljenju, neki povijesno hrvatski prostori pripali su provinciji 7 i tako im izmakli. Na tim je prostorima, prema Mati Bobanu, trebalo osigurati hrvatsku dominaciju.

370. Prejudicirajući provedbu Vance-Owenovog plana i želeći ga provesti jednostrano, Hrvati, prvenstveno bosanski Hrvati, izazvaće otvoren sukob između Hrvata i Muslimana u srednjoj Bosni.

371. U prvom mjesecu 1993. izbili su prvi žestoki sukobi. Bruno Stojić, predstojnik Odjela za obranu HZHB-a, 15. siječnja je naložio snagama A BiH da se potčine vlasti HVO-a u bosanskim provincijama 3, 8 i 10 ili da to područje napuste do 19:00 sati 20. siječnja. U stavku 3 toga ultimatum također se predviđa da će:

„pripadnici postrojbi Oružanih snaga HVO i Armije BiH [...] koji ne napuste područje provincije, a ne žele se potčiniti nadležnom zapovjedništvu, tretirat će se kao pripadnici paravojnih postrojbi i isti će biti razoružani i privedeni.“

372. Suočene s nepristajanjem muslimanskih snaga na ultimatum, hrvatske snage su počele provoditi postupke čiji je cilj bio prisilna "kroatizacija" teritorija. Muslimansko pučanstvo postaje metom sve češćih napada: maltretiranja, pljačke i zapljena imovine, provala u njihove kuće, premlaćivanja, krađa, uhićenja, paljenja stambenih objekata te umorstava istaknutih Muslimana. Na stotine Muslimana je uhićeno, a mnogi od njih zatočeni su u Kaoniku, u nekadašnjim skladištima JNA. Mnogi su premlaćivani. Većina ih je morala ići na kopanje rovova, često u nehumanim uvjetima, pri čemu su bili izloženi neprijateljskoj vatri, premlaćivani, pa i ubijani, a ponekad i korišteni kao živi štit.

373. Vlada velika napetost. U vojnom informativnom izvješću */militifosum/* britanskog bataljona od 16.1.1993. pominje se prisustvo u regiji "ekstremista sa [muslimanske i sa hrvatske] strane koji, čini se, nisu bili pod kontrolom svojih zapovjedništava", a koji su činili situaciju još težom.

374. Nakon odbijanja muslimanskih vojnih zapovjednika da prihvate ultimatum, hrvatske snage su u noći sa 20. na 21. siječnja započele napad na grad Busovaču.

375. Svojom zapovjedi od 16.1.1993. optuženik je stavio u stanje maksimalne pripravnosti snage HVO-a, jedinicu „Vitezovi“ i 4. bojnu vojne policije, te im zapovijedio da se pripreme za borbu. Tri dana kasnije, 19. siječnja, general Petković je „Vitezove“ stavio pod njegovo zapovjedništvo i oni su, zajedno s brigadom „Ludvig Pavlović“, poduzimali operacije izvidanja kretanja trupa Armije Bosne i Hercegovine. Sutradan navečer HVO je, nakon odbijanja vlasti A BiH da se pokore ultimatumu Brune Stojića, po zapovjedi Bože

Rajića, ministra obrane HZHB-a, izvršio napad na Muslimane u regiji Busovače, nakon kojih je uslijedio (...) palež radnji i privatnih kuća. Hrvatske snage su pucale na osam muslimanskih radnji i oštetile ih eksplozivom, odnosno ručnim bombama. Te su snage također pljačkale kuće Muslimana i ubile jednog vojnika Teritorijalne obrane. Nakon toga, prema izvješću majora Vinca, dozapovjednika „Vitezova“, jedan bataljon od 15 bojovnika iz te jedinice poslan je 26.1.1993. u zonu Busovače. U tom izvješću također stoji da se taj bataljon i dalje ondje nalazio 9.2.1993.g.

376. Prema izvješću Britanskog bataljona od 21.1.1993., radilo se o "unaprijed planiranom, koordiniranom napadu usmjerenom protiv muslimanskog pučanstva". Prema istom izvješću, na prilazima gradu su 20. siječnja, između 20:00 i 21:00 sati, postavljeni kontrolni punktovi. Također, nekoliko sati prije početka ofenzive presječene su telefonske linije.

377. Uslijedili su i drugi napadi. Dana 24.1.1993. HVO je zapalio oko 19 kuća Muslimana u Busovači i protjerao njihove stanovnike. Neke od njih je izdvojio i zatočio u zatvoru „Kaonik“. Dana 25.1.1993. hrvatske su snage granatirale sela Grablje i Merdani, što je rezultiralo bijegom brojnih civila. Ta su sela, međutim, bila branjena od strane jedinica A BiH iz Visokog i Maglaja, a muslimanska artiljerija je iz Grablja granatirala Busovaču.

379. Vrijedi pomenuti da je u to isto vrijeme sličnih incidenata bilo i u općini Gornji Vakuf. Dana 17.1.1993., Živko Totić, tamošnji zapovjednik HVO-a, zapovijedio je zapovjedniku A BiH da prihvati vlast HVO-a. Nakon odbijanja izvršenja te zapovijedi, HVO je 19. siječnja u 00:30 sati pokrenuo ofenzivu protiv Armije Bosne i Hercegovine i spalio nekoliko muslimanskih sela u regiji. (...) Usprkos zapovijedi Mate Bobana da se borbe prekinu 19.1.1993., neprijateljstva su se nastavila sve do 27.1.1993.g.

380. Tijekom čitavog perioda od prvog do četvrtog mjeseca 1993., muslimansko pučanstvo bilo je izloženo sve žešćim progonima od strane hrvatskih političkih i vojnih vlasti. Mnogi civili su stoga napustili tu regiju i uputili se u Kačune ili Zenicu. (...)

381. Posmatračka misija Europske zajednice (PMEZ) i UNPROFOR ulažu velike napore da bi se, s jedne strane, oslobodili zatvorenici a, s druge, lokalizirao sukob. Tako će u Busovači 13. veljače biti osnovana zajednička komisija.

382. Dana 27.1.1993. general Blaškić izdaje zapovijed da se provede prekid vatre u roku od 24 sata. Istoga dana dobiva izvješće od Franje Nakića, načelnika stožera, u kojemu ga informira o situaciji. To izvješće, međutim, naviješta buduće sukobe u Vitezu, Busovači ili Kiseljaku. Zanimljivo je da koristi izraze poput "izazivanja osjećaja nesigurnosti i straha kod protivničke strane", i naročito "neprijatelj je pregrupirao svoje snage i ušao u naša sela" ili "naše snage razoružale su sela *Strane i Skradno gče je zarobljeno 100 pušaka*". Relativno mirna situacija zadržaće se do travnja 1993.

383. No to izvješće navješćuje rasplamsavanje sukoba u travnju 1993. i narednim mjesecima.

1.2.5. Iz predmeta MKSJ Tužitelj protiv Mladena Naletilića, IT-98-34-T, od 31.3.2003.

16. "Dana 10.4.1992., ukazom predsjednika HZ H-B, Mate Bobana, osnovan je HVO. Sam Mate Boban postao je vrhovnim zapovjednikom snaga HVO-a. To je značilo da je HZ H-B u ovom dijelu Bosne i Hercegovine imala stvarnu vlast".

23. Stavovi bosanskih Hrvata su još jednom jasno predočeni bosanskim Muslimanima. Politika stavljanja ovih područja pod hrvatsku kontrolu je imala dva cilja: i) uspostavljanje crte bojišnice između provincija „bosanskih Hrvata“ 8 i 10, i provincije 9 „bosanskih Muslimana“, te ii) da eliminira bilo kakav otpor Muslimana u ovim provincijama a kako bi bosanski Hrvati imali potpunu kontrolu u "svojim" provincijama. Bosanski Muslimani su odbacili želje izražene u „Bobanovoj izjavi“, međutim bosanski Hrvati su nastavili sa aktivnostima u cilju preuzimanja kontrole nad ovim područjima.

24. Incidenti između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana krajem 1992. godine i u proljeće 1993. godine odrazili su se na uspostavljanje i sastav oružanih snaga Bosne i Hercegovine. Kao bivša vojska Jugoslavije, JNA je najvećim dijelom bila pod kontrolom Srba koji su tu vodili glavnu riječ. Obrana koju su organizirali bosanski Hrvati i bosanski Muslimani se mahom sastojala od jedinica lokalne teritorijalne obrane (poznate kao TO) i drugih jedinica nad kojima su bosanski Hrvati i Muslimani uspjeli ostvariti kontrolu. Obrana bosanskih Hrvata i Muslimana je bila organizirana u okviru HVO-a. Međutim, ove jedinice su bile jedinice bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana ili mješovite. (...). Dolazi do odvajanja i jasnije podjele: bosanski Muslimani su ili napuštali jedinice HVO-a odnoseći sa sobom svoje oružje kako bi se priključili rastućim jedinicama bosanskih Muslimana, ili su bili raspušteni i izbačeni iz redova njihovih jedinica HVO-a.

25. Tenzije su i dalje rasle da bi do polovine travnja 1993. godine prerasle u sukob punih razmjera između snaga HVO-a i Armije BiH u Srednjoj Bosni (...).".

1.2.6. Iz predmeta MKSJ Tužitelj protiv Ivica Rajića, IT-95-12-5, od 8.5.2006. godine

27. „Tihomir Blaškić je bio zapovjednik HVO-a Operativne zone Srednja Bosna („OZ SB“). OZ SB i Tihomir Blaškić su bili pod zapovjedništvom i podređeni Glavnom stožeru HVO-a. Od travnja 1992. godine do otprilike 24.7.1993. godine, načelnik Glavnog stožera HVO-a je bio Milivoj Petković. Otprilike u periodu od 24.7.1993. do 9.11.1993., načelnik Glavnog stožera HVO-a je bio Slobodan Praljak. U vrijeme dok je Slobodan Praljak bio načelnik Glavnog stožera HVO-a, Milivoj Petković je bio dozapovjednik oružanih snaga HVO-a“.

28. „Dana 1.11.1992. godine, Tihomir Blaškić je organizirao OZ SB u tri operativne grupe, uključujući i Drugu operativnu grupu. Zona odgovornosti Druge operativne grupe uključivala je općine Kiseljak, Kreševo, Vareš i Kakanj“.

34. „U lipnju 1993. godine, nakon izvedene vojne operacije, Armija Bosne i Hercegovine („A BiH“) je zauzela dio općine Kakanj. Nakon i usljed ove vojne operacije, oko 13,000 bosanskih Hrvata (uključujući i bojovnike HVO-a pripadnike bojne „Kostromanic“) je protivu svoje volje napustilo općinu Kakanj i prešlo na područje općine Vareš“.

35. „U lipnju 1993. godine, HVO Vareš je bosanskim Muslimanima u selima Daštansko i Stupni Do izdao ultimatum da predaju naoružanje. Mještani sela Daštansko su predali svoje

oružje. U Stupnom Dolu, prije isteka ultimatum, mještani su u strahu od napada našli utočište u susjednim selima, da bi se vratili u svoje domove nakon par dana. Znajući da će ABiH izvršiti odmazdu u slučaju da HVO napadne Stupni Do kako bi razoružali selo, HVO je povukao ultimatum i mještanima se dozvolilo da zadrže naoružanje“.

2. Neprihvatanje svjedoka

Dana 5. 6. 2007. godine, g. Josip Sakić je pozvan od strane Obrane kao svjedok u gorenavedenom predmetu. Nakon što je branitelj otpočeo sa ispitivanjem ovoga svjedoka, ispostavilo se da je isti bio zadužen za rad Crvenog križa u Kreševu u periodu od proljeća 1993 pa najmanje do okončanja samog sukoba. Vijeće je potom interveniralo u cilju da se razjasni sam status ovog svjedoka kao pripadnika Crvenog križa. G. Josip Sakić je potom dao objašnjenje da je bio član općinskog Crvenog križa u Kreševu, najprije u svojstvu volontera, a da je potom imenovan na poziciju predsjednika. Svjedok je zatim objasnio da je općinski Crveni križ dio bosanskohercegovačke federacije Crvenog križa, koja je opet dio Međunarodnog komiteta Crvenog križa (MKCK). Svi ovi nivoi organizacije čine Crveni križ. G. Josip Sakić je naglasio da su u toku gorepomenutog perioda radili u skladu sa normama, pravilima ponašanja i kriterijima MKCK. G. Josip Sakić je takođe izjavio da kao član Crvenog križa nije mogao biti pristrasan prema bilo kojoj nacionalnoj skupini niti oružanim snagama, te da je njegov zadatak isljučivo bio da pruži pomoć stanovništvu.

Vijeće je takođe pokrenulo pitanje ograničenja vezanih za svjedočenje uposlenika Crvenog križa u krivičnim predmetima.

Branitelj je bio mišljenja da g. Sakić može da svjedoči s obzirom da je on bio volonter u nacionalnoj (u smislu državnog nivoa) organizaciji Crvenog križa, koja nije bila dio MKCK, bez obzira na činjenicu da je Crveni križ saradivao sa članovima MKCK u tom periodu. Branitelj dalje zaključuje da je g. Sakić time bio lokalni volonter koji nije pripadao MKCK, već je u stvari djelovao u skladu sa normama i kriterijima utvrđenim od strane MKCK, u poslovima pružanja pomoći izbjeglim i interno raseljenim licima na području Kreševa. U skladu sa iznesenim argumentima, branitelj smatra da ovom svjedoku treba dozvoliti da iznese svoj iskaz.

Ipak, Vijeće je od branioca zatražilo pojašnjenje u smislu vrste zadataka koje je g. Sakić obavljao, uzimajući u obzir neutralnost, povjerljivost i nepristranost organa Crvenog križa na svim nivoima u obavljanju svih zadataka iz djelokruga ove organizacije u vrijeme oružanog sukoba (na lokalnom, državnom i međunarodnom nivou).

Branitelj je istakao da je g. Sakić obavljao zadatke zajedno sa MKCK, uključujući kontaktiranje zatvorenika, izbjeglica, interno raseljenih lica i dr. Branitelj je takođe upoznao Vijeće sa činjenicom da je kontaktirao MKCK kako bi došao do informacija u vezi sa događajima u Kreševu, te da je obaviješten da mu te informacije ne mogu biti date na raspolaganje. Ipak, branitelj ističe da ne vidi poseban razlog zašto g. Sakić, kao lice koje je bilo angažovano u svojstvu volontera i koji je radio na humanitarnoj osnovi ne bi mogao dalje da svjedoči.

Tužitelj je postavio određena pitanja u vezi sa okolnostima imenovanja g. Sakića, ali nije ulazio u detalje spornog pitanja.

Branitelj je u konačnici istakao da ostaje kod svog prijedloga da se g. Josip Sakić sasluša u svojstvu svjedoka.

Sud je nakon vijećanja donio odluku da ne prihvati prijedlog da se navedeni svjedok sasluša, iz sljedećih razloga:

Sud konstatuje da je g. Josip Sakić, u vrijeme vršenja aktivnosti vezanih za opseg rada Crvenog križa, bio dužan poštivati princip neutralnosti, nepristrasnosti i povjerljivosti, kao najvažnije principe kojima se Crveni križ rukovodi u svome radu. Upravo zbog navedenih principa, a u cilju očuvanja ovakve strategije rada, Crveni križ uživa privilegiju da njegovi članovi budu izuzeti od obaveze svjedočenja u fazi istrage i glavnog pretresa u krivičnim predmetima. Ovakav stav je zauzelo i Pretresno vijeće Haškog tribunala svojom odlukom u predmetu *IT- 95-P, Tužitelj protiv Simić i dr.* od 27.7.1999. godine. Vijeće je utvrdilo da u skladu sa pravilima međunarodnog običajnog prava, MKCK uživa apsolutnu privilegiju neobjavlivanja svojih povjerljivih informacija.

U zaključku pomenute odluke MKSJ-a koja se odnosi na MKCK, Pretresno vijeće je zaključilo da je MKCK institucija jedinstvenog karaktera koja ima međunarodni pravni subjektivitet i uživa poseban status u međunarodnom pravu; mandat MKCK da pruži zaštitu žrtvama oružanog sukoba koji proizilazi iz Ženevskih konvencija, Dodatnih protokola i Statuta pokreta predstavlja "snažan javni interes"; sposobnost MKCK da ispuní obaveze i dužnosti koje proizilaze iz njegovog mandata zavisi od spremnosti strana u sukobu da MKCK-u odobre pristup žrtvama sukoba; ta spremnost opet, s druge strane, zavisi od dosljednosti MKCK-a u poštivanju principa nepristrasnosti i neutralnosti, te pravila čuvanja tajnosti informacija. Ratifikacijom Ženevskih konvencija od strane 191 države, te priznanje posebne uloge MKCK u međunarodnim odnosima od strane Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, kao i historijska praksa te službena mišljenja država u vezi sa pravilom povjerljivosti MKCK-a, dovela su do uspostavljanja pravila u međunarodnom običajnom pravu kojim se MKCK-u daje apsolutno pravo na neotkrivanje informacija koje se tiču njegovog rada.

Sud se slaže sa gorenavedenim zaključcima. Sud takode smatra da Crveni križ ne bi bio u mogućnosti da osigura povjerenje kod strana u oružanom sukobu ukoliko bi krajnja kontrola nad informacijama kojima raspolaže počivala negdje drugdje, a ne u rukama samog MKCK-a. Sud smatra da bi kršenje pravila povjerljivosti informacija MKCK-a označilo kraj dugotrajne sposobnosti MKCK da dobije pristup žrtvama oružanog sukoba. Sud iskreno vjeruje da bi rad Crvenog križa na zaštiti i pružanju pomoći žrtvama bio ozbiljno ugrožen ukoliko bi informacije koje je MKCK prikupio u skladu sa principom čuvanja njihove povjerljivosti bile korištene u krivičnom postupku. Ukoliko bi se prihvatilo uvođenje povjerljivih informacija MKCK-a u postupcima pred sudom, a bez prethodne saglasnosti MKCK-a, to bi ozbiljno ugrozilo ulogu Crvenog križa kao i njegovu sposobnost izvršenja svog mandata u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom.

Sud takode ističe da je ovakav stav takode sadržan u Pravilniku o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda, tačnije Pravilo 73. ovog Pravilnika predviđa apsolutnu privilegiju MKCK-a da uskrati pružanje dokaza.

Sud je takode uzeo u obzir i Sporazum o sjedištu zaključen dana 26.03.1998. godine između MKCK-a i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Radi se o međunarodnom bilateralnom sporazumu kojim se utvrđuje pravni status, privilegije i imunitet MKCK-a u Bosni i Hercegovini, kojim se priznaje pravni subjektivitet MKCK-a (član 2.), imunitet od pravnog procesa (član 3.), nepovredivost prostorija i arhive (član 4. i član 5.), te imunitet svih članova delegacije, kako međunarodnih tako i domaćih uposlenika od svakog pravnog procesa, što uključuje i njihovo pojavljivanje u svojstvu svjedoka u vezi sa radnjama koje su poduzimali u sklopu obavljanja svojih dužnosti (član 10. stav 2. i 11).

Konačno, prema članu 82. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, g. Sakić bi svojim iskazom povrijedio dužnost čuvanja profesionalne tajne organizacije u kojoj je bio angažovan.

U skladu sa gorenavedenim, Sud je po službenoj dužnosti odlučio da odbije prijedlog da se g. Josip Sakić sasluša u svojstvu svjedoka.

3. Izmjena optužnice

Dana 23.7.2007.g. održana je statusna sjednica kako bi se razmotrio prijedlog Vijeća da se kao dokazane prihvate dodatne činjenice koje je utvrdio MKSJ. Tužitelj je usmeno tražio da izmijeni optužnicu kako bi se "optužnica precizirala malim ispravkama koje neće podrazumijevati bilo kakvu pravnu promjenu niti promjenu činjenica". Na traženje Vijeća da precizira o kojim se namjeravanim izmjenama radi, tužitelj je ilustrirao te izmjene, na primjer, izbacivanjem riječi poput "određen", zamjenom "vidljiv" sa "očigledan", itd. Vijeće je bilo mišljenja da su namjeravane i relevantne izmjene optužnice kozmetičke prirode i da, kao što je i sama tužiteljica naglasila, neće utjecati na izmjenu činjenica niti pravnih pitanja sadržanih u optužnici. Zato je Sud, uzimajući u obzir obvezu da osigura efikasno i učinkovito sudenje, temeljem članka 13., 239., 261., 262. i 263. ZKP, donio usmeno rješenje da odbije ovaj prijedlog kao neutemeljen. Tako je, nakon završnih riječi, i temeljem članka 278. ZKP, predsjednik Vijeća objavio da je glavni pretres završen.

II Izvedeni dokazi

1. Od strane optužbe

Optužba je uvela sljedeće svjedoke: Osman Bejtić, Enver Bejtić, Edin Hasandić, Admir Topalović, Refik Hodžić, Junuz Ahbabović, Džemo Ramić, Aiša Agić, Halid Lušija, Adem Lušija, Ibrahim Lisovac, Meho Hodžić, Salih Skopljak, Avdulah Popara, Benjamin Kardaš, Galib Kustura, Almedin Mušanović, Našid Beganović, Nedžib Fazlibašić, Ivica Šunjić, Hajrudin Bejtić, Kasim Fazlibašić, Fazil Fazlibašić i Ljuban Cigelj.

Tužitelj je također, u svrhu pobijajućih dokaza, uveo sljedeće svjedoke: Nermin Poturković i Šarić.

Nadalje, Sud je pregledao sljedeće materijalne dokaze koje je podnijelo Tužiteljstvo BiH: Dokazi T-1-Zapisnik o saslušanju svjedoka Osmana Bejtića od 10.5.2006.; T-2- Zapisnik o saslušanju svjedoka Bejtić Envera od 5.6.2006.; T-3- Zapisnik o saslušanju svjedoka Edina Hasandića od 12.9.2006.; T-4- Zapisnik o saslušanju svjedoka Admira Topalovića od 26.9.2006.; T-5- Zapisnik o saslušanju svjedoka Refika Hodžića od 5.6.2006.; T-6- Zapisnik o saslušanju svjedoka Junuza Ahbabovića od 21.9.2006.; T-7- Zapisnik o saslušanju svjedoka Đeme Ramića od 13.9.2006.; T-8- Zapisnik o saslušanju svjedoka Aiše Agić od 13.9.2006.; T-9- Zapisnik o saslušanju svjedoka Halida Lušije od 17.8.2006.; T-10- Zapisnik o saslušanju svjedoka Adema Lušije od 18.9.2006.; T-11- Zapisnik o saslušanju svjedoka Ibrahima Lisovca od 23.1.2006., T-12-Ljekarski nalazi za Mehu Hodžića od 19.10.1993.; T-13- Zapisnik o saslušanju svjedoka Mehe Hodžića od 9.8.2006.; T-14- Potvrda Međunarodnog crvenog križa da je Salih Skopljak zatočen u Kreševu, od 20.10.2004.; T-15-Uvjerenje kojim se Salihu Skopljaku priznaje status bosanskohercegovačkog logoraša, od 1.11.2004.; T-16- Zapisnik o saslušanju svjedoka Saliha Skopljaka od 17.8.2006.; T-17-Potvrda Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika da je Avdo Popara registriran kao zatvorenik u logoru u Kreševu, od 21.4.1995; T-18- Potvrda Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika da je Avdo Popara zatočen kao civilni zatočenik u logoru HVO u Kreševu od 27.4.1994.; T-19- Potvrda Međunarodnog crvenog križa da je Avdo Popara zatočen u Kreševu od 27.5.1994., T-20- Uvjerenje kojim se Avdi Popari priznaje status bosanskohercegovačkog logoraša od 8.10.1998.; T-21- Zapisnik o saslušanju svjedoka Avdulaha Popare od 7.3.2006.; T-22- Zapisnik o saslušanju svjedoka Benjamina Kardaša od 16.8.2006.; T-23- Zapisnik o saslušanju svjedoka Galiba Kusture od 19.9.2006., T-24- Zapisnik o saslušanju svjedoka Almedina Mušanovića od 18.8.2006.; T-24- Zapisnik o saslušanju svjedoka Almedina Mušanovića u predmetu Vlatko Buzuk od 21.11.2000.(fotokopija i izvornik); T-25- Zapisnik o saslušanju svjedoka Našida Beganovića od 17.8.2006.; T-26- Zapisnik o saslušanju svjedoka Nedžiba Fazlibašića od 18.9.2006.; T-27-Potvrda o izuzimanju hale „Šunje“ od 5.3.1994., T-28- Zapisnik o saslušanju svjedoka Ivice Šunjića od 7.8.2006.; T-29- Zapisnik o saslušanju svjedoka Bejtić Hajrudina od 18.5.2006.; T-30- Zapisnik o saslušanju svjedoka Kasima Fazlibašića od 4.10.2006.; T-31- Zapisnik o saslušanju svjedoka Fazila Fazlibašića od 6.3.2006.; T-31a- Zapisnik o saslušanju svjedoka Fazila Fazlibašića u predmetu Vlatko Buzuk od 21.11.2000. (izvornik i fotokopija); T-32- Zapisnik o saslušanju svjedoka Ljubana Cigelja od 30.5.2006.; T-33-Potvrda da je Krešo Lučić pripadnik oružanih snaga (HVO (Hrvatsko vijeće obrane)-R BiH) od 22.11.2004.; T-34-Osobna karton za Krešu Lučića; T-35-Spisak bojovnika od 8.10.1993.; T-36-Izvješće vojne policije od 12.2.1994.; T-37-Službena zabilješka od 21.12.1993.; T-38-Zapovijed od 9.12.1993.; T-39- Akt vojne policije Kreševo od 21.10.1993.; T-40-Izvješće vojne policije od 19.8.1993.; T-41-Izvješće o radu vojne policije od 18.8.1993.; T-42-Zapovijed o prebacivanju u kućnu izolaciju od 15.8.1993.; T-43-Zapovijed da se Enver Meredan stavi u kućni pritvor od 15.8.1993.; T-44-Zahtjev za uhićenje od 18.7.1993.; T-45-Izvješće patrole vojne policije od 16.7.1993.; T-46-Izvješće vojne policije od 16.7.1993.; T-47-Izvješće o oslobađanju Huseina Hrkića od 4.7.1993.; T-48-Zapovijed za uhićenje izdata vojnoj policiji 4.7.1993.; T-49-Zapovijed od 30.6.1993.; T-50-Radni nalog od 15.6.1993.; T-51-Izvješće vojne policije od 8.6.1993.; T-52-Izvješće vojne policije za 4.5.1993.; T-53-Dnevno izvješće o radu vojne policije Kreševo od 4.6.1993.; T-54- Dnevno izvješće o radu vojne policije od 2.6.1993.; T-55-Dnevno izvješće za Zapovjedništvo III satnije - IV bojne vojne policije sa sjedištem u Kiseljaku od 27.5.1993.; T-56-Potvrda o predaji oružja od 26.5.1993.; T-57-Dnevno izvješće vojne policije od 25.5.1993.; T-58-Izvješće

zapovjedništva III satnije IV bojne- vojna policija Kreševo od 19.5.1993.; T-59-Zapovjed HVO od 6.5.1993.; T-60-Izvjeshće vojne policije od 4.5.1993.; T-61-Izvjeshće vojne policije od 26.4.1993.; T-62-Zapovijed vojne policije od 31.3.1993., T-63-Izvjeshće HVO o pripadnicima MOS (Muslimanske oružane snage) od 2.7.1993.; T-64-Spisak vojne policije Kreševo od 18.12.1993.; T-65- Spisak vojne policije Kreševo od 30.12.1993.; T-66- Spisak vojne policije od 12.1.1994.; T-67- Spisak vojne policije Kreševo od 15.2.1994.; T-68-Zapovijed Kreše Lučića od 18.10.1993.; T-69-Dnevno izvješće o radu vojne policije od 3.5.1993; T-70-Dnevno izvješće vojne policije od 1.6.1993.; T-71-Radni nalog vojne policije od 30.5.1993.; T-72-Dnevno izvješće o radu vojne policije od 31.5.1993.; T-73-Izvjeshće vojne policije od 10.1.1993.; T-74-Izvjeshće vojne policije Kreševo od 5.7.1993.; T-75-Dnevno izvješće vojne policije Kreševo od 26.5.1993.; T-76-Potvrda Udruženja logoraša za Eminu Skopljak od 14.10.2004.; T-77- Potvrda Udruženja logoraša za Džanana Skopljaka od 14.4.2007.; T-78- Potvrda Udruženja logoraša za Aidu Skopljak od 14.10.2004.; T-79-Zahjev za izuzeće od 5.7.1993.; T-80-Spisak vojne policije Kreševo od 18.3.1993.; T-81-Izvod iz kaznene evidencije za Krešu Lučića od 31.5.2006.; T-82-Dnevno izvješće vojne policije od 26.1.1993., T-83- Rodni list za Krešu Lučića; T-84-Akt-Zapovijed od 22.6.1992. i T-85-Službena zabilješka MUP-a Sarajevo od 8.11.2000.

2. Od strane obrane saslušani su slijedeći svjedoci

Ivo Kuliš, Žarko Pavlović, Frano Marković, Pavo Vukoje, Ivica Nuić, Josip Sakić, Ivo Lastro, Anto Marić, Mato Tadić, Vinko Kvesić, Željko Gracić, Čelan Tomo, Orhan Vila, Mile Jukić, Mladen Tolo, Marinko Marić, Ivica Marić, Denis Tadić, Simo Ivanković, Ahmed Beganović, Šefik Kardaš, Andrija Miličević, Vlado Komšić, Marjan Mišanović, Ivica Karatović i Željko Drljo.

Sud je također ispitao liječnika Franka Zenetića u svojstvu vještaka i optuženika, koji je na glavnom pretresu svjedočio kao svjedok.

Sud je također ispitao sljedeće materijalne dokaze koje je izvela obrana: Dokazi O-1-Zaključak Predsjedništva Kriznog stožera općine Kreševo od 4.8.1992.; O-2-Zaključci sastanka hrvatskog i muslimanskog naroda od 21.4.1993.; O-3- Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta od 21.4.1993.; O-4-Službena zabilješka – Policijska postaja Kreševo od 22.5.1993.; O-5-Procjena i odluka na prijedlog zapovjedništva 3. korpusa od 17.7.1993.; O-6- Radnja poduzeta u svezi sa kršenjem sporazuma od strane zapovjedništva 3.korpusa HVO od 22.4.1993.; O-7-Zapovijed zapovjedništva 3.korpusa od 21.5.1993.; O-8-Redovno bojno izvješće Komanda 3. korpusa od 2.6.1993.; O-9-Zapovijed stožera vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga Republike BiH od 14.6.1993; O-10-Zapovijed za pojačane mjera sigurnosti od 14.5.1993.; O-11- Specijalno izvješće o situaciji u operativnoj zoni Srednja Bosna od 17.6.1993.; O-12- Informacije Franjevačkog samostana Kreševo od 21.6.1993., upućene nadbiskupskom ordinarijatu; O-13- Ocjena operacija agresorskih snaga koju je izvršilo zapovjedništvo 6. korpusa Armije BiH od 2.8.1993.; O-14- Zapovijed za marširanje od 2.9.1993.; O-15- Odlomak iz knjige *Lukava strategija*; O-16- Izvjeshće stožera vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga – Istureno zapovjedno mjesto, od 25.6.1993.; O-17- Fotografije sela Pirin; O-18-Spisak branitelja poginulih u Kreševu, od 15.5.2007.; O-19- Spisak pripadnika III bojne HVO – Kreševo; O-20- Spisak pripadnika građevinskog voda od 12.8.1993.; O-21- Potvrda o preuzimanju hangara “Šunja” (MTS) od 5.3.1994.; O-22-Zapovijed HVO brigade “Ban Jelačić Josip” od 9.3.1993; O-23- Potvrda lovačkog kluba “Tetrijež” – Kreševo, od 21.5.2007.; O-24- Izvod iz kaznene evidencije za

Nedžiba Fazlibašića od 3.7.2007. (fotokopija); O-25-Izvod iz kaznene evidencije za Fazila Fazlibašića (fotokopija i izvornik)¹; O-26-Presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku protiv Mate Đereka od 21.6.2005.; O-27- Presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku protiv Mate Miletića od 29.3.2005.; O-28-Sporazum od 20.4.1993.; O-29- Kaznene prijave protiv Beganović Našida od 23.4.2007.; O-30- Raspored ispitivanja svjedoka od 30.5.2007. (dokument obrane); O-31- Prilog sporazumu strana da se okončaju sukobi u BiH; O-32- Službena zabilješka – Policijska uprava Kiseljak, od 18.4.1996.; O-33,-O-33a, O-33b, Potvrda o privremeno oduzetim predmetima od 21.4.1993.; O-34- Službena zabilješka – Policijska uprava Kiseljak, od 20.6.1995.; O-35- Službena zabilješka – Policijska Uprava Kiseljak, od 17.4.1996.; O-36- Izvod iz matične knjige umrlih za Marka Mišanovića od 9.2.1994.; O-37- Izvod iz matične knjige umrlih za Katu Vukoja Petrušić od 11.9.1993.; O-38- Otpusnica za Ivicu Barešića od 20.5.1994.; O-39- Otpusnica iz bolnice za Antu Gašića; O-40- Otpusnica iz bolnice za Rozaliju Gašić; O-41- Skica lokacije KU/34/95 od 16.6.1995.; O-42- Ratno izvješće župe Deževica; O-43-DVD-mape; O-44 do 53 fotografije poginulih; O-54- Izvješće o napadu MOS (Muslimanske oružane snage) na patrolu HVO na kontrolnom punktu Blinje od 20.6.1993.; O-55-Izvješće o napadu MOS na patrolu HVO u Striješću, od 20.6.1993.; O-56-Izvješće o napadu MOS na patrolu HVO u Mešćemi, od 20.6.1993.; O-57- Potvrda da je Denis Tadić pripadnik oružanih snaga (HVO-A RBiH) od 22.11.2004.; O-58-Podaci iz kaznene operativne evidencije Policijske uprave Kiseljak i Travnik za Nedžiba Fazlibašića i Fazila Fazlibašića od 19.7.2007. i O-59- Zdravstveni karton za Mehu Hodžića.

III Završne riječi

Nakon dokaznog postupka, tužitelj i branitelj su iznijeli završne riječi.

1. Optužba

Dana 13.9.2007. tužiteljica je iznijela završne riječi.

Tužitelj je najprije zaključio da su postojanje bića kaznenog djela zločini protiv čovječnosti iz članka 172. KZ BiH, koji se odnose na dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog pučanstva, upoznatost počinitelja s postojanjem takvog napada i radnje počinioca, povezani s napadom, dokazani van razumne sumnje.

Tužitelj je naveo da se obrana temelji na izjavi da je uhićenje i zatvaranje Bošnjaka opravdano pod režimom zatočenja. Koncept zatočenje i uvjeti zatočenja jasno su regulirani međunarodnim humanitarnim pravom, kao i sudskom praksom MKSJ. Tužitelj navodi da uhićenje i zatvaranja muslimanskog –bošnjačkog pučanstva općine Kreševo nisu vršeni u cilju zatočenja nego da je to zapravo bio široki i sistematični napad na civilno pučanstvo muslimanske – bošnjačke nacionalnosti i da je njihovo zatvaranje u logore zamišljeno radi fizičkog mučenja i ponižavajućeg postupanja.

Tužitelj zatim prelazi na navod obrane da su i osobe hrvatske nacionalnosti bile zatvarane u Šunji i precizira da su „svjedoci potvrdili da je istina da su i neke osobe hrvatske

¹ Dokazi br. O-24 i 25 čine jedan dokument (kaznene evidencije za obje osobe navedene su na jednom listu papira),

nacionalnosti bile zatvorene u Šunji, ali je njihov broj bio prilično mali.“ Također je dodao da bi te osobe samo prenoćile i bile puštene na slobodu odmah sljedećeg jutra.

Mnogi svjedoci obrane su također potvrdili da je optuženik bio zapovjednik vojne policije, vojna policija je bila smještena u zgradi „Elektrodistribucije“, vojna policija je osiguravala Šunje i vojna policija je pratila zatvorenike na prisilni rad.

Optuženik Krešo Lučić je ispitan u svojstvu svjedoka. Tužitelj smatra da njegovo svjedočenje ide u prilog njegovoj obrani i on nije dužan da govori istinu. Ustavni sud BiH je istog mišljenja².

Nakon što je naveo da se obrana fokusirala i na dokazivanje tvrdnji o tome ko je započeo rat u Kreševu, tužitelj je naveo da „Tužiteljstvo BiH neće analizirati te tvrdnje obrane jer smatra da nije predmet ovog kaznenog postupka, nego ko je počinio široki i sistematični napad na civilno pučanstvo i ko je počinio zločine tijekom tog napada. Također smatra da počinjenje zločina od strane jedne zaraćene strane ne opravdava počinjenje zločina od strane druge zaraćene strane“.

Na kraju, tužitelj je naveo da je, imajući u vidu gore navedeno, obrana optuženika Kreše Lučića neosnovana i sračunata na izbjegavanje ili umanjnje njegove kaznene odgovornosti, te bi je Sud kao takvu trebao odbaciti. Uistinu, tužitelj je dodao da je njegova strategija prvenstveno potkrijepljena izjavama svjedoka i optužbe i obrane, kao i brojnim materijalnim dokazima iz spisa predmeta. „Obrana nije ponudila niti jedan čvrsti dokaz koji bi potkrijepio bilo koju od njenih tvrdnji koja bi bila važna za ovaj kazneni predmet“.

Tužitelj se pozvao na sudsku praksu Suda BiH u pogledu primjene materijalnog prava, ističući da je to sasvim ispravno, kao što je i potvrđeno odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu apelanta Abduladhim Maktoufa³, i zaključio da su u svezi s tim sve dileme riješene i da u ovom kaznenom predmetu treba primijeniti Kazneni zakon Bosne i Hercegovine iz 2003.

Tužitelj je naveo da prilikom odlučivanja o visini kazne treba uzeti u obzir životnu dob žrtava i zapovjednički položaj koji je optuženik zauzimao u vrijeme počinjenja kaznenog djela.

Na kraju, tužitelj se zatražio da optuženik Krešo Lučić bude oglašen krivim za počinjeno kazneno djelo, ali nije predložio dužinu kazne koja treba biti izrečena optuženiku.

2. Obrana

Dana 14.9.2007.g., obrana je također iznijela završnu riječ i istakla da je Krešo Lučić optužen za kazneno djelo zločini protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. KZ BiH, u vezi

² Vidi Odluku Ustavnog suda BiH od 20.9.2006., u predmetu *Senad Pendrek i Suvad Duder*, br. AP 2632/05 stavak 25; objavljeno u Službenom glasniku BiH br. 9/07 od 13.2.2007

³ Odluka o dopustivosti i meritumu od 30.3.2007.g. br. AP1785/06 objavljena u Službenom glasniku BiH br.57/07 od 30.7.2007.

sa članom 180. stavak 1. i članom 29. KZ BiH, a on je optužen za počinjenje kaznenog djela u periodu od travnja do rujna 1993.g., odnosno po zakonu koji je stupio na snagu deset godina nakon počinjenja kaznenog djela i koji je, pored toga, za njega strožiji. Tako se u odnosu na Krešu Lučića treba primijeniti kazneni zakon koji je bio na snazi u vrijeme kada je kazneno djelo bilo počinjeno i koji je blaži za optuženikaa.

Obrana je zatim pobijala jasnoću i formulaciju optužnice i također navela da ona ne sadrži sve potrebne elemente koje optužnica mora sadržavati.

Obrana je tvrdila da je Krešo Lučić optužen za izvršenje istih djela za koje je druga osoba optužena i pravosnažno osuđena, navodeći da optuženik ne može odgovarati za nedostatak koordinacije između Tužiteljstva BiH i Kantonalnog tužiteljstva u Novom Travniku, čime se krši princip *non bis in idem*.

Obrana osporava da su sve osobe muslimanske etničke pripadnosti, koje su navedene u optužnici kao uhićene, zatvorene i mučene osobe, bili civili.

Obrana je zatim tvrdila da tužitelj nije iznio niti jedan dokaz u svezi sa optužbom da je optuženik nešto nekome zapovijedio. Obrana je dalje navela da tužitelj nije dokazao da je optuženik izdavao zapovijedi, odnosno nije ni sa jednim pisanim dokazom. Niti jedan svjedok nije ispitan niti je na bilo koji način potvrdio navode iz optužnice da je optuženik zapovijedio zatvaranje ili mučenje. Obrana je također tvrdila da je tijekom dokaznog postupka utvrđeno temeljem dokaza i obrane i tužitelja da je optuženik Krešo Lučić bio na najnižoj ljestvici u lancu zapovijedanja, odnosno da je bio zapovjednik voda, grupe od dvadesetak ljudi. Prema tome, optuženik Krešo Lučić se ne može smatrati osobom koja je imala važnu ulogu u planiranju ili vršenju širokog ili sistematskog napada. Na osnovu izvedenih dokaza, kako navodi obrana, Krešo Lučić je bio izdvojen iz zapovjednog lanca vojne policije HVO u Srednjoj Bosni i izravno povezan sa zapovjedništvom HVO Kreševo. Stoga, Krešo Lučić nije bio ovlašten da izdaje zapovijedi o zatvaranju.

Obrana navodi da, pored toga što optužnica nije pružila dokaze kojima se potkrepljuje tvrdnja da je optuženik zapovijedio zatvaranje i mučenje i da je imao bilo kakvu ulogu u navedenom širokom i sistematskom napadu usmjerenom protiv bošnjačkog pučanstva, optužnicom ni na koji način nije dokazano da je optuženik Krešo Lučić znao za taj napad.

Obrana je također istakla da je očigledno da su mnogi svjedoci optužbe bili instruirani, ali ne najuspješnije, jer su pobijali sami sebe, materijalne dokaze i svjedočenja drugih svjedoka.

Obrana je zatim tvrdila da je Armija BiH neočekivano napala teritorij općine Kreševo dana 17.6.1993.g. Obrana navodi da se „u općem ratnom kaosu izazvanom napadom Armije BiH, vojno i civilno zapovjedništvo odlučilo na obranu, što je uključivalo mjeru koja je primijenjena na dio muslimansko-bošnjačkog pučanstva. Te mjere bile su opravdane iz vojnih i sigurnosnih razloga“. U svezi sa mjerom zatočenja, obrana je zaključila da su te radnje bile zakonite, opravdane i u skladu sa međunarodnim konvencijama.

Obrana je prihvatila da optuženik jeste sudjelovao u uhićenju određenih osoba, ali onih koji su izbjegavali ili kršili vojnu dužnost. Pored toga, sudjelovao je u razoružavanju i uhićenju onih Muslimana koji nisu htjeli predati oružje ili za koje se sumnjalo da posjeduju sredstva

komuniciranja. To su bile zakonite mjere koje se nisu odnosile samo na Muslimane nego i na Hrvate. Nema sumnje da je sila primjenjivana tijekom ispitivanja, ali je za to osuđen Mato Đerek, dok Krešo Lučić nema ništa s tim, osim što su njegovi policajci morali da postupaju po zapovijedi za uhićenje. Obrana dalje ne osporava da je određeni broj zatočenih osoba odveden da radi na utvrđivanju obrane u Kreševu, vojna policija je sudjelovala u njihovom odvođenju i dovođenju. Međutim, to nije bio prisilni rad niti je Krešo Lučić to zapovijedao ili o tome odlučivao.

Obrana je predložila da se Krešo Lučić oslobodi optužbi zbog „nedostatka dokaza“, ističući da se optuženik dragovoljno predao kako bi dokazao svoju nevinost.

Nakon završne riječi njegovog branitelja, optuženik Krešo Lučić je izjavio da u potpunosti podržava završne riječi branitelja.

IV Činjenično stanje koje je utvrdio Sud

Sud je, u okviru svojih diskrecijskih prava, procijenio sve izvedene dokaze i u cjelini prosudio izvjesne nedosljednosti i razlike. Također je sveukupno i sistematski procijenjen kredibilitet svjedoka. Uz ovakav pristup, Sud je također uzeo u obzir različite izjave svjedoka optužbe i obrane, koji izražavaju različita stajališta stranaka. Zapravo, izjave nekih svjedoka jesu drugačije. Međutim, one su dosljedne u pogledu stvarnog i sadašnjeg vremena i mjesta navedenog kaznenog djela u širem kontekstu. Navedene razlike uistinu nisu odlučujuće, jer neka odstupanja u njihovim izjavama u potpunosti predstavljaju očekivane i normalne razlike u zapažanjima ljudi sa različitim stajalištima koje proizilaze iz pojedinačne i grupne sposobnosti zapažanja, memoriranja i prisjećanja informacija. To je posebno tako jer su svi oni preživjeli veoma stresne i traumatične događaje tijekom kojih nisu mogli precizno uočiti sve relevantne i dosljedne pojedinosti, niti bi bilo razumno od svjedoka očekivati takvu preciznost.

Procjenom svih izvedenih dokaznih sredstava pojedinačno i uzajamno, Sud je izvan razumne sumnje utvrdio da je u kritičnom periodu optuženik Krešo Lučić počinio neka kaznena djela za koja se tereti.

Krešo Lučić je optužen jer je, u okviru širokog i sistematičnog napada vojske i vojne policije Hrvatskog vijeća obrane (HVO) usmjerenog protiv bošnjačkog civilnog pučanstva, naime na teritoriju općine Kreševo, znajući za takav napad i u svojstvu zapovjednika vojne policije HVO Kreševo „zapovijedio i izvršio zatvaranje, protivno pravilima međunarodnog prava, i zapovijedio i počinio mučenje bošnjačkih civila i pomagao drugima u činjenju nečovječnih djela odvođenju na prisilni rad i zatvaranje u lošim uvjetima“, kako je opisano u točki 1 do 4 optužnice.

1. Dokazi u odnosu na točku 1 (protupravno lišenje slobode, zatvaranje u lošim uvjetima i prisilni rad)

U odnosu na točku 1, Krešo Lučić tereti se što je:

„Tijekom lipnja i srpnja 1993. godine u Kreševu, te u selima Rakova Noga, Crnići, Ejelovići, Bukve, Ramići, općina Kreševo, sa pripadnicima vojne policije Kreševo koji su mu bili podređeni, protupravno lišio slobode i zapovjedio da se protupravno liši slobode civilno bošnjačko pučanstvo iz navedenih sela, te zapovjedio odvođenje i zatvaranje civilnog bošnjačkog pučanstva u logore u Osnovnoj školi „Ivo Lola Ribar” u Kreševu i u hangar „Šurje” u Kreševu, u kojim logorima zatvorenici nisu imali dovoljno hrane, vode, i potrebite medicinske pomoći, svakodnevno odvođeni i na prinudne radove gdje su obavljali teške poslove i to tako: Agić Aišu i veliki broj žena i djece iz sela Bukve; Kustura Galiba, Ramić Omera, Ramić Halida i druge nještane sela Ramići, kao i civilno bošnjačko pučanstvo proterano iz Jajca i Rogatice u navedeno selo; iz sela Rakova Noga Beganović Našida, Beganović Ibrahima, Beganović Asima, Lušija Halida, Lušija Adema i druge nještane sela Rakova Noga; iz sela Crnići i Ejelovići, Ramić Džemu, Hodžić Refika, Bejtić Envera, Bejtić Osmana i druge nještane ovih sela, te Ahbabović Junuza i Hasandić Edina iz Kreševa“.

1.1. Dokazi o protupravnom lišenju slobode

Svi svjedoci optužbe svjedočili su da su bili uhićeni kao civili.

Aiša Agić, je opisala da je 24.6.1993. uhićena u mjestu Bukve zajedno sa drugim ženama izravno od strane Kreše Lučića i drugih muškaraca u vojnim odorama i sa oružjem. Navela je da nije ranije poznavala optuženika, ali je više puta ponovila da je sigurna u njegov identitet jer joj je jedna žena koja je uhićena s njom rekla da je čovjek koji ih je uhitio Krešo Lučić, zapovjednik vojne policije HVO općine Kreševo. Aiša Agić je dodala da im nitko nikada nije rekao zašto su uhićeni, niti je itko dragovoljno krenuo s njima. Aiša Agić je dovedena u školu u Kreševu gdje ju je ispitao Josip Topić, i ostala je tamo do kolovoza 1993. kada je razmijenjena.

Galib Kustura je prilikom svjedočenja izjavio da je on bio izbjeglica kada ga je otprilike u desetom mjesecu 1992. ili 1993.g. uhitila vojna policija u šarenim odorama, u kući Omera Ramića, oko 5 km od Kreševa, gdje je bio smješten. Ovaj svjedok je opisao da je podizao humanitarnu pomoć i da je tu boravio 5 ili 6 mjeseci do uhićenja, kada je počeo napad na selo. Svjedočio je da misli da se to desilo u listopadu 1992., ali bi to moglo biti 1993. Također je rekao da su svi stanovnici bili uhićeni. On se krio tri dana, ali ga je jedan pripadnik vojne policije pronašao jer se on svakako spremao da se preda jer nije znao gdje će. Najprije je doveden u postaju civilne policije gdje je morao dvojici muškaraca dati izjavu koju je potpisao. Onda je jedan rekao: “Odvedi ga sada u vojnu policiju“. Galib Kustura je istakao da je od ranije poznao Krešu Lučića, jer ga je vidio u lovu nekoliko mjeseci prije uhićenja.

Svjedok Halid Lušija je naveo da su ga, zajedno s rodakom, 23.6.1993. uhitili ispred njihove kuće Krešo Lučić, Mato Miletić i još jedan mladi čovjek. Nekoliko mjeseci ranije morao je, kao i drugi Muslimani, da vrati odoru HVO i oružje. Ostatak njegove obitelji uhićen je kasnije. Također je rekao da je Mato Miletić nosio civilno odijelo.

Našid Beganović je izjavio da su ga, 20.6.1993.g., uhitili vojni policajci Krešo Lučić, Denis Tadić i još jedan po imenu Mladen. Svjedok je također rekao da ga je Krešo Lučić kojeg je poznao od ranije, odveo u školu u Kreševu, gdje je odmah bio razdvojen od supruge.

Svjedok Adem Lušija je u svom iskazu naveo da su ga, 23.6.1993.g., zajedno s bratom i rođakom, u blizini njegove kuće uhitili Krešo Lučić i Mato Miletić, nakon što je morao da napusti rezervnu policiju. Svjedok je rekao da je kasnije bio pripadnik teritorijalne obrane kao voda smjene na crti bojišnice prema Srbima, do travnja 1993. Također je naveo da nije imao oružje jer je HVO razoružao cijelo selo Rakova Noga u kojem je živio u periodu svibanj-lipanj 1993., prije nego je uhićen. Dodao je da je Krešo Lučić s kojim je radio prije rata, bio u odori, kao i bojovnici oko njegove kuće, dok je Mato Miletić bio u civilnoj odjeći.

Iz iskaza svjedoka Džeme Ramića proizilazi da je isti, s obzirom na činjenicu da je rođen 1976.g., bio malodoban u vrijeme kada ga je, 29.6.1993., zajedno s njegovom obitelji i drugim malodobnicima, uhitio Mato Miletić i drugi u maskirnim odorama. ovaj svjedok je izjavio da su tražili oružje u kućama i da su uhitili sve muškarce koje su zatekli, što znači njih šest, uključujući njegovog oca.

Refik Hodžić je izjavio da su ga, 19.6.1993.g., ispred njegove kuće uhitili Mato Miletić i još jedan čovjek, obojica u maskirnim odorama. Jedanaest godina je bio pripadnik rezervne policije u općini Kreševo, a u petom mjesecu 1993. bio je razoružan i otpušten „jer oni više nisu željeli raditi s Bošnjacima“. Refik Hodžić je dodao da je morao poći s njima, zajedno s ocem i još dvoje drugih ljudi, „dok su stariji, djeca i drugi civili ukrcani u autobuse za školu u Kreševu“.

Enver Bejtić je izjavio da su ga 19.6.1993.g., u njegovoj kući u Bjelavićima uhitili pripadnici vojne policije Kreševo. Iz iskaza ovog svjedoka proizilazi da je on bio pripadnik neaktivne teritorijalne obrane, razoružan i bez odore. Izjavio je da je Mato Miletić, sa drugim pripadnicima vojne policije koji su nosili oznake HVO, uhitio njega i cijelu njegovu obitelj i susjede.

Svjedok Osman Bejtić je izjavio da su ga, u periodu između 15. – 19.6.1993., u njegovoj kući uhitili Mato Miletić i petorica nepoznatih, naoružanih bojovnika. Dodao je da su kupili sve muškarce koje su našli. Odveli su ga u školu rekavši da će se vratiti, ali da prvo mora dati izjavu. Međutim, nakon dvadeset dana uhitili su mu i suprugu i kćerku.

Junuz Ahabović je izjavio da je bio uposlen u privatnoj pekari koja je morala prodavati kruh isključivo HVO. Rekao je da ga je u toj pekari, zajedno s Edinom Hasandićem, uhitio Krešo Lučić i dvojica naoružanih policajaca u maskirnim odorama. Edin Hasandić je potvrdio da ga je optuženi zajedno sa još dva ili tri vojna policajca lišio slobode 25. ili 26.6.1993., zajedno s Junuzom Ahabovićem, u pekari u kojoj su radili, te da su vojni policajci bili naoružani i u odorama sa bijelim remenom. iz iskaza ova dva svjedoka proizilazi da je Krešo Lučić rekao Admiru Topaloviću da treba da uhiti Edina Hasandića i Junuza Ahabovića. Nakon čega je obojicu u policijsku upravu doveo Krešo Lučić. Svjedok Admir Topalović je takođe u svom iskazu u svim bitnim dijelovima potvrdio iskaze prethodna dva svjedoka, te je naveo da je on bio vlasnik pekare kada je, 20.6.1993., Krešo Lučić uhitio njegova dva radnika, Junuza Ahabovića i Edina Hasandića. Admir Topalović

je rekao da je poznao Krešu Lučića, pa ga je pitao zašto odvodi njegova dva radnika, a Krešo Lučić mu je odgovorio da treba to da učini i obojicu ih je odveo.

Mnogi svjedoci koje je izvela obrana posvjedočili su da uhićenje civila nije bilo u nadležnosti vojne policije, nego civilne policije. Svjedok Čelan Tomo je izjavio da su u hali zatočeni civili i to koji su „bili bošnjački vojno sposobni ljudi“, koji su uhićeni nakon početka sukoba dana 17.6.1993.g., te da isti nisu bili u odori i da nisu imali oružja. Čelan Tomo je izjavio da je glavni posao bio privođenje borovnika HVO-a, i to onih koji nisu došli na crtu ili koji su pobjegli sa crte. I Orhan Vila je potvrdio da su ti ljudi iz Šunje uglavnom bili civili. Ivo Kuliš je izjavio da je uhićenje civila bio zadatak civilne policije., te da vojna policija je bila na crti bojišnice, te je svjedok izjavio da je koristio vojnu policiju da uhiti Hrvate koji su odbijali da idu na crtu bojišnice. Frano Marković je posvjedočio: „Ja jesam ispitivao nekoliko osoba, kao načelnik SIS-a“ te da je civile također ispitivala civilna policija, a ne vojna policija koja se bavila vojnim obavezniciima.

Mladen Tolo je svjedočio da je njihov zadatak se sastojao od vraćanja na crtu bojišnice vojnih obaveznika koji su pobjegli. Ovaj svjedok je izjavio da nikada nije uhitio nikoga osim borovnika HVO. dodatno je svjedok istakao da je čuo priče da su i sami Bošnjaci pozivali kreševsku policiju da ih zaštiti: te da „SIS je hapsio civile“. I Marinko Marić je rekao da vojna policija nije vršila uhićenje civila. Ovaj svjedok je izjavio da nikada nije izdao nikakvu zapovijed za njihovo uhićenje; to je bio zadatak civilne policije. Ivica Tomić je izjavio da nije sudjelovao ni u kakvom uhićenju bošnjačkih civila, ali da je uhitio neke hrvatske borovnike jer su napustili svoje mjesto.

Šefik Kardaš je izjavio da ga je u periodu između 17.-20.6.1993.g., u selu Rakova Noga uhitio njegov susjed Janko Drljo i nekoliko borovnika iz civilne policije. Vlado Komšić je opisao da se razlika između vojne i civilne policije odnosila na njihove zadatke: vojna policija je bila zadužena za vojsku, a civilna policija za civile: vojna policija je vršila uhićenje pijanih borovnike ili onih koji su pobjegli.

Optuženik Krešo Lučić je svjedočio da je kao zapovjednik vojne policije, dobio sa zapovijedi da uhiti hrvatske borovnike koji su pobjegli sa crte bojišnice ili izazvali neki incident. Optuženik je izjavio da nikada nije nazočio bilo kakvom sastanku o uhićenju vojno sposobnih muškaraca-Muslimana u Kreševu, ali da je čuo da su donesene pisane ili usmene zapovijedi da se ljudi iz rubnih sela smjeste u izolacione centre po školama. Te je dodao da nije sudjelovao, niti da je izdao bilo kakvu zapovijed te vrste, jer to nije bila njegova dužnost, pa ne bi ni bio ovlašten da to učini. Optuženik je izjavio da “nikad nisam učestvovao u privođenju, te je nadalje izjavio da nije uhitio ni Aišu Agić (...) ni Galiba Kusturu, ni Omera Ramića, ni Halida Ramića, ni Edina Hasandića, niti bilo koga iz Ramića ili Rakove Noge.

Istovremeno, nekoliko svjedoka obrane, uključujući samog optuženika, priznalo je da je, po zapovijedima SIS-a ili zapovjedništva, vojna policija vršila uhićenje vojno sposobnih bošnjačkih civila.

Pored toga, mnogi svjedoci obrane su izjavili da ono što se dešavalo u Kreševu nije bilo protupravno lišenje slobode nego izolacija sa ciljem da se ti ljudi zaštite od osvete, što pokazuje činjenica da su se mnogi bošnjački civili dragovoljno javili. Uistinu, nekoliko

svjedoka obrane je izjavilo da mnogi bošnjački civili nisu bili uhićeni nego su dragovoljno došli da budu zaštićeni.

Vlado Komšić je izjavio da ne zna za uhićenje Bošnjaka, već da mu je poznato da su se neki iz sela oko grada sami prijavili. Takođe je izjavio da su neki od onih iz Šunje dragovoljno došli. Dodao je da su ta mjesta bila namijenjena za smještaj izbjeglica. Prema navodima ovog svjedoka pola pučanstva koje je bilo tamo stiglo je iz zaselaka i sela u blizini crte bojišnice. Svjedok je zaključio da je tim ljudima trebala zaštita i otišli su u Šunje ili u školu u Kreševu. Svjedok je takođe naveo da su razmijenili one koji su to željeli, te da ne bi držali one koji to nisu željeli. Prema riječima ovog svjedoka svi oni koji su držani u Šunji, željeli su da ostanu u Kreševu. To je bio kolektivni centar, a ne zatvor.

Optuženik Krešo Lučić je također rekao da zna da su neke osobe koje su bile u hangaru Šunje bili dragovoljci.

Šefik Kardaš je dalje naveo da su mu prilikom uhićenja rekli da pođe s njima u kolektivni centar jer može biti opasno da tu ostane, pa je prihvatio bez otpora. Dalje je pojasnio da to nije bio pritvor nego zaštita. Mnogi su došli dragovoljno da bi se zaštitili, jer su se plašili nekih incidenata.

Denis Tadić je rekao da su mnogi Bošnjaci iz Šunje željeli da tu ostanu. Oni su poludragovoljno došli u Šunje jer je općina bila pod napadom i bilo ih je strah da žive u svojim kućama.

Na kraju, svjedoci obrane: Mladen Tolo, Denis Tadić, Ante Marić i sam optuženik, izjavili su da su sve vrijeme bili na crti bojišnice osam do devet dana, počevši od dana kada je Kreševo napadnuto, što znači u periodu od 17.6. do 25.-26.6.1993. Ovaj period zaista obuhvaća navedeni dan uhićenja nekoliko svjedoka optužbe koji pod tačkom 1 optužnice tvrde da ih je uhitio Krešo Lučić: Aiša Agić, Halid Lušija, Adem Lušija, Edin Hasandić, a i Junuz Ahabović.

U svezi s tim, svjedok Mladen Tolo je izjavio da dana kada je Armija BiH napala Kreševo, njegov zadatak je bio da pokuša da vrati svoje ljude u Tomiće, a zatim sje otišao na crtu bojišnice osam do devet dana. Prema navodima svjedoka s njim je bio Denis Tadić, vojni policajac koji je ranjen u vrat 20. lipnja. Denis Tadić je rekao da ga je, dok je bio na crti bojišnice sa Krešom Lučićem i Tolo Mladenom, metak ranio u vrat 26.6.1993.g. Sam optuženik je naveo da je u periodu od deset do petnaest dana nakon napada na Kreševo, 16 vojnih policajaca bilo na crti bojišnice. I Marinko Marić je izjavio da je to bio opći napad, totalni kaos, tako da je polovina vojnih policajaca morala ići na crtu bojišnice. Svjedok je dodao da je i on bio jedan od njih, sa Tolo Mladenom i Denisom Tadićem, te da su tu neprekidno bili osam punih dana. Ovaj svjedok je potvrdio da je Denis Tadić bio ranjen.

1.2. Dokazi o zatvaranju u lošim uvjetima u Šunji:

Svjedoci optužbe su posvjedočili da su uvjeti u pritvoru u Šunji bili veoma loši.

Enver Bejtić je rekao da „su životni uvjeti bili užasni“. Refik Hodžić je okvalificirao životne uvjete kao „zaista strašne“. Naveo je da u hangaru nije bilo vode.

Nekoliko svjedoka optužbe se žalilo na nedostatak prostora i kapaciteta za spavanje u hangaru Šunje. Svjedoci Enver Bejtić, Edin Hasandić, Džemo Ramić, Junuz Ahabović, Halid Lušija, Adem Lušija, Ibrahim Lisovac, Avdulah Popara, Benjamin Kardaš, Galib Kustura, Kasim Fazlibašić i Fazil Fazlibašić izjavili su da je u hangaru Šunje bilo najmanje 200 zatvorenika, i žalili su se na nedostatak prostora, posebno za ležanje, zbog pretrpanosti. U svezi s tim, Edin Hasandić je rekao da ih je bilo previše da bi mogli spavati na ledima, a Enver Bejtić je precizirao da su spavali na šperploči. Salih Skopljak je rekao da ih je bilo između 100 i 200, „hangar je bio potpuno ispunjen. Spavali smo jedan do drugoga“. Salih Skopljak je rekao da oko 60 muškaraca u hangaru nije bilo vojno sposobno, jer je primijetio mnogo kroničnih bolesnika, dok su i veoma mali malodobnici tu bili zatvoreni. Ibrahim Lisovac je također napomenuo da su svi muškarci, čak i malodobnici i stariji, bili zatvoreni u hangaru Šunje. Avdulah Popara je precizirao da je veličina hangara bila oko 16 x 32 m, bez prozora i samo sa jednim velikim vratima. U najkritičnijem momentu, uveče su se prebrojali i u njemu je bilo 207 zatvorenika, prema riječima svjedoka Saliha Skopljaka.

Nekoliko svjedoka je opisalo i neadekvatan sanitarni čvor koji je zatvoreniciima bio na raspolaganju. Enver Bejtić je rekao da su zatvorenici koristili dvije bačve, jer su dva raspoloživa toaleta u hangaru bila zaključana. Avdulah Popara je naveo da su se toaleti mogli koristiti jedan sat dnevno, a Refik Hodžić je rekao da u hangaru Šunje nije bilo toaleta.

Nedostatak kapaciteta za osobnu higijenu je također naveden u nekoliko svjedočenja. Svjedoci su izjavili da nije bilo kapaciteta za pranje, te zatvorenici generalno nisu mogli da se operu niti da operu svoju odjeću ili da se presvuku. Ali neki zatvorenici su izjavili da su iznimno mogli otići kući da se okupaju.

Osman Bejtić je rekao da nisu bile dozvoljene posjete članova obitelji, jer su i supruge i kćeri također bile zatvorene u školi u Kreševu. Junuz Ahabović, koji je bio malodohan u vrijeme dok je bio zatvoren, rekao je da je povremeno mogao ići da vidi roditelje.

Za mnoge svjedoke je i neodgovarajuće snabdijevanje hranom bilo pitanje na koje su se vraćali. Osman Bejtić je svjedočio da su jedva dobijali hranu. Edin Hasandić je rekao da je „u hangaru hrana bila vrlo loša“. Refik Hodžić je rekao da su jedva dobijali hranu. Svjedok obrane, Mladen Tolo, izjavio je da „kada su kopali, Bošnjaci su dobijali istu hranu kao i Hrvati i nije bilo baš nikakve razlike“. Nekim zatvoreniciima je povremeno dopuštano da prime hranu izvana.

Što se tiče zdravstvene zaštite, mnogi svjedoci su rekli da osim pomoći liječnika Skopljaka, koji je i sam bio zatvorenik i nije imao nikakve medicinske uvjete, zdravstvena zaštita nije bila dostupna. Osman Bejtić je izjavio da: „Skopljak nije ima medicinske uvjete“. Enver Bejtić je svjedočio da je bio premlaćivan u uredu tijekom 48 sati. Rekao je da mu nije pružena nikakva liječnička pomoć. Edin Hasandić je izjavio: „Liječnik Skopljak bi obradio rane pretučenih, onoliko koliko je mogao“. Refik Hodžić je izjavio da čak ni liječnik Skopljak nije mogao stvarno pomoći jer je i sam bio zatvorenik a i premlaćivan. Junuz Ahabović je također rekao da bi liječnik Skopljak uvijek pregledao one koji su tražili liječničku pomoć, kao što su bili oni koji su se vraćali očigledno pretučeni nakon što su ih odvodili iz hangara u „Elektroprivredu“, ali kako je i sam bio zatvorenik, nije imao ni

medicinske instrumente ni lijekove. Liječnik Salih Skopljak je rekao da je kao zatvorenik među drugima pokušao da pomogne u ljekarskom smislu onoliko koliko je mogao, ali je često bio bespomoćan i imao je sopstvenu tragediju. Ibrahim Lisovac je pojasnio da ga je, kada se vratio povrijeđen u hangar Šunje, liječnik Skopljak pregledao, ali mu nije mogao pomoći jer nije imao čime.

Ispitivanja, uključujući premlaćivanja koja su uzrokovala povrede i čak smrt, pominjana su i u mnogim iskazima svjedoka optužbe. Osman Bejtić je svjedočio da su „neke osobe odvođene na premlaćivanje“. Refik Hodžić se vratio pretučen, potpuno modar, natečene glave i zatvorenih očiju (...). Ibrahim Lisovac, Omar Hadžić i Jusuf Ramić su umrli od posljedica premlaćivanja“. Refik Hodžić je također rekao da je izveden i pretučen, i svjedočio je da su drugi bili premlaćivani i čak ubijeni. Također je pomenuo poniženje kada je bio prisiljen da ljubi pse. Salih Skopljak je rekao da je vidio nekoliko zatvorenika koji su se vratili u hangar ozbiljno pretučeni: mogao se sjetiti da su Ibrahim Lisovac, Avdo Popara i Jusuf Ramić bili najviše povrijeđeni. Benjamin Kardaš je također rekao da je nekoliko zatvorenika bilo ozbiljno pretučeno prilikom ispitivanja, posebno Avdo Popara, kao i Meho Hodžić i Beganović, dok je Jusuf Ramić umro od povreda; Enver Bejtić je svjedočio da su ga tukli 48 sati u uredu zbog nečije laži. Enver Bejtić je rekao da mu nakon toga nije ukazana nikakva ljekarska pomoć. Džemo Ramić je rekao da je njegov rodak, Jusuf Ramić, umro od povreda nakon što je na dva sata bio izveden iz hangara i vratio se tako što su ga nosila dvojica bojovnika jer više nije mogao hodati. Džemo Ramić je naglasio da je Jusuf Ramić uvijek imao problema s nogama i da su oni koji su ga tukli znali Jusufa Ramića i tukli ga posebno po nogama. Džemo Ramić je rekao da su on i još tri zatvorenika ukopali Jusufa Ramića na lokalnom groblju. Džemo Ramić je dodao da je vidio nekoliko zatvorenika kako se vraćaju iz „Elektroprivrede“, očigledno pretučeni. Džemo Ramić je na kraju dodao da su „i drugi bili premlaćivani u sličnim uvjetima, poput Refika Hodžića ili Fazila iz sela Mratinići, Avde Popare...“. Svjedoci Kasim Fazlibašić, Osman Bejtić, Benjamin Kardaš, Salih Skopljak i Kasim Fazlibašić potvrdili su da je Jusuf Ramić jedan od onih koji su umrli usljed premlaćivanja. Svjedok Benjamin Kardaš je rekao da su neki zatvorenici izvođeni i premlaćivani, od kojih je Avdulah Popara bio ozbiljno povrijeđen. Nedžib Fazlibašić je potvrdio da je Kasim Fazlibašić bio pretučen nekoliko puta.

Svjedoci obrane su naglasili da hangar Šunje nije bio u nadležnosti vojne, nego civilne policije, iako je vojna policija vrlo kratko osiguravala Šunje. Svjedok Ivo Kuliš je izjavio da on nikada nije išao u Šunje koje nije bilo u njegovoj nadležnosti nego u nadležnosti civilne policije. Žarko Pavlović je izjavio da on nije imao ništa sa civilima u kreševskoj školi i u hangaru Šunje. Žarko Pavlović je rekao da ne zna ništa o njihovim životnim uvjetima, jer nikada nije bio tamo. Prema navodima ovog svjedoka te ljude je najvjerovatnije nadgledala civilna policija. Svjedok je istakao da je sve to bilo u domenu civilne policije, a da je on bio bojovnik. Frano Marković je izjavio da je „civilna policija osiguravala Šunje“. Ivica Nuić je rekao da misli da je civilna policija osiguravala hangar Šunje. Čelan Tomo je izjavio da se vojna policija morala baviti jedino bojovnicima ali je on, kao vojni policajac, također priznao: „nakon osam dana na crti bojišnice, išao sam nekoliko puta da osiguravam Šunje. Nisam bio sam; uvijek nas je bilo dvoje.“ Svjedok je pojasnio da je njihov zadatak je bio da osiguravaju vojno sposobne muškarce-Bošnjake od njihovih muškaraca, ali da im je bila je uskraćena sloboda kretanja. Svjedok je takođe naveo da većina njih je došla sama, dok je druge uhitila civilna i vojna policija, te da je kasnije to preuzela civilna policija. Svjedok je

dodao da nije „previše ulazio“. Ivica Tomić je izjavio da je neko vrijeme osiguravao Šunje, te da je civilna policija već bila tamo. prema navodima svjedoka prvo je civilna policija bila zadužena za Šunje, te su oni to preuzeli od njih kasnije u srpnju 1993.g., pa su zajedno osiguravali hangar. Kasnije je samo civilna policija bila zadužena za to jer smo oni, vojna policija, morali ići na crtu bojišnice. Optuženik je također rekao da je u jednom momentu vojna policija osiguravala hangar Šunje: „Od 17. do 20. 6.1993., samo je civilna policija osiguravala Šunje; narednih 15 dana, zbog panike, vojna policija im je pomagala u čuvanju hangara.“ Optuženik je naveo da su dobili zapovijed da štite Šunje tijekom 15 dana od SIS-a i trećeg bataljona, dok su drugi vojni policajci ostali na kontrolnim punktovima ili osiguravali njihov objekat. Optuženik je istakao da osim ovog privremenog perioda od 15 dana, vojna policija, nije uopće bila zadužena za Šunje.

Nadalje, kao što je već rečeno, nekoliko svjedoka obrane je osporilo riječ „pritvor“, tvrdeći da navedeni objekat nije pritvor nego izolacija, sklonište, kolektivni centar, jer je cilj bio njihova zaštita i sigurnost. Ivo Kuliš je rekao: „Šunje nije bio logor, nego kolektivni centar. Namjera je bila da im se pruži sklonište“. Frano Marković je povezo svoje objašnjenje sa onim što je rekao predstavnici Međunarodnog komiteta crvenog križa: „Kada je rekla da je došla da posjeti zatvorenike, ja sam joj rekao da su to ljudi u izolaciji, a ne zatvorenici“. Pored toga, dodao je da je cilj da se „zaštite Bošnjaci i spriječi osveta nad njima nakon pogibije 15-20 ljudi“. Ivica Nuić je ilustrirao činjenicu da Šunje nije bio logor, rekavši da neki Bošnjaci iz Šunje nisu željeli da budu razmijenjeni, posebno vojni obaveznici. Ivo Lastro je izjavio da je hangar čuvan radi sigurnosti tih ljudi. Shvaćanje da su bošnjački civili u hangaru Šunje bili dragovoljci i da, prema tome, nisu bili u pritvoru, izrazio je i svjedok Čelan Tomo. On je rekao da je „većina njih došla sama“ i da „ih je uhitila civilna policija radi njihove sigurnosti, dok su ljudi ginuli u kaosu koji se dešavao“. Ivica Tomić je rekao: „Mi smo pružali sigurnost zatvorenicima.“ Opisavši da su oni bili napolju, te da je njihov zadatak bio da osiguravaju taj objekt za njih. Uz to je svjedok dodao da je i „sam to radio tijekom 30-40 dana u periodu oko kolovoza 1993.“. Denis Tadić je izjavio da vojno sposobni muškarci u Šunji su tu bili radi sopstvene sigurnosti, poludragovoljno; da je hangar Šunje je bio kolektivni centar i Bošnjaci, kao i Hrvati, imali su neke obveze. Optuženik Krešo Lučić je također rekao da je „ljudе koji žive u blizini crta bojišnice trebalo zaštititi“. Ahmed Beganović je rekao da je on dragovoljno otišao od kuće, dok su mu supruga i djeca ostali, jer mu je trebala zaštita. „Nitko mi nije prijetio. Mogao sam ostati u svojoj kući; samo su došli i pokupili me“. I Šefik Kardaš je rekao da nije osjećao nikakav pritisak prilikom odvođenja u „kolektivni centar“ objasnivši da je moglo biti opasno da ostane, pa je tamo otišao bez ikakvog otpora. Šefik Kardaš i Vlado Komšić su također svjedočili u svezi s tim.

Na kraju, svi svjedoci obrane su istakli da su „pritvorski uvjeti“ u Šunji bili onoliko dobri koliko je to bilo moguće. Ivo Kuliš je rekao da, iako nikada nije ušao tamo, on zna „da su imali dovoljno vode i hrane“, te da u svakom slučaju su svi dobijali istu hranu. Svjedok je dodao da je prostor možda bio malo uzak, te da mu nije poznato da li su imali zdravstvenu zaštitu. Frano Marković je izjavio da su uvjeti pruženi onoliko koliko se moglo, te je naveo da su imali palete na podu i deke, a predstavnik MKCK mu se zapravo zahvalio zbog načina na koji se ophodio prema njima. Svjedok je istakao da su muškarci bili u Šunji, a žene u školi, te da su također neki Bošnjaci ostali u svojim kućama jer nisu za sve njih imali dovoljno mjesta. Pavo Vukoje je rekao: „svi smo imali iste uvjete“. Svjedok je opisao da prvih dana je davanje hrane bilo prekinuto za sve, bojovnike i civile; da je kasnije otvorena

kuhinja u Baritu i hranu su dobijali svi osim onih koji su živjeli u svojim kućama. Ova kuhinja je pripremala oko 3000 obroka dnevno, koristeći domaće proizvode i ono što su dobijali od Karitasa i MKCK koji su davali osnovne sastojke. Ivo Lastro se sjećao: „Vidio sam oko 80-100 muškaraca u Šunji. Vidio sam posude, šperploče, palete, deke i madrace (...) postojali su toaleti.“ Svjedok je dodao da poznaje taj hangar jer je 100 metara udaljen od njegove kuće, te da poznaje vlasnika, i da je sve bilo ugrađeno u hangaru, a akumulatori su korišteni za struju. Svjedok je opisao da kako su žene i djevojke pripremale hranu u Baritu a da je on prevezio za isporuku. Prema navodima svjedoka svi su imali istu hranu „kao i naši momci na crti bojišnice“, svi dva puta dnevno. Marinko Marić je također ocijenio da je u Šunji bilo između 80 i 100 muškaraca, i naglasio da to nisu bili samo Bošnjaci, nego i Hrvati i bojovnici HVO. Dodao je da su mogli svakodnevno da komuniciraju sa članovima svojih obitelji koji su bili napolju i da su s njima pošteno postupali, mogli su dobiti hranu i odjeću iz svojih kuća. Imali su dva toaleta, palete i madrace na podu. Uvjeti su bili adekvatni, i mogli su se okupati u hali jer je u upotrebi bila cisterna za vodu. Mogli su izaći i primiti posjete. Čelan Tomo je izjavio da ih je u hangaru Šunje bilo najviše 120. Svjedok je dodao da su im dopuštali da nabave hranu izvana i imaju kontakt s vanjskim svijetom, jer su se svi poznavali. Svjedok je izjavio da „njihove obitelji su im donosile hranu, odjeću...(…), a i liječnik je bio s njima. Salih Skopljak ih je liječio. Mogli su izlaziti iz hangara, gdje bi sjedili tijekom dana“. Ivica Tomić je procijenio da je u hangaru bilo oko 100 ljudi. Dodao je da su imali palete, vreće za spavanje, toalete i svaki dan je dolazila cisterna s vodom, dok su svakog tjedna odvođeni u školu da se istuširaju. Svjedok je naveo da su razgovarali, igrali karte zajedno, žene i ostali članovi obitelji su dolazili i donosili im odjeću, kavu i hranu, te da je bilo otvoreno i mogli su slobodno izlaziti. Orhan Vila je pojasnio da je „njegov kolega, liječnik Salih Skopljak, pomagao zarobljenicima u Šunji, kao koordinator iz tog mjesta“. Dodao je da je i sam na isti način liječio, kao liječnik, one koji su dovođeni iz Šunje ili Srbe dovedene iz Ahdžića. Naglasio je da je dva puta intervenirao u Šunji. Orhan Vila je rekao: „Oni koji su mi dolazili obično su dovođeni kombijem, i vraćali bi se na isti način. Koliko ja znam, osim Avde Popare, nitko nije povrijeđen u Šunji“. Ahmed Beganović je rekao: „svi smo dobijali dovoljno hrane, dok sam bio zaštićen u Šunji (...). Prema nama se pošteno postupalo u Šunji (...). Primali smo posjete naših obitelji. Također sam mogao navratiti i uzeti nešto odjeće i okupati se jednom ili dvaput tjedno...“. Šefik Kardaš je naveo da su ga posjetile supruga i majka i da nikada nije bio zlostavljan. Također je naglasio da je u hangaru bio liječnik Skopljak i da je „imao lijekove“. Vlado Komšić je rekao: „tamo je bilo dovoljno: vode, kantina, toaleti (...). Uvjeti u Šunji su bili dobri; dolazio je i frizer; mogli su ići kući da se okupaju, slobodno šetati, igrati karte, tu je bio liječnik ...“. Karatović Ivica je rekao da su „civilni pripremali hranu u kuhinji u Resniku“, te je dodao da je ona bila za sve kojima je trebala hrana. Ivica Šunje koji je bio raniji vlasnik hangara Šunje, kojeg su uhitili vojni policajci koje je poznavao i koji je proveo jednu noć u svome hangaru kao zatvorenik, rekao je da „su uvjeti bili normalni, dobri“. Ljuban Cigelj, vojni policajac koji je čuvao Šunje, rekao je da je bio kažnjen jer je dozvolio posjetiocima da zatvorenicima donose zabranjene stvari, i potvrdio je da su posjete bile dopuštene.

1.3. Dokazi o prisilnom radu

Mnogi svjedoci optužbe su posvjedočili da su obavljali različite radove u raznim naseljima. Osman Bejtić, Enver Bejtić, Edin Hasandić, Refik Hodžić, Junuz Ahabović, Adem Lušija, Halid Lušija, Avdulah Popara, Benjamin Kardaš i Našid Beganović, izjavili su da su bili

prosiljeni da svaki dan idu na kopanje rovova i da ih je vojna policija odvodila i čuvala na crti bojišnice dok su radili. Edin Hasandić je priznao da se on nije dragovoljno javljao, ali „je hrana na crti bojišnice bila loša dok je u hangaru bila vrlo loša“. Ibrahim Lisovac je dodao da, iako se nije mogao micati, bio je poslan na prinudni rad. Salih Skopljak je rekao da je morao da ide, ali ne svaki dan, i da on ne može da napravi razliku između civilne i vojne policije kada svi nose odore. Džemo Ramić je naveo da se nikada nije prijavio kao dragovoljac ali da je morao da ide na kopanje rovova jer je svako jutro dolazio stražar koji je uvijek bio u odori i odvodio na kopanje gotovo uvijek iste zatvorenike. Adem Lušija je rekao da „su svi vojno sposobni muškarci u hangaru imali obvezu da idu na kopanje rovova“. Salih Skopljak je rekao da su „svi muškarci odvođeni na rad kada je bilo potrebno, sa različitim dužnostima“ (od kopanja rovova do utovara drva...). Galib Kustura je rekao da je devet dana nakon dolaska u hangar Šunje prozvan i da je morao da kopa rovove i istovara materijalnu pomoć. Hajrudin Bejtić je rekao da je odveden na kopanje rovova ali ne može reći da li su ti ljudi u odorama bili vojna ili civilna policija. Fazil Fazlibašić je također rekao da je morao da ide na kopanje rovova svaki dan.

Mnogi svjedoci optužbe su posvjedočili o sudjelovanju vojne policije u prisilnom radu. Enver Bejtić je izjavio da su odvođeni u grupama, te radne jedinice su formirali i organizirali pripadnici HVO, pripadnici vojne policije i SIS-a, te je dodao da dok su radili na crti bojišnice, uvijek su ih čuvali vojni policajci, što ovaj svjedok zaključuje po oznaka vojne policije koje su imali, a i zato što je poznao mnoge od njih. Suradnja između onih koji su ih čuvali dok su radili i upravitelja hangara je očigledno bila veoma dobra, prema navodima ovog svjedoka, te one koji su ih čuvali dok su radili poslala je vojna policija“.

Avdulah Popara je pomenuo ulogu vojne policije i Tolo Mladena, Denisa Tadića i Marinka Purića kao pripadnika vojne policije koji su odvodili zatvorenike na prisilni rad. Benjamin Kardaš je bio apsolutno siguran u umiješanost vojne policije. Našid Beganović, Hajrudin Bejtić, Kasim Fazlibašić, Fazil Fazlibašić i Ljuban Cigelj su naveli da ih je vojna policija pratila na crtu bojišnice da kopaju rovove.

Junuz Ahabović je naveo da su ga svako jutro prozivali nepoznati muškarci koji su nosili maskirne šarene odore sa oznakama HVO, bijelim remenom i oznakom na rukavu.

Džemo Ramić je izjavio da ih je uglavnom čuvala vojna policija dok su obavljali prinudni rad. Džemo Ramić je dodao: „Osobe koje su nas vodile na kopanje nosile su šarene maskirne odore i oznake na rukavu“.

Refik Hodžić je rekao da ih je vojni policajac Marinko Purić najčešće vodio na rad i sve vrijeme dok su radili čuvala ih je vojna policija. Dodao je da su ih jednom prilikom tukli i ponižavali prisiljavajući ih da kleknu i ljube pse.

Halid Lušija je rekao: „Najprije nas je vojna policije vodila na prisilni rad, zatim je to činila civilna policija, pa opet vojna. Oni bi uvijek ostajali s nama sve vrijeme“. Adem Lušija je izjavio da ih je na kopanje vodila vojna policija; naglasio je da je u to siguran jer ih je gotovo sve poznao.

Ibrahim Lisovac je izjavio da je u hangar Šunje stigao provrijeđen i skoro nepokretan; međutim, ipak su ga slali da kopa rovove i tek nakon što je poslan na ljekarski pregled u ambulantu izvan Kreševa, oslobodili su ga rada.

Meho Hodžić je naveo da ga je, zajedno sa grupom od oko 20 zatvorenika, vojna policija pratila do mjesta na kojem je trebalo da kopaju rovove; istakao je da je siguran u to jer ih je poznavao, kao Marinka Purića kojeg je znao kao bivšeg radnog kolegu. Kasnije ih je također vojna policija vraćala u hangar. Salih Skopljak je rekao da su ih dok su kopali uvijek nadzirale osobe u odorama, ali da nije mogao razlikovati civilnu od vojne policije.

Neki svjedoci optužbe su također svjedočili o drugim oblicima prisilnog rada koji su morali obavljati.

Enver Bejtić je izjavio da su čak i ljudi koji su bili u kućnom pritvoru morali ići na prisilni rad, kao što su njegova supruga i dvoje djece koji su morali brati voće i obavljati neke vrtlarske poslove, a uskraćena im je sloboda kretanja bez dozvole upravitelja.

Admir Topalović je potvrdio da mu je, nakon što je pušten i kada se vratio na posao u pekaru, Junuz Ahabović rekao da je, dok je bio u pritvoru, morao da obavlja razne vrste poslova kao što su kopanje rovova i nošenje ranjenika.

Adem Lušija je izjavio da je morao da ide da skuplja drva sa još nekima, jer je bilo jako hladno. Dodao je da su čak i u kućnom pritvoru, svi bili pod radnom obvezom.

Salih Skopljak je rekao da „su svi muškarci odvođeni na rad kada je trebalo, i da su imali različite dužnosti, od kopanja rovova do utovara drva...”

Neki svjedoci su izjavili da su zatvorenici bili ozljeđivani tijekom prisilnog rada.

Osman Bejtić je potvrdio da je njega, njegovog sina i jednu osobu iz Sarajeva ranila granata dok su kopali rovove dana 2.10.1993.; zato je dva mjeseca bio oslobođen rada.

Enver Bejtić je izjavio da su ponekad neki od njih bili ranjavani u razmjeni vatre, a neki čak i poginuli usljed ranjavanja“.

Halid Lušija je rekao da se nekada dešavalo, dok je obaljšao prisilne radove, da je neko bio ozljeđen i da je znao, čak i ako nije bio tu, da je neko čak i ubijen, kao što je slučaj s braćom Bejtić koji su ukopani na groblju u Rakovoj Nozi u njegovom prisustvu.

Adem Lušija je rekao da su četiri zatvorenika ubijena u pojedinačnoj paljbi, dok su kopali rovove; on je bio udaljen od njih oko 100 metara kada se to desilo; kasnije su tijela ukopali na groblju.

Aiša Agić je svjedočila da je, kao žena, i ona morala obavljati neke ratarske poslove kao prisilni rad. Čak su i malodobnici poput svjedoka Junuza Ahabovića, dobijali zadatke u okviru prisilnog rada.

Nekoliko svjedoka obrane je priznalo da je vojna policija dovodila zatvorenike iz Šunje na crtu bojišnice da kopaju rovove. Svjedok Ivo Kuliš je priznao da se to dešavalo „ali rijetko“.

Žarko Pavlović je naglasio da je svaka zdrava osoba morala pomoći. Pavo Vukoje je rekao: „Da, zatvorenici su dolazili da kopaju rovove i dovodila ih je vojna policija“.

Anto Marić je izjavio da su neki Bošnjaci zatvoreni u Šunji također kopali rovove. Svjedok je pojasnio da su mu neki od njih dodjeljivani svaki dan i tretirani su na potpuno isti način kao i njegovi ljudi, te da je bilo granatiranja i pucnjave tijekom dana, zbog čega je bilo ranjenih i poginulih na obje strane za vrijeme dok su se obavljali radovi. Svjedok je naveo da što se tiče hrane i obima rada, uvjeti su bili jednaki za sve, da je lica dobijao ujutro, te ovaj svjedok misli da ih je civilna policija dovodila do njihovog zapovjedništva“.

Mato Tadić je izjavio da je zapovjedništvo njima davalo Bošnjake da kopaju rovove, o čemu je odlučivala vojna struktura. Svjedok je naveo da su dobijali dovoljno hrane, pojašnjavajući da su dijelili hranu dobijenu iz svojih domova i pite koje su pekle njihove supruge. Svjedok je dodao da su „svi (..) bili na istoj crti bojišnice i čuvali svoje živote“.

Mladen Tolo je naveo da su oni, kao vojni policajci, pratili ljude iz Šunje na crtu bojišnice, ali da nisu birali koga. Svjedok je opisao da su dobijali vozila za logistiku, da bi bila tražena je grupa koju bi stavljali u kombi i predavali zapovjedniku sektora, nakon čega bi ih uvečer bismo vraćali prije mraka, istom cestom.

Ivica Tomić je svjedočio da je dva puta išao s Bošnjacima na crtu bojišnice, ali da nije doživio nikakav incident. Ivica Tomić je rekao: „Ranjene ili bolesne osobe nisu uzimane, jer je tamo bio liječnik Skopljak. Ja bih ih pratio do kombija i bio s njima u kombiju do mjesta kopanja gdje su radili naši ljudi. Radili bi do oko 16:00 sati ili 17:00 sati. Dobili bi istu hranu kao i naši bojovnici, što znači više i puno bolju hranu od one u Šunji“.

Denis Tadić je rekao: „Vojno sposobni muškarci u Šunji su tu bili radi sopstvene sigurnosti, poludragovoljno (...). Hangar Šunje je bio kolektivni centar i Bošnjaci su, kao i Hrvati, imali određene obveze. Odvođeni su na kopanje rovova. Ja sam, krajem sedmog mjeseca, poveo jednu grupu na popravku ceste. Došao bi kombi i njih desetak bi čekalo vani. Vozač bi prozvaio izabranu grupu. Otišli bismo tamo, a Hrvati bi već bili tu, i zajedno su radili od 8:00 do 16-17:00 sati“.

Simo Ivanković je također rekao: „Jedanput sam poveo Muslimane zatvorenike iz Šunje da kopaju rovove i grade utvrđenje. Krenuli smo ujutru, između 7:00 i 8:00, i vratili se navečer prije zalaska sunca“.

Neki od njih su rekli da su pratili zatvorenike, ali su naglasili da je to bilo dragovoljno.

Ivo Kuliš je rekao da zna da su se neki sami javili da kopaju rovove.

Pavo Vukoje je rekao da su oni obavljali poljodjelačke aktivnosti poput kupljenja pšenice. Hrvatske i bošnjačke žene su radile zajedno: one iz škole su skupljale ljetinu za zimu. To nije bio prisilni nego dragovoljni rad. Pravile su marmeladu...“

Marinko Marić je potvrdio da su išli na kopanje rovova, ali da su spisak pravili sami. Svjedok je dodao da ih je autobus odvezio na crtu bojišnice, sa su svi bili dragovoljci jer je u hangaru bilo dosadno jer nisu imali šta da rade.

Ahmed Beganović je rekao da je išao na rad svaki dan dok je bio u hangaru Šunje jer je to više volio s obzirom da su obavljali dosta toga dok su radili.

Šefik Kardaš je rekao: "Mnogi su se dragovoljno javljali da idu na posao jer je u hangaru bilo pretoplo i napolju je bilo mnogo bolje. I Hrvati i Bošnjaci su bili u radnoj jedinici i nije pravljena razlika, svi smo dobijali hranu dva puta. Također smo mogli kod kuće provesti večer nakon rada, okupati se i prespavati jednu noć. Vozilo civilne policije bi dolazilo po mene narednog jutra i odvozilo me na posao. Također smo primali financijsku naknadu: dobijao sam 30 KM mjesečno, čim sam dobio karton".

Vlado Komšić je također rekao da su se neki od njih dragovoljno prijavili da podu i kopaju rovove jer im je u Šunji bilo dosadno".

Denis Tadić je rekao: "vojno sposobni muškarci iz Šunje su tu bili radi sopstvene sigurnosti, poludragovoljno (...), hangar Šunje je bio kolektivni centar i Bošnjaci i Hrvati su imali neke obveze".

2. Dokazi u odnosu na točku 2 (mučenje Našida Beganovića)

Točka 2 tereti Krešu Lučića da je "Dana 20.06.1993. godine, nakon što je zajedno sa rjemu podređenim vojnim policajcima Denisom Tadićem i Mladenom Tolom u mjestu Rakova Noga, općina Kreševo, protupravno lišio slobode Našida Beganovića i istoga sproveo u logor u Osnovnoj školi "Ivo Lola Ribar" u Kreševu, u učionici navedene škole a nakon što mu ovaj nije rekao gdje mu se nalazi brat, zajedno sa jednim pripadnikom vojne policije udarao Beganović Našida nogama po svim djelovima tijela od kojih udaraca je isti pao na tle da bi ga nastavio udarati nogama po svim djelovima tijela, a potom pozvao vojne policajce Denisa Tadića i Mladena Tolu i naredio im da ga odvedu u fiskalturnu dvoranu navedne škole gdje je već bilo zatočeno bošnjačko civilno pučanstvo iz sela Crnići i Ejelovići, općina Kreševo."

Našid Beganović tvrdi da ga je vojna policija uhitila sa njegovom suprugom kod njihove kuće. Našid Beganović je naveo da su došli Krešo Lučić, Denis Tadić i još jedan po imenu Mladen dok je on sam radio na njivi u blizini moje kuće, gdje su bili njegova supruga i djeca. Također, on je jasno identifikovao Krešu Lučića u sudnici, napominjući da ga je znao od ranije, jer je živio nedaleko od njega i često bi ga vidao na putu na posao. Nadalje, Našid Beganović je naveo da je poznavao i Denisa Tadića, sa kojim je radio u istom poduzeću prije rata. On je izjavio da ne zna zašto su tamo morali boraviti, te da im nitko ništa nije objasnio. Stražari su bili oko škole, ali su mu svi oni bili nepoznati.

Našid Beganović nadalje opisuje kako su ga njih trojica dovezli Golfom u Osnovnu školu u Kreševu. Rekao je da ga je Krešo Lučić uveo u učionicu, gdje ga je tukao rukama, pitajući gdje mu je brat. Nepoznat mladić, koji po njegovom saznanju nije bio iz Kreševa, je također bio u učionici i udario ga je. Našid Beganović tvrdi da ga je većinu vremena Krešo Lučić udarao nogama po glavi i prsima. U jednom momentu je pao na pod. Po procjeni Našida Beganovića, ovo udaranje nogama je trajalo oko dvadeset minuta, iako se njemu činilo kao vječnost. Krešo Lučić mu je naredio da ide uhvatiti svog brata i naredio je Denisu Tadiću, koji je čekao vani, da ga prati, dok je on bio krvav. Našid Beganović je rekao da je otišao sa nekoliko posjekotina na glavi, a da nije dobio nikakvu liječničku pomoć, i pojavio se krvav pred svojim bratom i djecom kod kuće. Naposljetku, Našid Beganović je rekao da je zajedno sa svojim bratom doveden u školu, gdje su bili svi ostali zatočeni, i da je tamo proveo tri ili četiri noći. Nakon ove tri ili četiri noći, dovedeni su u Resnik, gdje je napravljen spisak.

Benjamin Kardaš je izjavio da se sjeća da je jedan Beganović odveden na ispitivanje i da je vraćen pretučen.

Adem Lušija je izjavio da mu je Našid Beganović rekao kako je bio mučen. (Dokaz T-10).

Obrana je navela da je Krešo Lučić bio cijelo vrijeme na crti bojišnice u vrijeme kada se uhićenje navodno desilo, tijekom osam do devet dana od dana napada na Kreševo, odnosno u periodu od 17.06. do 25-26.06.1993. godine.

Mladen Tolo je izjavio da na dan kada je Armija BiH napala Kreševo, njegov zadatak je bio da pokuša vratiti svoje ljude u Tomiče i tada je otišao na crtu bojišnice osam ili devet dana. Denis Tadić, vojni policajac, je bio s nim. Svjedok je takođe naveo da je dana 20. lipnja Denis Tadić ranjen u vrat. Svjedok Denis Tadić je izjavio da je, dok je bio na crti bojišnice sa Krešom Lučićem i Mladenom Tolom, ranjen metkom u vrat dana 26.06.1993. godine.

Krešo Lučić je izjavio da je tijekom deset do petnaest dana nakon napada na Kreševo, šesnaest vojnih policajaca bilo na crti bojišnice. Svjedok Marinko Marić je to potvrdio, navodeći se radilo o sveobuhvatnom napadu, totalni kaos, tako da je polovina vojnih policajaca morala ići na crtu bojišnice. Ovaj svjedok je potvrdio da je i on bio jedan od njih, zajedno sa Mladenom Tolom i Denisom Tadićem, te da su tamo bili punih osam dana bez pauze. Tada je prema riječima ovog svjedoka Denis Tadić ranjen.

Mladen Tolo je rekao da ne poznaje Našida Beganovića, da nikada nije imao nikakav kontakt s njim i da nikada nije išao ni sa kim da ga uhiti. Mladen Toljo je dodao da nije uhitio Našida Beganovića, niti ga tukao u školi, a nije ni Krešo Lučić. Civilna policija iz Travnika je bila nadležna za školu u Kreševu, dok oni nisu imali ni kontakta ni pristupa. Optuženik Krešo Lučić je svjedočio da nikada nije izveo nikoga iz škole kako bi bio pretučen. Krešo Lučić je izjavio: „Ja tvrdim da nismo osiguravali školu. Tvrdim da nikada nisam ušao u školu. Tvrdim da nisam ni uhitio ni tukao ovu osobu.” Andrija Miličević je rekao da je Našida Beganovića poznao vrlo dobro kao susjeda kome je ponudio nekakav posao, te je opovrgnuo da mu je ikada ponudio novac za njegovo svjedočenje u predmetu Krešo Lučić.

3. Dokazi u odnosu na točku 3 (mučenje nekoliko zatočenika iz hale Šunje u zgradi Elektroprivrede)

Točka 3 tereti Krešu Lučića da je *“U tjeku lipnja i srpnja 1993. godine u Stožeru vojsne policije Kreševo u zgradi „Elektroprivrede“ u Kreševu, mučio zatočenike ... narodnosti dovedene iz logora „Šurje“ Kustura Galiba, Fazlibašić Fazila, Beganović Ibrahima, Fazlibašić Nedžiba, Mušanović Almedina, Fazlibašić Kasima i Bejtović Hajrudina udarajući ih rukama, nogama i drvenim palicama po svim djelovima tijela, te naredio i rjenu podređenim vojsnim policajcima da iste fizički zlostavljaju što su ovi i učinili, udarajući ih rukama, nogama i drvenim palicama po svim djelovima tijela od kojih udaraca su navedeni zarobljenici zadobili vidne tjelesne povrede, i sa takvim povredama vraćeni u logor „Šurje“ u Kreševu.”*

3.1. Ibrahim Beganović

Adem Lušija je izjavio da mu je njegov rođak Ibrahim Beganović rekao da ga je optuženik Krešo Lučić mučio.

Optuženik Krešo Lučić je izjavio: „Ja nisam učestvovao ni u mučenju Ibrahima Beganovića.”

3.2. Galib Kustura

Galib Kustura je izjavio da je nakon uhićenja od strane pripadnika vojne policije i davanja izjave civilnoj policiji, pješke odveden u vojnu policiju, koja je bila vrlo blizu postaje civilne policije. Prema riječima ovog svjedoka netko ga je ošamario čim je došao u prostorije vojne policije, gdje su svi bili u šarenim uniformama. Galib Kustura je dalje naveo da su ga trojica od njih pretukla nekakvom palicom i da je morao skinuti jaknu dok su ga pretresali. Uzeli su njegov upaljač i odveli ga na kat, gdje su ga dvojica pratila, a treći ga je udario šakama i razbio mu zube. Odveli su ga u jednu prostoriju. Ova dvojica su prvo došla s njim i plavi muškarac ga je dva puta udario palicom. U toj prostoriji je bio sa još jednom osobom. Odveli su ga dole u hodnik a zatim u Golf koji je bio parkiran vani; odvezli su ga u logor „Barit”, koji je također poznat i kao „Šunje”. Svi su bili u šarenim uniformama. Galib Kustura je rekao da je vidio Krešu Lučića u hodniku. Znao ga je jer je išao u lov sa nekim prijateljima (Ahmedom, Muhamedom i njihovim ocem Ibrahimom Ramićem) nekoliko mjeseci prije uhićenja i oni su mu rekli njegovo ime kada je on došao, iako se nikada nisu upoznali. Galib Kustura tvrdi da je bio doveden Kreši Lučiću i da ga je on udario na hodniku. Galib Kustura je dodao da je također čuo od svih ostalih u logoru da je Krešo Lučić zapovjednik vojne policije. Na kraju su ga predali jednom čovjeku na kapiji i Kustura je uguran unutra, gdje je zatekao oko 250 osoba, među kojima je bio i njegov sin.

Optuženik Krešo Lučić je izjavio: „Nisam učestvovao ni u mučenju Galiba Kusture, (...)”

3.3. Fazil Fazlibašić

Fazil Fazlibašić je izjavio da je uhićen dana 16.06.1993. godine iznad sela Mratinići, na crti bojišnice, sa Osmanom Beganovićem, Tifanom Haskićem i Salemom Fazlibašićem od strane HVO vojnika, nakon čega je odveden u Kreševo: prvo u policijsku postaju a zatim u školu. Kada su došli do Policijske uprave, odvedeni su iza zgrade i tamo zatvoreni, u jednoj maloj prostoriji, u sklopu Policijske postaje Kreševo. Svjedok navodi da je poznao gotovo svakoga, te da je tamo proveo jednu noć i u školu je prebačen tek sljedeći dan. Is iskaza svjedoka proizilazi da je tamo bio zatočen duže od dva dana, nakon čega je vođen na nekoliko mjesta koja nije poznao, te je četiri puta vođen i u Kiseljak. Svjedok navodi da je bio zatočen u vojarni i u školi, a na kraju je prebačen u halu Šunje. Prilikom svjedočenja, Fazil Fazlibašić je odbio da govori o ispitivanju, pravdajući svoje odbijanje time da je već dao izjavu kada je napustio zatvor i istražnom sudiji kada je svjedočio u predmetu Vlatko Buzuk pred Kantonalnim sudom Sarajevo. Dalje je dodao da su njegove kolege zatočeni pričale o premlaćivanju dok su bili u zatvoru, a kada je došlo vrijeme da se kaže istina, svi su zaboravili, te iz tog razloga ovaj svjedok nije želio da da svoj iskaz na okolnosti svog premlaćivanja. Ipak, kada je čuo svoju izjavu od 21.11.2000. godine u predmetu Vlatko Buzuk koju je tužitelj pročitao, Fazil Fazlibašić je potvrdio da je tačno sve što je navedeno u toj izjavi. Prema navodima ovog svjedoka, za vrijeme njegovog ispitivanja, maltretirali su

ga Krešo Lučić, brat Vlatka Buzuka i Tomo Čelan, te je svjedok prepoznao zapisnik o saslušanju svjedoka od 21.11.2000. godine i svoja tri potpisa prije nego što je konačno rekao: „Da, Krešo Lučić me je pretukao”.

Džemo Ramić je 7. ožujka svjedočio da je „Fazil iz Mratinića” bio jedan od onih koji su pretučeni dok su vođeni iz hale Šunje u zgradu Elektrodistribucije”.

Dana 14.03.2007. godine, Meho Hodžić je svjedočio da je 18.07.1993. godine, kada se vratio sa kopanja oko 21.00 sat, vidio zatočenika Fazila Fazlibašića koji je vraćen potpuno pretučen. Dodao je da su ga Zdravko Mišanović i Marinko Purić čekali i ponovo ga odvezli Kreši Lučiću u zgradu Elektroprivrede.

Još dva svjedoka optužbe, Nermin Poturković i Zajim Šarić, su objasnili da su 08.11.2000. godine zajedno napisali službenu zabilješku 01/2/3/519/00 iz policije Sarajevo na osnovu koje je istražni sudija Kantonalnog suda Sarajevo, u prisustvu tužitelja, saslušao Fazila Fazlibašića. Obojica su bili uposleni u Ministarstvu unutarnjih poslova Sarajevo 2000. godine. Izjavili su da su napisali ovu službenu zabilješku na osnovu zahtjeva Tužiteljstva Kantonalnog suda Sarajevo u predmetu Vlatko Buzuk. Ovi svjedoci su opisali da je njihov konkretan zadatak se sastojao u pronalaženju ljudi na području Kreševa, Kiseljaka i okolnih sela koji bi mogli dati izjavu o radnjama ove osobe u toku rata i da ih pitaju da dodu svjedočiti pred Sudom. U selu Mratinići, Fazil Fazlibašić je bio jedna od osoba sa kojom su ova dva policajca obavili obavjesni razgovor i njegova izjava glasi: „Za vrijeme mog boravka u zatvoru Kreševo, uglavnom su me tukli Krešo Lučić i Tomo Čelan lopatom i ašovom tijekom ispitivanja u uredu Kreše Lučića (...). Krešo Lučić me je tukao drvenim dijelom lopate i nakon toga bi se ispitivanje nastavilo (...).“ Nermin Poturković je objasnio da oni nisu inicirali davanje ovih informacija, pogotovo što u to vrijeme nisu znali tko je Krešo Lučić. „Fazil Fazlibašić je pomenuo ova imena, pa smo ih mi zabilježili iako nisu bila povezana sa našim predmetom. Mi smo jednostavno zabilježili sve što je svjedok rekao. Na naš upit nakon obavijesnog razgovora, Fazil Fazlibašić nam je također rekao da je spreman ponoviti svoju izjavu pred Sudom ako bude pozvan. Kada smo se vratili u ured, pažljivo smo zabilježili i stavili pod znake navoda sve što nam je rekao, jer smo koristili upravo njegove riječi.” Zahin Sahić je izjavio upravo isto što i njegov kolega, koji je u to vrijeme bio njegov podređeni: „Morali smo tražiti ljude navedene na spisku po nalogu Kantonalnog tužiteljstva Sarajevo kako bismo ustanovili kakav je bio Buzukov stav u vrijeme rata (...). Fazil Fazlibašić nam je ispričao svoju priču i mi smo napisali ovu službenu zabilješku prepisujući sve što nam je on rekao. Pitali smo ga o zahtjevu Tužiteljstva, ali je on počeo pričati o patnji koju je preživio, pa smo ga mi pustili da priča i pomene neka druga imena. Sve smo ih zapisali u službenoj zabilješci i dodali znake navoda kako bismo jasno naznačili da je to bio tijek obavijesnog razgovora.”

Željko Drljo je, u svojstvu policajca u Kreševu, izjavio da je protiv Fazila Fazlibašića podneseno četiri ili pet prekršajnih prijava za narušavanja javnog reda i mira i da je bilo poznato da je on pod utjecajem alkohola.

Tomo Čelan, kojeg je Fazil Fazlibašić pomenuo kao jednog od onih koji su ga tukli sa Krešom Lučićem, je izjavio da on nikada nije nikoga uhitio i da je cijelo vrijeme bio na crti bojišnice. Dodao je da Fazila Fazlibašića poznaje vrlo dobro kao druga iz razreda i da ga često susreće u Kreševu. Tomo Čelan je dodao: „Prije rata smo bili u vrlo dobrim odnosima.

Danas se ponekad pozdravimo, ali nikada nismo razgovarali o njegovom uhićenju. Ne znam da li je voden na ikakvo ispitivanje. Ja nisam nikada nikoga ispitivao i ne znam ništa o tome šta se tamo dešavalo.”

Ivo Kuliš, koji je bio pretpostavljeni Kreši Lučiću, je izjavio da nikada nije dobio nikakvu pritužbu da se itko loše ponašao.

Frano Marković, zapovjednik SIS-a, je izjavio da se njemu nikada nitko nije požalio da je Krešo Lučić ikoga tukao; oni su to mogli uraditi prilikom posjete MKCK-a, jer je njihov predstavnik također razgovarao sa njima bez njegovog prisustva.

Tomo Čelan je također rekao: „Nikada nisam čuo da je Krešo Lučić uradio išta loše”.

Denis Tadić je izjavio da je čuo sam za Fazila Fazlibašića, ali ga ne poznaje. Svjedok je istakao da nije moguće da su ga njih trojica (svjedok sa Krešom Lučićem i Mladenom Tolom) uhitili. Svjedok opisao da su povremeno išli uhititi grupe po nalogu SIS-a, koji bi im rekli koje civile Bošnjake trebaju uhititi i da bi ih dovodili u SIS ili halu Šunje, te svjedok tvrdi da nikada nije doveo nikoga u Elektroprivredu, nego u halu Šunje ili SIS.

Optuženik Krešo Lučić je izjavio da nikada nije učestvovao ni u kakvom mučenju. Dodao je: „Nisam učestvovao u mučenju Ibrahima Beganovića, niti Galiba Kusture, niti Fazila Fazlibašića, niti Nedžiba Fazlibašića, niti Almedina Mušanovića, niti Kasima Fazlibašića, niti Hajrudina Bejticia”.

3.4. Nedžib Fazlibašić, Almedin Mušanović i Kasim Fazlibašić

Nedžib Fazlibašić, rođen 1978. godine, je izjavio da je, kada je rat počeo, učestvovao tako što je raznosio hranu za Armiju BiH svojom voljom, zajedno sa Almedinom Mušanovićem, svojim školskim drugom, i rođakom Kasimom Fazlibašićem. Njih trojica su razvozili hranu tri puta dnevno. Nedžib Fazlibašić je izjavio da su njih trojica zarobljena 24.06.1993. godine, dok su pokašavali da raznesu hranu. Zarobili su ih uniformisani vojnici HVO-a. Nedžib Fazlibašić je izjavio da su odvedeni u Policijsku postaju Kreševo istu večer kada su i uhićeni. Nedžib Fazlibašić je dodao su ih ispred policijske postaje, uniformirani HVO vojnici sa oznakama na rukama počeli da maltretiraju i tuku prije ulaska u policijsku postaju. Četiri vojnika i dva ili tri policajca su ih odveli u policijsku upravu; noć su proveli u pritvoru, u prostorijama lokalne policije, njih trinaest u uredu na katu policijske postaje, trinaest dana. Prema riječima svjedoka prve tri noći su bile najteže: maltretirali su ih, gasili cigarete po tijelu i tukli . To su uradili Almedinu Mušanoviću u pritvorskim prostorijama u policiji. Svjedok opisuje da su injih trojica nisu vođeni na ispitivanje, nego na maltretiranje. Tjerali su ih da pesnicama udaraju jedni druge, gase njihove cigarete po svojim tijelima; te svjedok dodaje da su to radili po njegovoj glavi i leđima cijelu noć. Nadalje svjedok opisuje da su im naredili da udaraju jedni druge pesnicama i tukli su ih policijskim gumenim pendrecima. Kasnije su ih doveli u pritvorske prostorije. Povremeno su ih izvodili da obavljaju nekakve poslove. Svjedok je pojasnio da još dok su bili u pritvorskim prostorijama u policiji, vođeni su na ispitivanje od strane nekog zapovjednika koji je bio visoko pozicioniran u vojnoj strukturi. Svjedok ne zna tko su oni bili, ali je dodao da su bili fini i uzeli su izjave od njih. Ovo se desilo preko puta zgrade u kojoj su bile prostorije policije; to je bilo nešto poput banke ili doma umirovljenika. Svjedok je izjavio da je sa

Almedinom Mušanovićem ušao i dao izjavu. Svjedok pojašnjava da nisu mogli odgovoriti ni na jedno od postavljenih pitanja, ali je to više bila izjava i oni su je čak i potpisali. Svjedok ističe da je sa njima postupano korektno. Svjedok pojašnjava da su obojica potpisali izjavu, čak i ako je bilo pogrešno, i to iz razloga što, iako ih oni nisu mučili, ranije su bili izloženi mučenju, te su jednostavno potpisali. Nakon toga, svjedok opisuje odlazaka u zgradu Elektroprivrede na ispitivanje, gdje je otišao sa Almedinom Mušanovićem i tamo su dovedeni Krešo Lučiću na ispitivanje, koje je trajalo dva do tri sata. „Krešo Lučić je ispitivao“, te svjedok opisuje kako je Krešo Lučić u nekoliko navrata koristio prisilu. Prema riječima svjedoka otamo je otišao sa modricama na licu od njegovih udaraca šakama. Krešo Lučić je također povrijedio i Almedina Mušanovića od ormar u nekoliko navrata, što je svjedok vidio jer je sjedio do njega. Svjedok opisuje kako su njih dvojica zajedno prošli kroz sve obavijesne razgovore, te da je u jednom momentu, Krešo Lučić izašao i bili su sami u toj prostoriji 5-10 minuta, ali nisu mogli otići. Nadalje, svjedok tvrdi da ga je Krešo Lučić udario šakom u glavu i zbog tog udarca se ne može sjetiti da li je Almedin krvario. U međuvremenu je Mato Đerek ušao; bio je u uniformi i imao je ogroman nož. Mato Đerek ga je zgrabio za kosu, povukao mu glavu unazad i stavio mu nož pod vrat, govoreći da će ga prerezati. Krešo Lučić je bio prisutan i nije ga prekidao, nego se smijao. Konačno svjedok ističe da nije razumio zašto je Mato Đerek ovo uradio, ali da je Almedin vidio sve to.

Almedin Mušanović, rođen 1977, je objasnio da je imao petnaest godina kada je rat izbio. Almedin Mušanović nije bio pripadnik Armije, nego je nosio hranu na crtu bojišnice iz nenamještene kuće koja je bila korištena kao vojna kuhinja. Almedin Mušanović je uhićen 27.07.1993. godine sa još dvije osobe, Nedžibom, koji je također bio malodoban, i Kasimom. Nijedan od njih nije bio pripadnik nijedne vojske; oni su nosili hranu na crtu bojišnice. Almedin Mušanović je izjavio da nije poznao one koji su ih uhitili, ali su bili u uniformama, imali su puške i bijele trake. Odveli su njih trojicu u policijsku postaju gdje su Nedžib i on morali dati izjavu. U prostorijama policijske postaje su bila dva ili tri čovjeka; bili su u mraku jer je bila noć, bez struje, uz svjetlost dviju svijeća. Almedin Mušanović je izjavio da nitko ništa nije zapisao; nitko ih nije pitao koliko imaju godina. Prema navodima svjedoka šamari i šake su korišteni tijekom onoga što je trajalo između jednog i dva sata, dok im je postavljano mnogo pitanja na koje nisu mogli odgovoriti. Almedin Mušanović je priznao da ne može reći da li je Krešo Lučić bio jedan od njih, jer je bilo previše mračno. Tijekom dana poslije prve noći, obojica su morali ići na ispitivanje od strane policije pet ili šest puta. Almedin Mušanović je dodao: „Nekada sam išao sam, a nekada sa Nedžibom.“ Svjedok je izjavio da su ih policajci vodili iz zatvora u policijsku postaju, te da ne može se sjetiti koji dio dana je bio, ali je bio mrak i on se onesvijestio od udaranja kada smu izašli iz vozila. Nadalje, Almedin Mušanović je rekao da su obojicu pitali za informacije o vojsci, ali oni nisu mogli odgovoriti jer su imali samo 15 godina i nisu bili pripadnici nijedne vojske. Stoga oni nisu bili zadovoljni njihovim odgovorima i tukli su ih šakama. Almedin Mušanović je rekao da ne poznaje ljude koji su ga tukli. Sa Nedžibom je proveo 18 dana u zatvoru iza policijske postaje, sa još dvanaest osoba koje su došle kasnije. Nakon ovoga su prebačeni u halu Šunje. Almedin Mušanović tvrdi da je iz hale Šunje vođen na ispitivanje u Elektroprivredu, gdje je mučen u prisustvu Kreše Lučića. Almedin Mušanović je dodao da je vidio Krešu Lučića jednom tijekom ispitivanja u Elektrodistribuciji u Kreševu, ali da ga nije ispitivao on, nego Mato Hercegovac. Krešo Lučić je ušao u prostoriju kada je ispitivanje već bilo završeno. Svjedok je izjavio da danas može prepoznati Krešu Lučića u sudnici. svjedok je dodao da nije tražio pomoć, ali mu je krešo Lučić dao bocu vode kada je ušao. Svjedok je potvrdio da je s njim u prostoriji prilikom ispitivanje bio Nedžib, te Mato

Hercegovac. Svjedok je izjavio da je to bio jedini put od njegovog uhućenja do razmjene kada je vidio Krešu Lučića, kom prilikom ga Krešo Lučić nije ništa pitao iako je vidio u kakvom je stanju bio, pošto mu je krv bila na licu.. Svjedok je dodao da mu je dao bocu vode, ali da nije mogao piti vodu jer su mu usta bila jako povrijeđena. Svjedok misli da je bilo oko 20.30 sati, nakon čega je vraćen u halu Šunje i više nikad nije bio ispitivan.

Kasim Fazlibašić je izjavio da je 16.06.1993. godine, kada počeo rat, otišao u Tarčin na dva mjeseca; nakon čega je postao izbjeglica. Svjedok opisuje kako je nakon toga otišao kod svoga brata u selo Vidasovići. Svjedok je izjavio da je uhićen zajedno sa Nedžibom Fazlibašićem i Almedinom Mušanovićem, dok su nosili hranu. Nedžib Fazlibašić i Almedin Mušanović su bili djeca; imali su oko 15-16 godina, te prilikom hapšenja, svjedok ističe da nisu bili naoružani i nisu nosili uniformu, iako su bili smo pripadnici brigade. svjedok dalje navodi da su uhapšeni od strane lica koja su bila u uniformama i imali su bijele trake kao oznake. Svjedok opisao kako su se njih trojica izgubili, te s obzirom da je bila noć, ušli su na položaj HVO-a u Konzelu, općina Kreševo, nakon čega su ih uhitili. Tijekom noći su ih odveli u Kreševo, u zatvor u Stožeru, gdje su odmah bili zatočeni. Svjedok je izjavio da je tamo proveo sedamnaest dana sa još dvanaest osoba, ali da ta dva dječaka nije uopće vidio, jer su ih razdvojili. Svjedok je naveo da je sam odveden Mati Đereku, koji ga je teško pretukao, te je bio sav modar poslije toga, o čemu je svjedok prethodno svjedočio u predmetu Mato Đerek. Tokom svog iskaza svjedok je istakao da su ga jednom doveli kod nepoznatog vojnog policajca koji ga je salušavao, a pri tom ga je tukao i u jednom trenutku, kada je taj policajac izašao iz kancelarije, ušao je Krešo Lučić iz susjedne kancelarije gdje ga je svjedok vidio da sjedi sam. Svjedok je opisao kako ga je Krešo Lučić uhvatio za glavu, zatvarajući mu oči da ga ne vidi, te ga nekoliko puta udario šakama i šamarao ga, a potom se vratio u onu istu kancelariju gdje je i ranije sjedio, te ga svjedok više nije vidio. Ovaj svjedok je potvrdio da poznaje Krešu Lučića od ranije, jer su bili komšije.

Optuženik Krešo Lučić je izjavio da nikada nije učestvovao ni u kakvom mučenju. Izjavio je: „Nisam učestvovao ni u mučenju (...) Nedžiba Fazlibašića (...), ni Almedina Mušanovića, ni Kasima Fazlibašića (...).“

3.5. Hajrudin Bejtić

Hajrudin Bejtić je izjavio da je nije imao nikakav ratni raspored i nije obavljao nikakvu ratnu aktivnost, te je uhićen oko 19.06.1993. godine od strane policije, odnosno ljudi u uniformama. Hajrudin Bejtić je naveo da su prisilili njega i cijelu njegovu obitelj da napuste kuću i da odu ispred Osnovne škole u Kreševu. Prema sjećanju svjedoka uhićen je prije granatiranja koje je rezultiralo smrću njegovog susjeda. Svjedok u svom iskazu opisuje slijedeće. Odveli su ga u fiskulturnu dvoranu. Nakon šest ili sedam dana svi muškarci su prebačeni u hangar Ivica Šunje. Žene su još uvijek bile u školi, sa djecom. Nakon cijelog mjeseca zatočeništva, odveden je na ispitivanje u vojnu policiju koja je bila smještena u zgradi Elektrodistribucije. Morao je dati izjavu vojnom zapovjedniku, Kreši Lučiću. Prije toga nije osobno poznao Krešu Lučića, nego iz videnja. Krešo Lučić je bio sam u uredu i on mu je dao izjavu. Nije vršio nikakav pritisak na njega., međutim, nakon toga je pretučen, ali nije mogao vidjeti tko ga je tukao. Krešo Lučić mu je postavljao pitanja neko vrijeme, zatim je okrenut da gleda u ugao i netko ga je tukao. Jedan ili dva mladića su došla i također

ga pretukla nečim drvenim, koliko se njemu čini. To je prestalo kada je Krešo Lučić rekao „odvedite ga“. Hajrudin Bejtić je jasno prepoznao Krešu Lučića u sudnici.

Optuženik Krešo Lučić je izjavio da nikada nije učestvovao ni u kakvom mučenju. Izjavio je: „Nisam učestvovao ni u mučenju (...) Hajrudina Bejtića.

Ivo Kuliš i Frano Marković su izjavili da nikada nisu čuli da je Krešo Lučić ikoga maltretirao.

4. Dokazi u odnosu na točku 4 (mučenje Mehe Hodžića)

Točka 4 navodi da je: „Dana 18. srpnja 1993. godine, na istom mjestu kao u prethodnoj točki, zatočenika Hodžić Mehu, dovedenog iz logora „Šurje“, u prisutnosti oko 10 vojnih policajaca koji su sjedili za drugim stolom uz glasnu muziku, ispitivao na način što mu je stolicu bez naslona postavio naspram svog stola a s njegove lijeve i desne strane postavio njemu podređene vojne policajce Antu Marića i Zdravku Mišanovića i na svaki odgovor Hodžić Mehe naređivao istima da ga udarcu što su ovi i činili i to drvenim palicama po leđima kao i rukama od kojih udaraca je Hodžić Meho u više navrata padao na tle gdje su ga isti nastavljali udarati a potom ga podizali i ponovo udarali usjed kojih udaraca je Hodžić Meho gubio svijest, te su ga pojevali vodom, dizali na stolicu i opet nastavljali udarati, da bi potom sam prišao Hodžić Mehi i dva puta ga udario drvenom palicom u prečjelu leđa, te naredio vojnim policajcima da ga vrata u logor „Šurje“.

Meho Hodžić je objasnio kako je izbjegao masovno uhićenje 19.06.1993. godine. Zapravo, Meho Hodžić se krio sa još nekim osobama dvadeset dana, sve dok im netko nije savjetovao da se predaju jer je civilna policija znala gdje se nalaze. Meho Hodžić je izjavio da ga je vojna policija odmah odvela u dvoranu Šunje, a kasnije u toku te noći u Elektroprivredu, gdje su ga Mladen Tolo, Denis Tadić i Željko Okić ispitivali i tukli. Tada je vraćen u hangar sa nekoliko modrica, ali ga je sljedećeg dana, 14.07.1993. godine, kada se vraćao sa kopanja rovova, Anto Marić iz vojne policije ponovo odveo u zgradu Elektroprivrede, gdje je ispitivan i ponovo tučen od strane Jakova Čapelja, Denisa Tadića, Mladena Tole, Marinka Purića i ostalih pripadnika vojne policije. Meho Hodžić je izjavio da je tom prilikom Čapelj ga tukao drvenom palicom po rukama i leđima tijekom jednog sata. Zatim, 18. srpnja, ponovo, nakon što se vratio sa kopanja oko 21.00 sat, vidio je zatočenika Fazila Fazlibašića koji je vraćen sasvim pretučen. Zdravko Mišanović i Marinko Purić su ga čekali i ponovo su ga odvezli Kreši Lučiću u zgradu Elektroprivrede. Svjedok Meho Hodžić je izjavio da Krešu Lučića poznaje jako dugo, jer su radili zajedno i tvrdio je da ga je treći put ispitivao Krešo Lučić. Meho Hodžić je dodao da je osim Kreše Lučića, u prostoriji je bilo još desetak HVO pripadnika, među kojima su bili i Denis Tadić, Marinko Purić, Anto Marić, Mladen Tolo, svi u uniformama. Svjedok je izjavio da je ponovo ispitivan, na način da mu je Krešo Lučić počeo postavljati ista pitanja kao i prethodnih noći, tako da opet nije mogao dati nikakav odgovor. Svjedok Meho Hodžić u svom iskazu opisuje slijedeće. Krešo Lučić bi mu postavio pitanje, a druga dvojica su ga počela tući palicama sa obje njegove strane. Lučić je bio iza stola, a svjedok je sjedio na stolici pored zida, okrenut prema zidu. Tukli su ga tako jako da je zid bio krvav. U uglu je bio kazetofon te bi oni pojačavali i stišavali jačinu zvuka i tukli ga između svaka dva pitanja sve dok nije izgubio svijest, onda bi ga polili vodom, lupali mu glavu od zid; u jednom momentu, Anto Marić mu je stavio pištolj na vrat, opalio bez metka i udario ga pištoljem. Krešo Lučić, njihov zapovjednik, je nastavio

postavljati pitanja. Svjedok je naveo da ih je pitao da ga ubiju umjesto da nastave. Tada je Anto Marić pucao bez metka. Nastavili su i rekli mu da će završiti u Deri, smetljištu u Kreševu. Krešo Lučić je ustao, udario ga drvenom palicom po leđima i izveo ga iz prostorije. Isti policajci koji su ga doveli također su ga i vratili u hangar oko ponoći, sasvim pretučenog. Doktor Skopljak, koji je bio zatočenik, mu je dao lijek, ali ga nije mogao adekvatno liječiti. Meho Hodžić je izjavio da narednog dana nije mogao ustati, tako da su ga četiri osobe morale podići. Rekao je da mjesec dana nije mogao ići na kopanje rovova, pošto deset dana nije uopće mogao hodati. Kasnije je počeo polako hodati oko hangara.

Salih Skopljak je izjavio da je Mehu Hodžića znao od ranije i potvrdio je da je bio teško pretučen dok je bio u hangaru, a mogao se sjetiti da je on mnogo puta tražio liječničku pomoć. Salih Skopljak je rekao da nije siguran jer je i njega samog zadesila velika tragedija i nije uvijek bio u stanju da se brine za sve zatočenike; Salih Skopljak je rekao da vjeruje da je Meho Hodžić bio pretučen po leđima u jednom momentu.

Dokazi T-49, T-50, T-51 i T-52 također pokazuju da je Meho Hodžić zadobio ozbiljne povrede, poput slomljenog ramena.

Benjamin Kardaš je također izjavio da je Meho Hodžić vraćen iz zgrade Elektroprivrede sa podljevima nanesenim nekim predmetima i da je imao užasne modrice, dok Meho Hodžić nije želio da priča o tome. Benjamin Kardaš se sjeća da mu je doktor Skopljak pomogao.

Anto Marić je izjavio da nikada nije uhitio Mehu Hodžića i da ne razumije zašto se on pretvara da nije tako, pošto su se poznavali jer su radili zajedno u istom poduzeću prije rata i bili su u dobrim odnosima. Anto Marić je rekao da se čak ne može sjetiti da ga je ikako vidio tijekom rata. Anto Marić tvrdi: „Nisam ga tukao“. Anto Marić je bio radio-operater zajedno sa sinom Mehe Hodžića i od njega je saznao za ove navode, a on ga više čak i ne pozdravlja.

Mladen Tolo je izjavio da je 20.06.1993. godine bio na crti bojišnice zajedno sa Denison Tadićem i Krešom Lučićem. Mladen Tolo je rekao da ne poznaje Mehu Hodžića i da nije uhitio niti ispitivao nikoga iz Crnića u prostorijama Stožera vojne policije, jer su oni došli u Elektroprivredu tek u kolovozu.

Marinko Marić je potvrdio da je on bio jedan od vojnih policajaca koji su bili sa Mladenom Tolom i Denisom Tadićem na crti bojišnice osam punih dana bez pauze, počev od napada na Kreševo; Marinko Marić je također potvrdio da je Denis Tadić tamo ranjen.

Denis Tadić je rekao da je bio na crti bojišnice odmah nakon napada, zajedno sa Krešom Lučićem i Mladenom Tolom. Denis Tadić je izjavio da je 26. lipnja ranjen metkom u vrat na crti bojišnice. Denis Tadić je izjavio da je sve izmišljeno, jer je Meho Hodžić znao njegovo ime jer su zajedno radili, a on je i otac njegovog školskog druga. Svjedok je istakao da fizički nije bio u mogućnosti da uhiti ili ispituje bilo koga. Denis Tadić je dodao da nikada nikoga nije doveo u Elektroprivredu; ali, zapravo, on jeste dovodio ljude iz hale Šunje u SIS po zahtjevu SIS-a; dalje je naveo da ne može reći koga je dovodio jer je bio mlad, dok su ti koji su bili dovedeni bili srednjih godina.

Ivica Tomić, također vojni policajac koji je osiguravao halu Šunje, je rekao da nikada nije nikoga odveo na ispitivanje niti je vidio da je itko iz hale Šunje odvođen na ispitivanje, ali se sjetio da je Meho Hodžić bio jedan od zatočenika u hali Šunje.

Dr. Franko Ženetić je analizirao kao vještak dokaze broj 49, 50, 51, 52 i iznio svoj zaključak u sudnici. Prema njegovim riječima, iz ovih dokumenata se ne vide nikakvi elementi bilo kakvih ozbiljnih povreda na kosturu Mehe Hodžića niti bilo kakve povrede na kostima. Dr. Franko Ženetić je naglasio da liječnik koji je pregledao Mehu Hodžića nije bio specijalista. Pacijent se žalio na bol u desnom ramenu, ali dr. Franko Ženetić nije mogao vidjeti da je ijedan pregled obavio neurolog, koji bi bio adekvatan stručnjak. Dodao je da isto važi i za pregled Mehe Hodžića u bolnici u Fojnici, čiji je nalaz vrlo kratak. Dr. Franko Ženetić je napomenuo da je specijalista iz bolnice u Zenici naveo da je pacijent pretučen dva mjeseca ranije i da se žalio na bolove u donjem dijelu leđa. Međutim, dr. Franko Ženetić je odmah naglasio da ovdje nema jasno napisanog imena liječnika, dok se također pominje raniji prijelom njegovog desnog ramena. Dr. Franko Ženetić je zaključio na osnovu ovih dokumenata da pacijent nije imao nikakav prijelom ramena, jer bi u tom slučaju trebale biti pomenute povrede mekog tkiva oko ramena, koje nisu uopće pomenute, a također i zbog toga što bi on trebao biti operiran da je imao prijelom. Za ovo je neophodna operacija. Vještak je izjavio da se ništa ne bi promijenilo u vezi njegove analize i zaključka čak i sa novim, drugim dokumentima, jer, iz onoga što je on mogao vidjeti, Meho Hodžić nije zadobio nikakve povrede. Dr. Franko Ženetić je naglasio da čak i ako su tri različita liječnika napisala svoja mišljenja, oni nisu bili specijalisti. Po njegovom mišljenju, ova operacija je trebala biti urađena i bila je izvediva čak i u vrijeme rata. Kirurg ili ortoped su najmjerodavniji za prijelom lopatične kosti, a to nije bio nijedan od ova tri liječnika. Na osnovu ovih dokumenata, Meho Hodžić je zadobio povrede lopatične kosti, ali dr. Ženetić vjeruje da je to bilo više kao hematoma. On može biti prouzrokovan šakama, drvenim štapom ili tučnjavom; u svakom slučaju ova povreda nikada nije mogla prouzrokovati gubitak svijesti, za koji je nužna povreda mozga ili nešto što izaziva unutarnje krvarenje.

Optuženik Krešo Lučić je svjedočio da on poznaje Mehu Hodžića od ranije, jer je radio u istom poduzeću gdje i njegov otac. Krešo Lučić je tvrdio da nikada nije uhitio Mehu Hodžića, niti ga ispitivao, tukao ili ikome naredio da ga tuče! Dodao je da je poznavao oba njegova sina i da mu je poznato da je jednog od njih izgubio tijekom rata i da ga je ubila VRS, dok drugi sada radi u SIPA-i. Optuženik je tvrdio da nikada nije izdao ovakvu zapovijed i da bi bio sankcioniran da jeste. Optuženik je također potvrdio da je poznavao Matu Đereka i da je čuo da je on osuđen; ali je Krešo Lučić tvrdio da nije imao nikakvog kontakta sa Matom Đerekom tijekom rata. Krešo Lučić je rekao da je vidio Matu Đereka u Stožeru vojne policije ili u prostorijama SIS-a. Krešo Lučić je također naveo da je u prvih 10-15 dana nakon napada na Kreševo on bio jedan od šesnaest vojnih policajaca koji su bili na crtama bojišnice, što je predstavljalo više od polovine osoblja vojne policije, jer ih je tada bilo ukupno dvadeset dvoje. Krešo Lučić je dodao da je kao zapovjednik Vojne policije uglavnom bio na crti bojišnice i da je tri ili četiri dana otišao u prostorije Vojne policije, onda reorganizirao njihove crte bojišnice i vratio se. Zadatak Vojne policije kao voda na crti bojišnice je bio da je čuvaju od Armije BiH, koja ih je napadala. On je rekao da je kao zapovjednik morao biti tamo sa svojim ljudima, kao podrška; oni bi pobjegli da on nije bio tamo.

V. Važeće zakonske odredbe

Krešo Lučić se tereti da je počinio „kazneno djelo zločini protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine u vezi sa člankom 180. stavak 1. i člankom 29. KZ BiH kako slijedi: točka e) u vezi sa točkom 1. optužnice, točka f) u vezi sa točkama 2, 3. i 4. optužnice i točka k) u vezi sa točkom 1. optužnice. Prema tome, članak 172. stavak 1, članak 180. stavak 1. i članak 29. KZ BiH su prvi o kojima će biti riječi.

1. Članak 172. (Zločini protiv čovječnosti) KZ BiH

Članak 172. (Zločini protiv čovječnosti) KZ BiH utvrđuje:

(1) Tko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog pučanstva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela: (...)

e) zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava; (...)

f) mučenje; (...)

k) druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja,

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

1.1. Zločini protiv čovječnosti

Za postojanje kaznenog djela zločini protiv čovječnosti potrebno je postojanje općih uvjeta pravne definicije, odnosno širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog pučanstva, znanje počinitelja za takav napad i da je djelo počinitelja dio napada, odnosno da postoji *nexus* između djela počinitelja i napada na civilno pučanstvo. Optuženik se tereti za kazneno djelo zločini protiv čovječnosti iz članka 172. KZ BiH. Da bi se kazneno djelo kvalificiralo kao zločin protiv čovječnosti, potrebno je, pored posebnih elemenata osnovnog kaznenog djela, da budu dokazani opći elementi zločina protiv čovječnosti, odnosno postojanje širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog pučanstva, znanje počinitelja za takav napad i da je djelo počinitelja dio napada, te *nexus* između djela optuženika i napada na civilno pučanstvo.

Tužiteljstvo mora dokazati sve ove elemente van razumne sumnje.³

1.2. Osnovna kaznena djela

Pored općih elemenata definicije zločina protiv čovječnosti, neophodno je utvrditi postojanje nekih radnji koje je počinitelj učinio kao dio takvog napada, a koje predstavljaju osnovna kaznena djela zatvaranja, mučenja i drugih nečovječnih djela kako je, u ovom slučaju, definirano u točkama e), f) i k) stavka 1. članka 172. KZ BiH.

Osvrnućemo se na izvršenje kaznenog djela zločini protiv čovječnosti zatvaranjem (čl. 172. st. 1. točka e)), mučenjem (čl. 172. st. 1. točka f)) i drugim nečovječnim djelima (čl. 172. st. 1. točka k)).

1.2.1. Zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava

Obilježja djela „zatvaranja“ kao zločina protiv čovječnosti su sljedeća: „da je pojedinac lišen slobode; da je lišavanje slobode proizvoljno, to jest, da ne postoji pravna osnova koja bi opravdavala lišavanje slobode; da je djelo ili propust kojim je pojedinac lišen fizičke slobode počinio optuženik, ili osoba odnosno osobe za koje optuženik snosi kaznenu odgovornost, s namjerom da pojedinca proizvoljno liši fizičke slobode ili s razumno mogućim znanjem da bi njegovo djelo ili propust vjerovatno mogli dovesti do proizvoljnog lišavanja fizičke slobode.“⁴

Sud ima u vidu da je zatvaranje civila protupravno: „kada zatvaranje civila predstavlja kršenje članka 42. IV Ženevske konvencije, tj., kada ne postoji realna osnova da se vjeruje da je njihovo zatvaranje apsolutno neophodno zbog razloga sigurnosti sile koja ih drži u zatočeništvu; kada se u pogledu zatočenih civila ne poštuju zajamčeni proceduralni zaštitni mehanizmi koje zahtijeva članak 43. IV Ženevske konvencije, čak i onda kada je prvobitno zatočenje bilo opravdano; i kada se ono odvija kao dio rasprostranjenog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog pučanstva.“⁵

Sud također smatra da je „(...) lišavanje slobode nekog pojedinca proizvoljno ako je sprovedeno bez redovnog pravnog postupka. Raspravno vijeće je navelo da su za dokazivanje zločina zatvaranja (ili protupravnog zatočenja) kao zločina protiv čovječnosti (...) potrebni sljedeći elementi: da je pojedinac lišen slobode; da je lišavanje slobode proizvoljno, to jest, da ne postoji pravna osnova koja bi opravdavala lišavanje slobode; da je djelo ili propust kojim je pojedinac lišen fizičke slobode počinio optuženik, ili osoba odnosno osobe za koje optuženik snosi kaznenu odgovornost, s namjerom da pojedinca proizvoljno liši fizičke slobode ili s razumno mogućim znanjem da bi njegovo djelo ili propust vjerovatno mogli dovesti do proizvoljnog lišavanja fizičke slobode.“⁶

Sud smatra da je lišavanje slobode nekog pojedinca bez redovnog pravnog postupka karakteristično obilježje definicije zatvaranja. Zaista, žalbeno vijeće MKSJ⁷ je napomenulo da se „slaže sa zaključkom Raspravnog vijeća da izraz zatvaranje iz članka 5(e) Statuta treba razumjeti kao proizvoljno zatvaranje, odnosno, lišavanje slobode nekog pojedinca bez redovnog pravnog postupka, u sklopu rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog pučanstva“.

1.2.2. Mučenje

Članak 172. stavak 2. točka e) utvrđuje da: „mučenje jest namjerno nanošenje snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje osobi zadržanoj od strane optuženika ili pod nadzorom optuženika, izuzimajući bol ili patnju koja je posljedica isključivo izvršenja zakonitih sankcija.“

⁴ Predmet *Krnčjelac*, presuda raspravnog vijeća, stavak 115.

⁵ Vidi MKSJ predmet *Kordić i Čerkez*, presuda žalbenog vijeća, 17.12.2004. godine, stavci 114-115.

⁶ Vidi MKSJ predmet *Simić, Tadić i Zarić*, presuda raspravnog vijeća, 17.10.2003. godine, stavak 64. ili predmet *Krnčjelac*, raspravno vijeće, 15.03.2002. godine, stavak 115: ista obilježja.

Bitna obilježja za definiranje mučenja navedena u točki f) stavka 1. članka 172. KZ BiH su sljedeća: nanošenje, djelom ili propustom, teške tjelesne ili duševne boli ili patnje; djelo ili propust moraju biti namjerni; da je djelo počinjeno protiv osobe pod nadzorom počinitelja; da su djelom žrtvi nanoseni snažna tjelesna ili duševna bol ili patnja; da djelo nije posljedica izvršenja zakonitih sankcija.⁸

Sud smatra da izraz „teške boli ili patnje” daje do znanja da se mučenjem može smatrati samo čin koji je znatne težine; dakle, ispitivanje samo po sebi, kao ni manje nepoštovanje tjelesnog integriteta žrtve, ne ispunjavaju taj uvjet.⁹

Sud smatra da u ocjeni težine ovog oblika zlostavljanja valja uzeti u obzir objektivnu težinu nanosene povrede, uključujući prirodu, svrhu i dosljednost počinjenih djela. Subjektivni kriterijumi, kao što su fizičko ili duševno stanje žrtve, učinak takvog postupanja na nju, u nekim slučajevima, i faktori kao što su godine starosti, pol, zdravstveno stanje i inferiorni položaj žrtve značajno će utjecati na ocjenu težine povrede.¹⁰

Sud konstatira da definicija mučenja ostaje ista bez obzira na zakonsku odredbu po kojoj se optuženik tereti.¹¹

1.2.3. Druga nečovječna djela

Elementi počinjenja „drugih nečovječnih djela (...), učinjenih u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja” iz točke k) stavka 1. članka 172. KZ BiH su sljedeći: da postoji nečovječno djelo; da djelo nije drugačije navedeno u članku 172; da je djelo slične prirode drugim djelima definiranim člankom 172; da je djelo počinjeno u namjeri nanošenja velikih patnji ili ozbiljnih fizičkih ili psihičkih povreda ili narušenja zdravlja; i da su počinjenjem ovog djela žrtvama nanosene velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenje zdravlja.

Članak 172. KZ BiH je istovjetan odredbi članka 5. Statuta MKSJ-a. Stoga bi sudska praksa MKSJ u vezi sa člankom 5. Statuta mogla da se slijedi i u ovom slučaju prilikom tumačenja članka 172. KZ BiH. U vezi sa ostalim nečovječnim djelima, MKSJ je utvrdio¹² da: „Fraza 'ostala nečovječna djela' namjerno je smišljena kao rezidualna kategorija, zato što se smatralo da je nepoželjno za ovu kategoriju da se iscrpno nabraja. Iscrpna kategorizacija bi naprosto stvorila mogućnost za izbjegavanje slova zabrane“. MKSJ smatra da rezidualna kategorija uključuje, na primjer, i ponižavajuće postupanje, prisilno premještanje i prisilnu prostituciju¹³, te korištenje ljudi kao „živog štita“¹⁴. Posljedice počinjenja nečovječnog djela

⁷ Vidi MKSJ predmet *Kordić i Čerkez*, 17.12.2004. godine, stavak 116.

⁸ Vidi MKSJ predmet *Krnčjelac*, raspravno vijeće, 15.03.2002. godine, stavak 179. (slično); *Kumarac, Kovač i Vuković*, žalbeno vijeće, 12.06.2002. godine, stavak 142; *Brđanin*, raspravno vijeće, 01.09.2004. godine, stavak 481. (slično); *Simić, Tadić i Zarić*, raspravno vijeće, 17.10.2003. godine, stavak 79. (slično); *Stakić*, raspravno vijeće, 31.07.2003. godine, stavak 750. (ista obilježja).

⁹ Vidi MKSJ predmet *Simić, Tadić i Zarić*, raspravno vijeće, 17. listopada, stavak 80.

¹⁰ Vidi MKSJ predmet *Brđanin*, raspravno vijeće, 01.09.2004. godine, stavak 484.

¹¹ Vidi MKSJ predmet *Brđanin*, raspravno vijeće, 01.09.2004. godine, stavak 482: „Definicija 'mučerja' ostaje ista bez obzira na to po kojem se članku Statuta optuženik tereti.” Vidi također *Simić, Tadić i Zarić*, raspravno vijeće, 17.10.2003. godine, stavak 79. (slično).

¹² Raspravno vijeće, presuda od 14.10.2000. godine, stavak 563.

¹³ Vidi MKSJ predmet *Kvočka*, presuda raspravnog vijeća, stavak 208.

¹⁴ Vidi MKSJ predmet *Kordić i Čerkez*, 25.02.2001. godine, stavak 256.

moraju biti ozbiljne, ali ne i dugoročne¹⁵. Traženi element *mens rea* prisutan je ako je glavni počinitelj u vrijeme izvršenja radnje ili propusta imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju, ili da počini ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će njegova radnja ili propust vjerovatno imati za posljedicu nanošenje teške tjelesne ili duševne patnje ili ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo, a bezobzirno se odnosio prema mogućnosti da se pojave takva patnja ili napad kao posljedica njegove radnje ili propusta.¹⁶

1.3. Članak 180. (individualna kaznena odgovornost) KZ BiH

U članku 180. (individualna kaznena odgovornost) KZ BiH navodi se:

1. Osoba koja planira, pokrene, naredi, učini ili podstrekava ili pomaže u planiranju, pripremanju ili učinjenju kaznenih djela iz članka 171. (Genocid), 172. (Zločini protiv čovječnosti), 173. (Ratni zločin protiv civilnog pučanstva), 174. (Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika), 175. (Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika), 177. (Protupravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja), 178. (Protupravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na ratištu) i 179. (Povrede zakona ili običaja rata) ovog zakona, individualno je odgovorna za to kazneno djelo. Službeni položaj bilo kojeg okrivljenog, bilo da se radi o šefu države ili vlade, ili o odgovornoj službenoj osobi vlade, ne oslobađa takvu osobu kaznene odgovornosti niti utječe na ublažavanje kazne.
2. Činjenica da je neko od kaznenih djela iz članka 171. do 175. i članka 177. do 179. ovog zakona učinjeno od strane podređenog, ne oslobađa njemu nadređenu osobu od kaznene odgovornosti ukoliko je ta nadređena osoba znala ili je mogla znati da se njen podređeni sprema učiniti takvo djelo, odnosno da je već učinio takvo djelo, a nadređena osoba je propustila da preduzme nužne i razumne mjere da spriječi učinjenje kaznenog djela, odnosno da učinitelj tog djela bude kažnjen.

1.3.1. Osobna odgovornost

Članak 180. stavak 1. utvrđuje da je osoba koja planira, pokrene, naredi, učini ili podstrekava ili pomaže u planiranju, pripremanju ili učinjenju kaznenog djela zločini protiv čovječnosti individualno odgovorna za to kazneno djelo.

U smislu te zakonske odredbe „planiranje znači da jedna ili više osoba smišljaju izvršenje kaznenog djela, u pripremnoj fazi kao i u fazi sprovođenja.“

Podstrekavanje predstavlja umišljajno navođenje ili nagovaranje drugog na izvršenje kaznenog djela, odnosno na formiranje odluke kod podstrekavanog da izvrši kazneno djelo. „*Actus reus* koji se traži za ‘poticanje’ zločina jeste svako ponašanje optuženika kojim se druga osoba podstiče da djeluje na određeni način. Ovaj element je zadovoljen ukoliko se dokaže da je ponašanje optuženika predstavljalo faktor koji je jasno doprinio ponašanju druge osobe ili osoba. Nije neophodno dokazati da kazneno djelo ne bi bilo počinjeno da nije bilo učešća optuženika.“¹⁷

¹⁵ Vidi predmet *Krnčjelac*, presuda raspravnog vijeća, stavak 131.

¹⁶ Ibid, stavak 132.

¹⁷ Vidi MKSJ predmet *Kvočka*, presuda raspravnog vijeća, 02.11.2001. godine, stavak 252.

Naređivanje pretpostavlja po pravilu postojanje određenog odnosa nadređenosti, te je u pitanju izravno aktivno djelovanje nadređenih osoba. „Naređivanje podrazumijeva osobu na položaju vlasti koja taj položaj koristi da bi uvjerila drugu osobu da poćini kazneno djelo.”¹⁸ „Nije neophodno da je naredba izdata u pisanoj ili bilo kojoj određenoj formi. Može biti eksplicitna ili implicitna. Činjenica da je naredba izdata može se dokazati posrednim dokazima.”¹⁹ „Nije neophodno da je naredbu izdao nadređeni izravno osobi ili osobama koje su poćinile *actus reus* zloćina. Ono što je važno je *mens rea* komandanta, a ne podređenog koji je izvršio naredbu.”²⁰

Poćinjenje kaznenog djela obuhvata fizićko izvršenje kaznenog djela ili uzrokovanje kaŹnjivog propusta, ćime se krše odredbe kaznenog prava²¹.

„Pomaganje i podrŹavanje znaći davanje znatne podrške poćinjenju kaznenog djela.”²² „Pomaganje i podrŹavanje, koji se mogu ćiniti sinonimima, u stvari jesu razlićiti. Pomaganje znaći pruŹanje pomoći nekome. Na drugoj strani, podrŹavanje bi ukljućivalo olakšavanje poćinjenja nekog djela tako što bi se slagalo s istim.”²³

1.3.2. Komandna odgovornost

Ćlanak 180. stavak 2. navodi da ćinjenica da je kazneno djelo zloćini protiv ćovjećnosti ućinjeno od strane podređenog, ne oslobada njemu nadređenu osobu od kaznene odgovornosti ukoliko je ta nadređena osoba znala ili je mogla znati da se njen podređeni sprema ućiniti takvo djelo, odnosno da je već ućinio takvo djelo, a nadređena osoba je propustila da preduzme nuŹne i razumne mjere da sprijeći ućinjenje kaznenog djela, odnosno da ućinitelj tog djela bude kaŹnjen.

Komandna odgovornost obuhvata kaznenu odgovornost za nećinjenje kada je postojala zakonska obveza za ćinjenje. To znaći da će se zapovjednik smatrati odgovornim ako propusti da ućini nešto što je pravno obavezan ućiniti. Da bi se neki nadređeni smatrao odgovornim, u praksi MKSJ –a utvrđeno je da moraju biti ispunjena tri elementa: postojanje odnosa nadređeni – podređeni; nadređeni je znao ili imao razloga da zna da će kazneno djelo biti poćinjeno ili da je već poćinjeno; i nadređeni nije preduzeo neophodne i razumne mjere da sprijeći kazneno djelo ili kazni poćinitelja.²⁴

1.3.3. Zajednićki zloćinaćki poduhvat

¹⁸ Vidi MKSJ predmet *Krstić*, raspravno vijeće, 02.08.2001. godine, stavak 601.

¹⁹ Vidi MKSJ predmet *Blaškić*, raspravno vijeće, 03.03.2000. godine, stavak 281.

²⁰ Ibid, stavak 282.

²¹ Vidi MKSJ predmet *Limać et al.*, raspravno vijeće, 30.11.2005. godine, stavak 509; MKSJ predmet *Krstić*, raspravno vijeće, 02.08.2001. godine, stavak 601. ili MKSR predmet *Semanza*, raspravno vijeće, 15.05.2003. godine, stavak 383. (ista obiljeŹlja).

²² Vidi MKSJ predmet *Krstić*, raspravno vijeće, 02.08.2001. godine, stavak 601.

²³ Vidi MKSJ predmet *Kvoćka*, raspravno vijeće, 02.11.2001. godine, stavak 254.

²⁴ MKSJ predmet *Halilović*, presuda raspravnog vijeća, stavak 56; MKSJ predmet *Ćelebić*, presuda raspravnog vijeća, stavak 346; MKSJ predmet *Blaškić*, presuda Źalbenog vijeća, 29.07.2004. godine, MKSJ predmet *Aleksovski*, presuda Źalbenog vijeća, 24.03.2000. godine, stavak 72; MKSJ predmet *Kordić i Ćerkez*, presuda Źalbenog vijeća, 17.12.2004. godine, stavak 827.

Zajednički zločinački poduhvat je također sadržan u odredbama članka 180. stavak 1. Kaznenog zakona kao dio individualne kaznene odgovornosti.

Valja takođe napomenuti da Sud nije razmatrao eventualno učestvovanje optuženika u zajedničkom zločinačkom poduhvatu, jer optužba u tom smislu nije koncipirana niti optužnica sadrži elemente tog oblika individualne odgovornosti. Zapravo, u činjeničnom opisu optužnice, ni uloga optuženika, ni uloga pripadnika vojske, policije i civilnih vlasti, niti njihovo učešće u cijelom događaju nisu opisani u neophodnoj i dovoljnoj mjeri, u smislu da bi optuženik mogao učestvovati u zajedničkom zločinačkom poduhvatu.

1.3.4. Supočinitelji

Konačno, članak 29. (Supočinitelji) glasi:

“Ako više osoba, učestvovanjem u učinjenju kaznenog djela ili preduzimajući što drugo čime se na odlučujući način doprinosi učinjenju kaznenog djela, zajednički učine kazneno djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to kazneno djelo.”

1.4. Primjena materijalnog kaznenog zakona

Sud je prihvatio pravnu kvalifikaciju Tužiteljstva i osudio optuženika Krešu Lučića za kazneno djelo zločini protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. točke e), f) i k) Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine.

Međutim, obrana je istakla da je Krešo Lučić optužen za kazneno djelo zločini protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. KZ BiH u vezi sa člankom 180. stavak 1. i člankom 29. KZ BiH. U međuvremenu je obrana tvrdila da je Krešo Lučić također optužen da je počinio ovo kazneno djelo u periodu od travnja do rujna 1993. godine. Za obranu to znači da je on optužen u skladu sa zakonom koji je donesen deset godina nakon što je navodno kazneno djelo počinjeno i koji je, osim toga, teži po njega. Prema tome, samo kazneni zakon koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja kaznenog djela i koji je najblaži za optuženika bi se trebao primjeniti na Krešu Lučića.

Sud nalazi da su načela zakonitosti i vremenskog važenja kaznenog zakona relevantna za određivanje materijalnog zakona koji je bio primjenjiv u vrijeme počinjenja kaznenih djela zločini protiv čovječnosti, a uzimajući u obzir odredbe međunarodnog prava koje su tada postojale.

1.4.1. Zakonske odredbe

U vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno na snazi je bio KZ SFRJ. U stvari, Skupština SFRJ je prethodno taj zakon usvojila na sjednici Saveznog vijeća održanoj dana 28.09.1976. godine i objavila ga u Službenom listu SFRJ br. 44 od 08.10.1976. godine. Nakon proglašenja nezavisnosti, Kazneni zakon SFRJ je na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom od 22.05.1992. godine preuzet kao zakon Republike BiH (uz manje izmjene), a stupio je na snagu danom objavljivanja. KZ SFRJ je na teritoriji Federacije BiH bio na snazi do 20.11.1998. godine, na teritoriji Republike Srpske do 31.07.2000. godine, a na teritoriji Distrikta Brčko do 2001. godine. Novi Kazneni zakon za BiH stupio je na snagu dana

01.03.2003. godine, za Federaciju BiH dana 01.08.2003. godine, a za Republiku Srpsku dana 01.07.2001. godine.

Ratni zločin protiv civilnog pučanstva je bio reguliran u članku 142. KZ SFRJ te je zapriječena kazna bila najmanje 5 godina zatvora ili smrtna kazna. KZ BiH regulira ratne zločine protiv civilnog pučanstva u članku 173. a za koje je zapriječena kazna zatvora od najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora. S druge strane, KZ BiH regulira zločin protiv čovječnosti u članku 172. za koji je zapriječena kazna zatvora od najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Međutim, zločin protiv čovječnosti nije reguliran u KZ SFRJ.

Poređenjem različitih zakonskih odredbi, mora se zaključiti: ratni zločin protiv civilnog pučanstva je reguliran i u KZ SFRJ i KZ BiH, ali je kazna koju predviđa KZ SFRJ blaža; zločin protiv čovječnosti nije reguliran u KZ SFRJ.

S obzirom na vrijeme navodnog izvršenja kaznenih djela (travanj – rujna 1993. godine) i materijalni zakon koji je tada bio na snazi, Sud smatra da je važno obratiti pažnju na načelo zakonitosti (na obje strane: *nullum crimen sine lege* i *nulla poena sine lege*) i načelo vremenskog važenja kaznenog zakona.

1.4.2. Pravilo načela zakonitosti

Članak 3. Kaznenog zakona BiH propisuje načelo zakonitosti, prema kojem nikome ne može biti izrečena kazna ili druga kaznenopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao kazneno djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna.

S druge strane, članak 4. Kaznenog zakona BiH (vremensko važenje kaznenog zakona) propisuje da se na učinitelja kaznenog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja kaznenog djela, a ako se poslije učinjenja kaznenog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primjenit će se zakon koji je blaži za učinitelja.

Odredbe slične onima iz članka 3. i članka 4. KZ BiH mogu se naći u KZ Brčko Distrikta, Federacije BiH i Republike Srpske.

Načelo zakonitosti propisano je također člankom 7. stavak 1. Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (u daljem tekstu: EKLJP) koja ima prioritet nad svim ostalim zakonima u BiH.²⁵ Prema navedenom članku EKLJP "Nitko ne može biti proglašen krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom koji, u vrijeme počinjenja, po domaćem ili po međunarodnom pravu nisu bili predviđeni kao kazneno djelo. Isto se tako ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u vrijeme kad je kazneno djelo počinjeno."

Članak 15. stavak 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (u daljem tekstu: MPGPP) propisuje: „Nitko se neće smatrati krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom, koji, u vrijeme počinjenja, nisu predstavljali kazneno djelo prema domaćem ili međunarodnom pravu. Isto tako, neće se izreći teža kazna od one koja je bila

²⁵ Članak 2.2. Ustava BiH

primjenjiva u vrijeme kada je kazneno djelo bilo izvršeno. Ako se, nakon što je djelo počinjeno, zakonskom odredbom predvidi izricanje blaže kazne, to će ići u korist počinitelja”.

Dakle, zabranjeno je izricanje teže kazne od one koja je bila primjenjiva u vrijeme izvršenja kaznenog djela. Ove odredbe, prema tome, propisuju zabranu izricanja teže kazne, ne utvrđujući obaveznu primjenu blažeg zakona za učinitelja, u odnosu na kaznu koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja kaznenog djela. Ovo je pravilo načela zakonitosti ali postoji jedan izuzetak od načela zakonitosti.

1.4.3. Izuzetak od načela zakonitosti

Zapravo, člankom 4a) KZ BiH propisano je da članci 3. i 4. KZ BiH ne spriječavaju suđenje i kažnjavanje bilo koje osobe za bilo koje činj enje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo kazneno djelo u skladu sa općim načelima međunarodnog prava.

Stavkom 2. članka 7. EKLJP određeno je također da „Ovaj članak (čl.7. st. 1.) ne spriječava suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u vrijeme počinjenja predstavljao kazneno djelo u skladu s općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda”.

Nadalje, stavkom 2. članka 15. MPGPP određeno je da „ništa u ovom članku ne spriječava suđenje i kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u vrijeme počinjenja predstavljao kazneno djelo prema općim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica”.

Ukratko, članak 4a) KZ BiH zapravo je preuzeo odredbe članka 7. stavak 2. EKLJP i članka 15. stavak 2. MPGPP čime je eksplicitno omogućeno izuzetno odstupanje od principa iz članka 4. KZ BiH, kao i odstupanje od obavezne primjene blažeg zakona u postupcima koji predstavljaju kaznena djela prema međunarodnom pravu, a u vezi sa inkriminacijom koja uključuje kršenje pravila međunarodnog prava. Ovakav stav zauzet je u dosadašnjoj praksi Suda BiH, a koja slijedi međunarodnu sudsku praksu.²⁶

Država Bosna i Hercegovina, kao nasljednica bivše Jugoslavije, je ratifikovala EKLJP i MPGPP, a oni pokrivaju vrijeme u kojem su počinjena kaznena djela.

Prema tome, ovi ugovori su obavezujući za državu Bosnu i Hercegovinu i organi vlasti Bosne i Hercegovine moraju ih primjenjivati. Zbog toga, članak 4a) KZ BiH predstavlja samo domaći zakonski podsjetnik jer ne bi bio potreban za primjenu ovih ugovora. Zbog toga, ovi ugovori obavezuju sve BiH sudove i odredbe članka 4a) KZ BiH nisu neophodan uvjet za njihovu primjenu.

Kazneno djelo ratni zločin protiv civilnog pučanstva je u kritičnom periodu bilo propisano člankom 142. Kaznenog zakona SFRJ koji je tada bio na snazi u Bosni i Hercegovini.

²⁶ Vidi odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o prihvatljivosti i meritumu u predmetu *Abduladhim Maktouf*, broj AP1785/06, od 30.03.2007. godine, na koju se već pozivalo u praksi Suda BiH; Vidi na primjer presudu protiv *Radmila Vukovića*, br. X-KR/06/217 od 16.04.2007.godine, presudu ESLJP u predmetu *Karmo protiv Bugarske*, odluka o prihvatljivosti, 09.02.2006.godine.

Članak 173. KZ BiH također propisuje ratni zločin protiv civilnog pučanstva. Stoga, kazneno djelo ratni zločin protiv civilnog pučanstva je bilo propisano zakonom i načelo *nullum crimen sine lege* je ispoštovano.

Međutim, prema članku 142. KZ SFRJ zapriječena kazna za ratni zločin protiv civilnog pučanstva je bila najmanje 5 godina zatvora ili smrtna kazna, dok je prema članku 173. KZ BiH zapriječena kazna za zločin protiv civilnog pučanstva najmanje 10 godina ili dugotrajni zatvor. Ipak, kako se vidi iz ovih odredbi, zapriječena kazna koju predviđa članak 173. KZ BiH je definitivno blaža od smrtne kazne koju predviđa članak 142. KZ SFRJ i koja je bila na snazi u vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno.

1.4.4. Praksa Europskog suda

Članak 7. stavak 1. EKLJP i članak 4. KZ BiH određuju da se primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno ako je blaži za počinitelja. U praksi, Europski sud povredu članka 7. nalazi kada je osuđenoj osobi, retroaktivnom primjenom novog zakona koji direktno ili indirektno (na primjer odredbe o povratništvu) utiče na određivanje kazne, izrečena teža kazna od kazne sa kojom bi ta osoba bila suočena u vrijeme izvršenja kaznenog djela.²⁷

U stvari, ukidanje smrtne kazne u BiH²⁸ pokrenulo je nova pitanja u ovom pogledu, odnosno tamo gdje je domaći zakon smrtnu kaznu (članak 142. KZ SFRJ) zamijenio kaznom dugotrajnog zatvora (članak 173. KZ BiH). Europski sud shvata pravilo i izuzetak od načela zakonitosti kao jednako priznate i dijelom istog načela. Europski sud je razmatrao ovo pitanje u najmanje dva predmeta.²⁹

U predmetu *Karmo* podnositelj žalbe je osuđen za teško ubistvo koje je počinio 1993. godine. Vrste kaznenopravnih sankcija koje je predviđao Kazneni zakon Bugarske koji je tada bio na snazi bile su petnaest do dvadeset godina zatvora (maksimalno) ili smrtna kazna. Izmjenom zakona iz 1995. godine uvedena je kazna doživotnog zatvora, a smrtna kazna je ukinuta 1998. godine. Podnositelj žalbe je 1996. godine proglašen krivim i osuđen na smrtnu kaznu. Vrhovni sud Bugarske je po izjavljenoj žalbi donio presudu dana 17.04. 1998. godine kojom se prvostepena presuda ukida, a kazna preinačava u kaznu doživotnog zatvora.

Podnositelj je izjavio žalbu po članku 7. Konvencije jer mu je izrečena kazna doživotnog zatvora, koja nije bila propisana domaćim zakonom u vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno. Smatrao je da je trebao biti osuđen na kaznu zatvora od najviše dvadeset godina. Europski sud je žalbu odbio kao „očigledno neosnovanu“.³⁰

²⁷ Vidi ESLJP, *Jamil protiv Francuske*, presuda od 08.06.1995.g.; ESLJP, *Achour protiv Francuske*, presuda od 10.11.2004.g.; ESLJP, *Achour protiv Francuske*, Veliko vijeće, presuda od 29.03.2006.godine.

²⁸ U skladu sa Protokolima br. 6 i br. 13 Europske konvencije o ljudskim pravima

²⁹ Vidi ESLJP predmet *Karmo protiv Bugarske*, Odluka o prihvatljivosti od 09.02.2006.godine. Također vidi ESLJP predmet *Ivanov protiv Bugarske*, Odluka o prihvatljivosti od 05.01.2006.godine.

³⁰ Iz sljedećih razloga: “Sud podsjeća da prema praksi Suda, članak 7. stavak 1. Konvencije općenito obuhvata princip da se samo zakonom može definisati zločin i propisati kazna, te posebno zabraniti retroaktivna primjena kaznenog zakona koji je na štetu optuženog. Sud zapaža da su u konkretnom predmetu domaći sudovi, tvrdeći da optuženik treba biti osuđen na smrt, izrekli jedinstvenu kaznu „doživotni zatvor“, za koju su utvrdili da je blaža od smrtne kazne. Prema tome, izmjena oblika kazni koju Kazneni zakon predviđa za najteže kazneno djelo za koje je podnositelj žalbe oglašen krivim bila je u

U skladu sa jurisprudencijom Evropskog suda, ne može se pozivati na povredu članka 7. Konvencije u slučaju kada je podnositelju žalbe izrečena doživotna kazna zatvora odnosno kazna dugotrajnog zatvora za kazneno djelo za koje je u vrijeme izvršenja bila propisana smrtna kazna, iako doživotna kazna zatvora, odnosno kazna dugotrajnog zatvora nisu bile propisane zakonom koji je tada bio na snazi, zato što je doživotna kazna očigledno blaža od smrtno kazne.

Stoga, kako je već rečeno, primjena članka 173. stavak 1. točke c) i e) KZ BiH ne predstavlja povredu ni načela *nulla poena sine lege* niti prava optuženika na izricanje blaže kazne prema njemu. Upravo suprotno, to je također potpuno u skladu sa „zakonom i međunarodnim pravom“ odnosno „općim načelima međunarodnog prava“, odnosno člancima 3. i 4.a) KZ BiH.

1.4.5. Međunarodno pravo

Kako je ranije navedeno, KZ BiH predviđa zločin protiv čovječnosti u članku 172. za koji je predviđena kazna zatvora od najmanje 10 godina ili dugotrajnog zatvora. Međutim, zločin protiv čovječnosti nije predviđen u KZ SFRJ. Slijedom gorenavedenog, mora se konstatirati da, u vrijeme kada su navodno počinjena kaznena djela, Bosna i Hercegovina je kao nasljednica države SFRJ bila strana potpisnica svih relevantnih međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i međunarodnom humanitarnom, odnosno kaznenom pravu.³¹

Isto tako, običajni status kaznene odgovornosti za ratni zločin (protiv civila i protiv čovječnosti) i pojedinačne kaznene odgovornosti za ova kaznena djela počinjena 1992. godine potvrđen je i od strane Generalnog tajnika UN-a³², Komisije za međunarodno pravo³³, kao i jurisprudencijom MKSJ i Međunarodnog kaznenog suda za Ruandu (MKSR)³⁴. Ove institucije su utvrdile da kaznena odgovornost za ratne zločine predstavlja imperativni standard međunarodnog prava odnosno *jus cogens*.³⁵ Zbog toga se čini nespornim da su kaznena djela počinjena 1992. godine predstavljala dio međunarodnog običajnog prava.

Ovaj zaključak potvrdila je i Studija o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu³⁶ sačinjena od strane Međunarodnog komiteta Crvenog križa. U Studiji je zaključeno da

korist podnositelja žalbe, tako da mu je izrečena blaža kazna od one koja je za isto kazneno djelo bila predviđena u vrijeme izvršenja kaznenog djela (ESLJP, predmet *Karmo protiv Bugarske*, odluka od 09.02.2006.godine).

³¹ Ovo posebno uključuje: Konvenciju o genocidu (1948.g.); Ženevske konvencije (1949.g.) i njihove dodatne protokole (1977.g.); Konvenciju o ropstvu izmijenjenu 1956.g.; Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1966.g.); Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.g.); Konvenciju o neprimjenjivosti zastare ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti (1968.g.); Međunarodnu konvenciju o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda (1973.g.); Konvenciju o eliminaciji svih vrsta diskriminacije protiv žena (1979.g.); UN Konvenciju o torturi (1984.g.)

³² Izvještaj Generalnog tajnika UN-a u skladu sa stavkom 2. Rezolucije 808 Vijeća sigurnosti od 03.05.1993.godine, stavci 34-35 i 47-48.

³³ Komisija za međunarodno pravo, Komentar Nacrta Zakona o zločinima protiv mira i sigurnosti čovječanstva (1996.g.), članak 8.

³⁴ MKSJ predmet *Tadić*, Žalbeno vijeće, Odluka o prijedlogu obrane za interlokutornu žalbu u pogledu nadležnosti, 02.10.1995.g., stavak 151.; MKSJ predmet *Tadić*, presuda raspravnog vijeća, 07.05.1997.g.; stavci 618-623;

³⁵ Komisija za međunarodno pravo, Komentar Nacrta odredbi o odgovornosti država za radnje nezakonite prema međunarodnom pravu (2001.g.), članak 26.

³⁶ Jean-Marie Henchaerts i Louise Doswald-Beck, Običajno međunarodno humanitarno pravo, MKCK, Cambridge University Press, 2005. g., str. 568 i dalje.

„teške povrede međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju ratne zločine“ (pravilo 156), „pojedinci su kazneno odgovorni za ratne zločine koje počine“ (pravilo 151) i „Države moraju istraživati ratne zločine navodno počinjene od strane svojih državljana ili oružanih snaga, odnosno na vlastitoj teritoriji, te ako je potrebno, kazneno goniti osumnjičene. Također moraju istraživati i druge ratne zločine iz svoje nadležnosti, i ako je potrebno, kazneno goniti osumnjičene“ (pravilo 158).

Prema principu univerzalne nadležnosti, običajno međunarodno humanitarno pravo obvezuje svaku državu u svijetu, bez obzira da li je ratifikovala odgovarajuće međunarodne pravne instrumente. Tako je svaka država obvezna da kazneno goni ili izruči (*aut dedere aut judicare*) sve osobe za koje se sumnja da su izvršile povredu običajnog međunarodnog humanitarnog prava. Bilo kakvo ograničenje koje nametne država u vezi sa izručenjem, bez kaznenog gonjenja, osoba koje se terete da su prekršile međunarodno humanitarno pravo predstavlja kršenje međunarodnih obveza te države.

Principi međunarodnog prava priznatog Rezolucijom 95 (I) Generalne skupštine UN (1946.g.) kao i od strane Komisije za međunarodno pravo (1950.g.) odnose se na „Povelju Njamberškog suda i presude Suda“, te stoga i na ratne zločine općenito. „Principi međunarodnog prava priznati Poveljom Njamberškog suda i presudama Suda“, usvojeni su od strane Komisije za međunarodno pravo 1950. godine i dostavljeni Generalnoj skupštini.

U principu br. 1 se propisuje: „Svako ko počinj neko djelo koje po međunarodnom pravu predstavlja zločin smatraće se odgovornim, te stoga podliježe kažnjavanju“. Princip II također propisuje: „Činjenica da se domaćim zakonom ne izriče kazna za djelo koje prema međunarodnom pravu predstavlja zločin ne oslobada odgovornosti osobu koja je djelo počinila prema međunarodnom pravu.“

Kako je ranije navedeno, zločin protiv čovječnosti nije predviđen u KZ SFRJ, ali je obuhvaćen u članku 172. KZ BiH. Međutim, kazneno djelo zločin protiv čovječnosti neophodno je svrstati u „opće principe međunarodnog prava“ iz članka 3. i 4.a) KZ BiH. Zato je, bez obzira na to da li se posmatra sa aspekta međunarodnog običajnog prava, međunarodnog ugovornog prava ili „principa međunarodnog prava“, nesporno da su ratni zločini, uključujući zločin protiv čovječnosti, predstavljali kazneno djelo u kritičnom periodu. Odnosno, načelo zakonitosti je zadovoljeno i u smislu *nullum crimen sine lege* i *nulla poena sine lege*.

Članak 4a) KZ BiH se odnosi na „opća načela međunarodnog prava“. Članak 7. stavak 2. EKLJP se odnosi na „opća pravna načela priznata kod civiliziranih naroda“ a članak 15. stavak 2. MPGPP se odnosi na „opća pravna načela priznata od strane zajednice naroda“. Ni EKLJP ni MPGPP ne poznaju identičan pojam onome koji je korišten u članku 4a) KZ BiH. Termin „opća načela međunarodnog prava“ predstavlja ustvari kombinaciju s jedne strane „principa međunarodnog prava“ kakav poznaje Generalna skupština UN i Komisija za međunarodno pravo, te s druge strane „općih principa prava priznatih od strane zajednice naroda“ kakve poznaje Statut Međunarodnog suda pravde, članak 7. stavak 2. EKLJP i članak 15. stavak 2. MPGPP-a.

Nadalje, praksom Europskog suda za ljudska prava naglašena je primjena odredbe stavka 2. članka 7. u odnosu na primjenu stavka 1. članka 7. EKLJP u nekoliko sličnih predmeta³⁷ u kojima je predmet rasprave upravo bilo postojanje i kažnjivost zločina protiv čovječnosti kao kaznenog djela. Štoviše, u predmetu *Kolk i Kislyiy protiv Estonije*, Europski sud „se prisjeća da tumačenje i primjena domaćeg zakona u načelu spada u nadležnost domaćih sudova.“³⁸ Ovo se primjenjuje i kada se domaći zakon odnosi na pravila općeg međunarodnog prava ili međunarodnih sporazuma.

Prema tome, kazneno djelo zločini protiv čovječnosti može se u svakom slučaju podvesti pod „opća načela međunarodnog prava“ iz članka 4a) KZ BiH, te je zadovoljen princip *nullum crimen sine lege*.

Ukratko, na osnovu gore navedenih razloga, Sud zaljučuje da primjena Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine, odnosno zakonskih odredbi članka 172. i 180, ne predstavlja kršenje načela zakonitosti.

2. Nalazi Suda

2.1. Zločini protiv čovječnosti

Dana 07.03.2007. i 23.07.2007. godine, Sud je donio dva rješenja kojima prihvata kao dokazane činjenice utvrđene u presudama MKSJ u pogledu mjesta i vremena ovog predmeta. U ovim presudama je utvrđeno ne samo postojanje širokog i sistematičnog napada protiv bošnjačkog civilnog pučanstva na području Centralne Bosne u periodu relevantnom za ovaj predmet nego i uloga koju je HVO imao u tom napadu.

Sud, imajući u vidu činjenice navedene u ova dva rješenja, smatra da je u vrijeme inkriminirajućih događaja na području Kreševa postojao širok i sistematičan napad od strane HVO Kreševo usmjeren protiv civilnog bošnjačkog pučanstva.

Obrana je redovno tvrdila da je situacija u Kreševu u pogledu ovog konkretnog pitanja bila drugačija od ostatka Centralne Bosne i ne bi trebala biti asimilirana na cijelo područje, jer je 17.06.1993. godine, nakon mnogo provokacija upućenih hrvatskom pučanstvu ove općine, Armija BiH napala Kreševo.

Sud mora naglasiti da je, prilikom utvrđivanja da li je došlo do napada na neko konkretno civilno pučanstvo, irelevantno da je druga strana također počinila zvjerstva protiv civilnog pučanstva neprijatelja. To što je jedna strana izvršila napad na drugu stranu ne bi trebalo opravdati napad te druge strane na civilno pučanstvo one prve, a niti isključiti zaključak da su snage te druge strane zapravo svoj napad usmjerile upravo na civilno pučanstvo kao takvo. Svaki napad na civilno pučanstvo neprijatelja je protupravan i zločini počinjeni u okviru jednog takvog napada bi se trebali, ako su ispunjeni i svi drugi uvjeti, okvalificirati kao zločini protiv čovječnosti. Kako je MKSJ utvrdio³⁹, „dokazi o napadu druge strane na civilno pučanstvo optuženika mogu se izvoditi samo ako se njima pokušava dokazati ili

³⁷ Vidjeti ESLJP predmet *Naletilić protiv Hrvatske*, 51891/99, Odluka o prihvatljivosti, 04.05.2000. godine

³⁸ Vidjeti ESLJP predmet *Papon protiv Francuske* br. 54210/00, 25.07.2002. godine i *Touvier protiv Francuske*, br. 29420/95, odluka Komisije od 13.01.1997. godine.

³⁹ Vidi MKSJ predmet *Kunarac, Kovač i Vuković*, Žalbeno vijeće, 12.06.2002. godine, stavak 88.

opovrći neki od navoda iz optužnice, a osobito navod tužitelja o tome da je postojao rasprostranjeni ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog pučanstva. Tvrdnjom da je druga strana odgovorna za izbijanje neprijateljstava ne može se dokazati da nije postojao napad protiv nekog konkretnog civilnog pučanstva”.

Iz utvrđenih činjenica MKSJ koje su prihvaćene kao dokazane proizilazi da su pod utjecajem više faktora hrvatski nacionalizam i diskriminacija protiv Muslimana bili u porastu u srednjoj Bosni u periodu između 1992. i 1993., i da je moguće da je to doprinijelo počinjenju zločina koji su predmet ove optužnice. Pitanje da li se istovremeno propovijedala i neka vrsta muslimanskog nacionalizma ne utječe na taj zaključak. Sud smatra da postoje uvjerljivi dokazi da su napetosti i netrpeljivost između Hrvata i Muslimana rapidno eskalirali od sredine 1992. na dalje i ta međusobna netrpeljivost je samo pogoršala odnose između dviju grupa, što je rezultiralo time da je svaka grupa sve više i više počela da sprovodi politiku diskriminacije prema onoj drugoj. Da li su Hrvati tu politiku provodili na žešći i nemilosrdniji način, te u većim razmjerima, pitanje je koje može ostati neriješeno za potrebe ovog predmeta.

Zajednički članak 1. Ženevskih konvencija utvrđuje da se „visoke strane ugovornice obvezuju da će poštovati ovu konvenciju i da će joj osigurati poštovanje u svakoj prilici“.

Sud ističe da, prema ovoj odredbi, činjenica da protivnik postupa protupravno i progoni i ubija civile ne može biti opravdanje za slično i recipročno ponašanje. Štoviše, zajednički članak 1. uspostavlja obvezu poštovanja i osiguravanja poštovanja „u svakoj prilici“, čineći obvezu bezuvjetnom i, naročito, nepodložnom ograničenju reciprociteta. Uistinu, ne postoji nijedna okolnost na koju bi se moglo pozvati u prilog bilo kojoj navedenoj povredi predmetnih obveza. Nijedno zakonom priznato sredstvo kojim se može „ispraviti“ nezakonitost kršenja međunarodnog prava, bilo da se radi o samoobrani, pribjegavanju protumjerama, pristanku žrtve ili stanju nužde, nema važnosti niti se može tvrditi da predstavlja okolnosti koje sprječavaju protupravnost u ovom konkretnom polju. Ovo je zbog toga što međunarodno humanitarno pravo izmiče općoj logici reciprociteta koja obično prevladava u međunarodnom pravnom sustavu⁴⁰. U vezi ovog pitanja, MKSJ je zauzeo jasan stav odbacujući ono što je nazvao „princip *tu quoque*“, naime argument zasnovan na navodno recipročnom karakteru obveza koje stvara humanitarno pravo u oružanom sukobu. Pobjivajući ovaj argument, Tribunal je naglasio da „veći dio ovog korpusa prava postavlja apsolutne obveze, i to one koje su bezuvjetne, odnosno drugim riječima, nisu zasnovane na reciprocitetu.“⁴¹. MKSJ raspravno vijeće je smatralo da dokazi da je druga strana u sukobu mogla počiniti zlodjela „su, kao takvi, beznačajni jer ne dokazuju niti pobiju bilo koje navode iznesene protiv optuženika u optužnici“.⁴² Kako ovakva temeljna pravila ne mogu biti prekršena ni pod kakvim okolnostima, slijedi da Vijeće sigurnosti ne može zahtijevati od država da primjene sankcije kojima se krši humanitarno pravo. Drugim riječima, iako članak 103. Povelje tvrdi da obveze članica UN-a u skladu sa Poveljom, uključujući obvezu iz članka 25. da se prihvate i sprovedu odluke Vijeća sigurnosti, prevladavaju njihove obveze u skladu sa bilo kojim drugim međunarodnim sporazumom, ova odredba se ne može

⁴⁰ Vidi L. Condorelli i L. Boisson de Chazournes, „Quelques remarques à propos de l'obligation des États de 'respecter et faire respecter' le droit international humanitaire 'en toutes circonstances'“, C. Swinarski (ed.), *Studije i eseji o međunarodnom humanitarnom pravu i principima Crvenog križa u čast Jean Pictet*, MKCK/Martinus Nijhoff, Ženeva/Hag, 1984. godine, str. 18.

⁴¹ Vidi MKSJ predmet *Kupreškić i drugi*, presuda raspravnog vijeća, 14.01.2000. godine, stavak 517; Vidi također MKSJ predmet *Limaj i dr.*, presuda raspravnog vijeća, 30.11.2005. godine, stavak 193.

⁴² Vidi MKSJ predmet *Kupreškić i dr.*, Odluka o dokazima o dobrom karakteru optuženog i obrani „*Tu Quoque*“, 17.02.1999. godine, str. 3-4.

primjeniti na obveze „ženevskog prava“ koje obvezuju države kao i same Ujedinjene narode, jer ove obveze proizilaze iz „nepovredivih“ normi koje nikada ne mogu biti opravdano prekršene, bilo od strane prvih ili drugih.

MKSJ je, u gorenavedenom predmetu *Kupreškić*⁴³, naglasio da „[kao] posljedica njihovog apsolutnog karaktera, ovim normama međunarodnog humanitarnog prava ne uspostavljaju se uzajamno sinalagmatične obveze, tj. obveze države naspram druge države. Zapravo (...) njima se uspostavljaju obveze prema međunarodnoj zajednici kao cjelini, sa posljedicom da svaki član međunarodne zajednice ima „pravni interes“ u njihovom poštovanju te kao posljedicu toga, zakonito pravo da zahtijeva poštovanje takvih obveza.“ U ovom predmetu, Krešo Lučić je bio pripadnik Vojne policije HVO-a Kreševo, koji je optužen za kršenje međunarodnog humanitarnog prava protiv muslimanskog pučanstva. Međutim, pitanje u kojoj mjeri bi Muslimani također počinili ovakva kršenja protiv Hrvata nije ni bitno ni relevantno za ocjenjivanje kaznene odgovornosti optuženika Kreše Lučića. Nadalje, učestvovanje osobe u „obrambenoj operaciji“ samo po sebi ne predstavlja osnovu za isključenje kaznene odgovornosti.“⁴⁴

Tužiteljstvo je utvrdilo van razumne sumnje da je, u periodu u kojem je optuženik Krešo Lučić počinio djela za koja se tereti, postojao širok i sistematičan napad vojske i vojne policije HVO-a usmjeren na civilno bošnjačko pučanstvo na teritoriji, između ostalih, općine Kreševo. Ova činjenica je utvrđena na glavnoj raspravi protiv optuženika Kreše Lučića, a također je utvrđena i presudama MKSJ.⁴⁵ Raspravno vijeće je svojim rješenjem/od 27.03.2007. i 23.07.2007. godine prihvatilo kao dokazane ove činjenice utvrđene od strane MKSJ.

U vezi drugih neophodnih ključnih elemenata zločina protiv čovječnosti, neosporno je da je optuženik, u inkriminirajućem periodu relevantnom za optužnicu, bio zapovjednik Vojne policije HVO-a Kreševo. Ova činjenicu ne osporava ni sam optuženik ni njegova obrana. Prema tome, Sud je utvrdio da je optuženik znao za širok i sistematičan napad usmjeren protiv nesrpskog civilnog pučanstva i njegove radnje su činile dio tog napada.

U pogledu drugih neophodnih ključnih elemenata zločina protiv čovječnosti, cijeneći izvedene dokaze pojedinačno i u cjelini, Sud utvrđuje van razumne sumnje da u inkriminirajućem periodu Krešo Lučić, kao zapovjednik Vojne policije Kreševo i boraveći na području općine Kreševo, mogao znati za postojanje ovakvog napada i da je bio svjestan da su njegove radnje kao zapovjednika vojne policije činile dio ovog napada. Nadalje, on je izjavio da bi vojna policija izvršavala zapovijedi SIS-a svaki put kada bi SIS zahtijevao uhićenje sposobnih muškaraca Bošnjaka.

Prema tome, može se zaključiti da je on u potpunosti bio svjestan postojanja širokog i *sistematičnog* napada usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog pučanstva. Sud također nalazi da postoji dovoljno dokaza da se utvrdi van razumne sumnje da su radnje Kreše Lučića obuhvatale učestvovanje u protupravnom lišenju slobode, zatvaranje u lošim uvjetima, prinudni rad i drugo nečovječno postupanje prema bošnjačkom civilnom pučanstvu, kako je detaljno navedeno u sljedećoj točki ove presude. Ovo nasilje je jasno činilo dio širokog i

⁴³ *Ibid.*, stavak 519.

⁴⁴ MKSJ predmet *Kordić i Čerkez*, raspravno vijeće, 26.02.2001. godine, stavci 448- 452.

⁴⁵ Iz sljedećih MKSJ predmeta: *Aleksovski, Dario Kordić i Mario Čerkez, Tihomir Blaškić i Ivica Rajić*.

sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog pučanstva Kreševa. Krešo Lučić je bio zapovjednik vojne policije i, čineći kaznena djela, on je ili postupao po direktnim zapovijedima koje je on sam davao svojim podređenim ili barem djelovao u skladu sa politikom svoje komande, 3. bojne HVO-a i SIS-a. Stoga su njegove kaznene radnje činile dio širokog i sistematičnog napada.

Sud dalje zaključuje da su opći uvjeti pravne definicije zločina protiv čovječnosti u potpunosti ispunjeni u ovom predmetu.

2.2. Osnovna kaznena djela

Kako je navedeno, pored općih elemenata definicije zločina protiv čovječnosti, neophodno je razmotriti postojanje nekih radnji koje je Krešo Lučić počinio kao dio ovakvog napada. Krešo Lučić se tereti za osnovna kaznena djela zatvaranja, mučenja i druga nečovječna djela kako je, u ovom predmetu, definirano u točkama e), f) i k) stavka 1. članka 172. KZ BiH.

2.2.1. Protupravno lišenje slobode, zatvaranje u lošim uvjetima i prinudni rad i druga nečovječna djela (optužbe iz točke 1)

Primjenjujući kriterije ovih pravnih odredbi na činjenice opisane u točki 1, Sud, imajući u vidu izvedene dokaze (pod IV.1.1.), nalazi da su uhićeni ljudi barem velikom većinom, da ne kažemo svi oni, bili civili.

Zaista, Aiša Agić, domaćica čiji su se sinovi i suprug krili u šumi nekoliko tjedana, je uhićena u privatnoj kući dok nije bila uključena ni u kakvu vojnu aktivnost. Našid Beganović je uhićen dok je radio na svojoj njivi u Mratinićima. Galib Kustura, koji je bio smješten u Kreševu kao izbjeglica, je uhićen dok je preuzimao humanitarnu pomoć. Isto važi i za Osmana Bejtića, Envera Bejtića, Refika Hodžića, Adema Lušiju i Halida Lušiju, koji su uhićeni u svojim kućama. Edin Hasandić i Junuz Ahbabović su uhićeni u pekari u kojoj su radili i živjeli, kako je potvrdio Admir Topalović.

Sud konstatira da su gorenavedene osobe, između ostalih, bile uhićene u mjestu boravka ili na poslu, u situaciji kada su bile onesposobljene za borbu, i stoga se pravno kvalificiraju kao civili.

Suprotno argumentu obrane, Sud naglašava da „civilni“ znači pretežno civilni, kako je to utvrdio MKSJ⁴⁶: „Pučanstvo se može smatrati civilnim čak i ako su prisutni i neki necivili - ono jednostavno treba da bude pretežno civilnog karaktera.”⁴⁷ Zaista, čak i prisustvo onih koji su uključeni u sukob ne lišava pučanstvo civilnog karaktera.⁴⁸ Civilni uključuje one koji su bili pripadnici pokreta otpora i bivši borci, ali koji više ne učestvuju u neprijateljstvima.⁴⁹ Upotreba riječi pučanstvo ne znači da cijelo pučanstvo geografskog

⁴⁶ Vidi MKSJ predmet *Kunarac, Kovač i Vuković*, presuda žalbenog vijeća, 12.06.2002. godine, stavak 180.

⁴⁷ Isto kao u MKSJ predmetu *Jelisić*, raspravno vijeće, 14.12.1999. godine, stavak 54: “Prisustvo unutar civilnog pučanstva pojedinaca koji ne potpadaju pod definiciju civila ne lišava pučanstvo njegovog civilnog karaktera.”

⁴⁸ Vidi MKSJ predmet *Kupreškić*, raspravno vijeće, 14.01.2000. godine, stavak 549: “Prisustvo onih koji su aktivno uključeni u sukob ne bi trebalo spriječiti da se pučanstvo karakterizira kao civilno, te da se oni koji su aktivno uključeni u pokret otpora mogu kvalificirati kao žrtve zločina protiv čovječnosti.”

⁴⁹ Vidi MKSJ predmet *Tihomir Blaškić*, raspravno vijeće, 03.03.2000. godine, stavak 214: “Zločini protiv čovječnosti (...) ne podrazumijevaju samo radnje počinjene protiv civila u strogom značenju tog termina, nego uključuju i zločine protiv dvije kategorije ljudi: onih koji su bili pripadnici pokreta otpora i bivši borci – bez obzira da li su nosili nose uniformu ili ne – ali koji više nisu učestvovali u neprijateljstvima kada su zločini

područja u kojem se napad dešava mora biti podvrgnuto tom napadu. Dovoljno je pokazati da je dovoljno pojedinaca bilo meta napada ili da su bili meta na takav način da se može uvjeriti (...) da je napad zapravo bio usmjeren protiv civilnog pučanstva, a ne protiv ograničenog i nasumice odabranog broja pojedinaca“.

Sud također konstatira da uhićeni civili nisu ni slijedili ni uživali bilo kakvo proceduralno jamstvo niti su dobili bilo kakvo opravdanje za svoje uhićenje, kako su gotovo svi uhićeni svjedoci izražajno istakli u svojim svjedočenjima. Nije im data niti zakonska osnova niti ikakvo opravdanje.

Stoga Sud zaključuje da se uhićenje za koje se optuženik tereti u točki 1. optužnice u vezi gorenavedenih osoba sastojalo od protupravnog i namjernog lišenja slobode i da je bilo dio širokog i sistematičnog napada.

Medutim, budući da se optuženik ne tereti u skladu sa člankom 180. stavak 2. KZ BiH, što znači da se Krešo Lučić ne tereti za komandnu odgovornost, Sud smatra da Krešo Lučić može biti kazneno odgovoran samo za protupravna uhićenja koja je on osobno i direktno počinio i gdje je naredio druga uhićenja.

Prema tome i u skladu sa izvedenim dokazima, Sud zaključuje da je Krešo Lučić protupravno lišio slobode Našida Beganovića, Edina Hasandića, Junuza Ahbabovića, Adema Lušiju, Halida Lušiju i Aišu Agić kada ih je direktno uhitio u njihovim kućama i u situaciji kada su bili onesposobljeni za borbu. Zaista, Našid Beganović, koji je od ranije poznao optuženika, je jasno rekao da ga je uhitio Krešo Lučić 20.06.1993. godine. Halid Lušija je rekao da su ga uhitili Krešo Lučić, Mato Miletić i treći nepoznati mladić. Halid Lušija je rekao da ga je uhitio Krešo Lučić sa njegovim rođakom u blizini njegove kuće 23.06.1993. godine, nekoliko mjeseci nakon što je morao vratiti svoju HVO uniformu i oružje „kao i drugi Muslimani“. Ovo svjedočenje je potkrijepio Adem Lušija, koji je izjavio da je uhićen u blizini svoje kuće 23.06.1993. godine, sa svojim bratom i rođakom, nakon što je morao napustiti rezervni sastav policije. Svjedokinja Aiša Agić, iako nije poznavala Krešu Lučića od ranije, je izjavila da je sigurna da je Krešo Lučić jedan od onih koji su je uhitili sa drugim ženama u kući gdje su sve zajedno bile. Konačno, svjedok Junuz Ahbabović je rekao da su ga Krešo Lučić i druga dva policajca uhitili sa kolegom Edinom Hasandićem dok su radili u pekari. Edin Hasandić je također potvrdio da je uhićen sa Junuzom Ahbabovićem od strane Kreše Lučića i još dva vojna policajca dok su radili u pekari. Admir Topalović, vlasnik te pekare, je od ranije poznao optuženika Krešu Lučića i bio je očevidac uhićenja Junuza Ahbabovića i Edina Hasandića od strane Kreše Lučića.

Prema izvedenim dokazima, Galib Kustura, Džemo Ramić, Refik Hodžić, Enver Bejtić i Osman Bejtić su protupravno lišeni slobode od strane vojnih policajaca koji su bili podređeni Kreši Lučiću, koji je bio zapovjednik Vojne policije. Sud nalazi da nije izveden nijedan dokaz koji neosporno utvrđuje da je Krešo Lučić naredio ijedno uhićenje. Optuženik se tereti u skladu sa člankom 180. stavak 1. KZ BiH, a ne u skladu sa člankom 180. stavak 2. KZ BiH, što znači da se tereti samo za individualnu kaznenu odgovornost, a ne za komandnu odgovornost. Stoga Sud zaključuje da optuženik Krešo Lučić ne može biti odgovoran za kaznena djela koja su počinili njegovi podređeni, što u ovom predmetu znači za uhićenja civila koja su počinili njegovi podređeni.

počinjeni jer su ili napustili vojsku ili više nisu nosili oružje ili su, konačno, bili onesposobljeni za borbu, posebno zbog rana ili zbog toga što su bili zatočeni. Specifična situacija žrtve u momentu kada su zločini počinjeni, prije nego njen status, se mora uzeti u obzir kod određivanja njenog položaja kao civila.”

Nadalje, Sud nalazi da tužitelj nije dokazao van razumne sumnje tko je bio autor navodnog uhićenja Omera Ramića, Halida Ramića, Ibrahim Beganovića i Asima Beganovića. Sud konstatuje da oni jesu bili uhićeni. Međutim, nema dokaza o tome tko ih je uhitio.

Obrana je tvrdila da su predmetna uhićenja i zatvaranja bila opravdana, jer je „interniranje“ bilo opravdano iz vojnih i sigurnosnih razloga i bilo je u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom.

Sud ne prihvata ovaj argument. Istina je da Ženevske konvencije i dodatni protokoli, u slučaju oružanog sukoba, međunarodnog i nemeđunarodnog, predviđaju interniranje i prinudni boravak kao mjere koje se mogu primjeniti. Ali ova iznimna mjera je podložna mnogim garancijama⁵⁰ koje se moraju ispuniti. Navod je iznesen; međutim, nijedan dokaz nije izveden koji bi pokazao da su kriteriji ispunjeni u ovom slučaju.

Zaista, Sud naglašava da ove mjere moraju biti „apsolutno neophodne za državnu sigurnost“. Ovo se podrazumijeva pod općim principom da je osobna sloboda pravilo i da je kaznenopravni sustav sposoban da postupa sa osobama osumnjičenim da predstavljaju opasnost za državnu sigurnost.⁵¹ Druga garancija predviđena člankom 78. IV Ženevske konvencije i člankom 4. stavak 2. točka b) Drugog dodatnog protokola se sastoji u zabrani interniranja kao kolektivne kazne, što znači da ovo interniranje može biti naredeno samo od slučaja do slučaja, a ne kao kolektivna mjera. Također načelo zakonitosti podrazumijeva da gdje država odluči da derogira pravo na slobodu, takva odluka mora, između ostalog, biti zvanično proglašena kako bi omogućila pučanstvu na koje utječe da zna točan materijalni, teritorijalni i vremenski opseg primjene te hitne mjere. Nadalje, „interniranje“ podrazumijeva pravo na informiranje o razlozima za takvu mjeru i na registriranje i držanje u priznatom mjestu interniranja, sa pravom na osporavanje zakonitosti pritvora. Sud konstatira da je zdravstvena zaštita također jedno od prava interniranih osoba u skladu sa člankom 81. IV Ženevske konvencije i člankom 5. stavak 1. točka b) Drugog dodatnog protokola.

Sud zaključuje da je iz izvedenih dokaza očigledno da nijedna od potrebnih garancija za interniranje nije ispoštovana. Sud nadalje zaključuje da predmetni pritvor nije bio „interniranje“, već istinsko protupravno zatvaranje.

Konačno, Sud konstatira da barem većina zatočenih osoba nije zapravo dobrovoljno htjela da bude „smještena“ ili „zaštićena“ u Osnovnoj školi u Kreševu ili u hali Šunje. Sud je sasvim svjestan da se svjedočenja trebaju shvatiti onako kako su viđena u stvarnosti a ne kako se na njih sada gleda. Svi svjedoci, kada su svjedočili, su koristili riječ „uhićen“ ili „priveden/lišen slobode“ od strane naoružanih i uniformiranih muškaraca. Sud također smatra da je argument obrane za „smješten“ ili „zaštićen“ potpuno nelogičan, jer je također utvrđeno da su ova mjesta čuvali naoružani muškarci u uniformama, dok su mnogi drugi Bošnjaci, naime djeca, žene i stariji bili u kućnom pritvoru. Sud smatra da, ako je svrha ove samovoljne i nametnute „izolacije“ bila zaštita, najranjiviji, odnosno žene, djeca i stariji su trebali biti u ovim mjestima za zaštitu, a ne kod kuće, čak i ako su bili u kućnom pritvoru. Nadalje, Sud konstatira da su zatočnici iz ovih pritvora slani na prinudni rad i da su neke zatočene žene također prisiljavane da obavljaju posao na njivi. Naposljetku, Sud također

⁵⁰ Vidi Jelena Pejić, „Proceduralni principi i jamstva za interniranje / administrativni pritvor u oružanom sukobu i drugim situacijama nasilja“, u Međunarodnom pregledu Crvenog križa, Tom 87, broj 858, lipanj 2005. godine, str. 375-391.

⁵¹ Vidi članke 43. i 78. IV Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine i članak 75. stavak 3. Protokola I.

smatra da činjenica da su HVO vojnici, koji su pobjegli sa crte bojišnice, također bili zatočeni u hali Šunje jasno potvrđuje da je hala Šunje bila pritvor.

2.2.2. Zatvaranje u lošim uvjetima

Nadalje u vezi točke 1 (uvjeti u pritvoru), optuženik se tereti da je „naredio odvođenje i zatvaranje civilnog bošnjačkog pučanstva u logore u Osnovnoj školi „Ivo Lola Ribar” u Kreševu i u hangar „Šunje” u Kreševu. Ovdje zatočnici nisu imali dovoljno hrane, vode, i potrebite medicinske pomoći.“

Ponovo, imajući u vidu izvedene dokaze (pod IV.1.2.), Sud zaključuje da su mnogi svjedoci svjedočili jasno i dosljedno o lošim uvjetima u hangaru Šunje. Zapravo i bez navođenja detalja, uvjeti smještaja, hrana i higijenski uvjeti nisu bili prikladni ljudskom dostojanstvu zatočenih osoba.

Međutim, Sud također zaključuje da tužitelj nije utvrdio van razumne sumnje da je optuženik Krešo Lučić imao ikakve ovlasti ili utjecaj na funkcioniranje logora. Tužitelj je tvrdio da je tražen potpis optuženika kako bi se pustio jedan zatočenik iz hale Šunje, te da je vojna policija jedno vrijeme bila nadležna za sigurnost hangara Šunje, što je također povrdila i obrana. Unatoč tome, Sud smatra da samo ove činjenice, bez drugih dokaza, nisu dovoljne da dokažu umješnost i odgovornost Kreše Lučića u pogledu uvjeta u pritvoru. Sud osobito napominje da ni svjedoci optužbe ni svjedoci obrane nisu vidjeli optuženika Krešu Lučića u hangaru Šunje. Svjedoci obje strane su jasno izjavili i potvrdili da su jedan ili dva vojna policajca osiguravali spoljašnjost hangara Šunje, i da je ovo trajalo samo jedan kratki vremenski period. Prema tome, Sud zaključuje da optuženik Krešo Lučić nije odgovoran za zatvaranje u lošim uvjetima.

2.2.3. Prinudni rad

Konačno, u vezi točke 1. (prinudni rad), optuženik Krešo Lučić se također tereti da je naredio da zatočnici iz hale Šunje budu „svakodnevno odvođeni na prinudne radove gdje su obavljali teške poslove“.

Nakon što je analizirao izvedene dokaze (pod IV. 1.3.), Sud zaključuje da su svi svjedoci optužbe svjedočili da su svakodnevno bili slani da kopaju rovove na crti bojišnice i da obavljaju druge poslove. Mnogi od njih su to potkrijepili navodeći da ih je na crte bojišnice uvijek pratila vojna policija. Uloga vojne policije je bila da vode zatočenike iz hale Šunje na crtu bojišnice na prinudni rad. Ovu činjenicu su također priznali i sljedeći svjedoci obrane: Ljuban Cigelj, Ivo Kuliš, Krešo Lučić, Žarko Pavlović, Pavo Vukoje, Anto Marić, Mato Tadić i Tomo Čelan.

Sud napominje da međunarodno humanitarno pravo dozvoljava da zaštićene osobe u oružanim sukobima obavljaju nekakav rad. Na primjer, članak 51. IV Ženevske konvencije predviđa da

„Okupirajuća sila ne smije prinudivati zaštićene osobe da služe u njenim oružanim ili pomoćnim snagama. Zabranjen je svaki pritisak ili propaganda kojima je svrha dobrovoljno pristupanje tim snagama. Okupirajuća sila smije prinuđavati na rad zaštićene osobe samo ako su starije od osamnaest godina, i to samo za radove koji su neophodni radi podmirenja potreba okupacione vojske ili za službe od javnog interesa, ili za ishranu, stanovanje, odijevanje, saobraćaj ili za zdravlje pučanstva

okupirane zemlje. Zaštićene osobe se ne smiju prinudavati ni na kakav rad koji bi ih obvezivao da učestvuju u vojnim djelstvima. (...)

Svaka takva osoba će se, u granicama mogućnosti, zadržati u svom redovnom mjestu zaposlenja. Za rad se ima dati pravična naknada i on se ima uskladiti sa tjelesnim i umnim sposobnostima radnika. Zakonodavstvo koje se nalazi na snazi u okupiranoj zemlji, a koje se odnosi na uvjete rada i na mjere zaštite, naročito u pogledu nadnice, dužine radnog vremena, opreme, prethodne pripreme i naknade štete za nesrećne slučajeve pri radu i za profesionalna oboljenja, primjenjivat će se i na zaštićene osobe koje se nalaze na radovima o kojima je riječ u ovom članku. (...)

Članak 5. Drugog dodatnog protokola također razmatra oblike rada.

Sud smatra da nije neophodno analizirati eventualno prisustvo ovih faktora u predmetu Kreše Lučića. Uistinu, obavljani rad je u jasnoj suprotnosti sa međunarodnim humanitarnim pravom. Međutim, veza između obavljanog rada i optuženika nije dokazana van razumne sumnje. Sud napominje da je samo jedan svjedok naveo da je vidio Krešu Lučića jednom prilikom kako prolazi pored crte bojišnice. Zapravo, nije dokazano da je optuženik Krešo Lučić naredio svojim podređenima ili da je on osobno pratio zatočenike kada su išli na rad.

Stoga Sud nalazi da optuženik Krešo Lučić nije individualno odgovoran za druga nečovječna postupanja i ne može biti odgovoran za kaznene radnje osoba koje su bile njemu podređene, budući da se ne tereti za komandnu odgovornost, kako je već gore navedeno.

3. Mučenje Našida Beganovića, nekoliko zatočenika iz hale Šunje u zgradi Elektroprivrede i Mehe Hodžića (optužbe iz točaka 2, 3 i 4)

3.1. Našid Beganović (Točka 2)

Uzimajući u obzir izvedene dokaze (pod IV.2), Sud smatra da udaranje Našida Beganovića nogama po cijelom tijelu, od čega je on pao na tlo, dok ga je optuženik nastavio udarati nogama po cijelom tijelu, predstavlja objektivno tešku tjelesnu povredu, budući da je svrha bila da se dobiju informacije o tome gdje se nalazi brat žrtve. Sud smatra da se ovo također kvalificira i kao mentalna patnja.⁵²

Sud nadalje smatra da su opisane radnje bile namjerne. Jasno je da su radnje optuženika imale za cilj dobijanje informacija o tome gdje se nalazi žrtvin brat, a iz širokog i sistematičnog napada koji je već utvrđen je također očigledna namjera diskriminacije.

Stoga Sud smatra da u opisanom premlaćivanju Našida Beganovića postoji namjerno nanošenje snažnog tjelesnog i duševnog bola i patnje kako bi se dobilo njegovo priznanje u vezi njegovog brata i kako bi se on diskriminirao. Prema tome, opisana premlaćivanja predstavljaju mučenje.

Obrana ozbiljno dovodi u pitanje vjerodostojnost svjedočenja Našida Beganovića.

Sud konstatira da je sama žrtva detaljno i dosljedno opisala pretrpljeno mučenje. On je također u sudnici jasno identifikovao optuženika Krešu Lučića kao direktnog počinitelja opisanih premlaćivanja. Našid Beganović je dobro poznavao Krešu Lučića od prije rata. Sud dalje napominje da je izjava Našida Beganovića bila njegovo prvo svjedočenje u kaznenom postupku. Njegovo svjedočenje je potkrijepio Benjamin Kardaš, koji se sjetio da

⁵² Vidi MKSJ predmet *Brdanin*, raspravno vijeće, 01.09.2004. godine, stavci 483- 484.

je Našid Beganović bio izveden na ispitivanje i vraćen pretučen, kao i izjava Adema Lušije (dokaz T-10).

Konačno, Sud nalazi da je nedosljedan argument koji su iznijeli svjedoci obrane Denis Tadić, Mladen Tolo, Ante Marić i sam optuženik, kada su rekli da su osam dana bili cijelo vrijeme zajedno na crti bojišnice, počev od 17.06.1993, prema tome tijekom vremenskog perioda kada je Našid Beganović uhićen i mučen. Obrana je tvrdila da je ova činjenica potvrđena dokazom O-57, koji navodi da je Denis Tadić ranjen na crti bojišnice 26.06.1993. godine. Sud nalazi da su svjedočenja Denisa Tadića, Mladena Tole i Ante Marića nedosljedna u pogledu datuma ranjavanja Denisa Tadića na crti bojišnice, jer su i 20. lipanj i 26. lipanj nejasno pominjani. Dokaz O-57 jasno utvrđuje da je Denis Tadić ranjen 26.06.1993. godine, prema tome, šest dana nakon mučenja Našida Beganovića, što ne donosi nikakav dokaz u pogledu toga gdje su optuženik, Denis Tadić i Mladen Tolo bili šest dana ranije.

Prema tome, Sud ne prihvata argument obrane i zaključuje da je dokazano da je optuženik Krešo Lučić mučio Našida Beganovića u opisanim okolnostima.

Stoga Sud smatra da je optuženik Krešo Lučić individualno odgovoran za mučenje Našida Beganovića.

3.2. Mučenje nekoliko zatočenika iz hale Šunje u zgradi Elektroprivrede (Točka 3)

3.2.1. Ibrahim Beganović

Uzimajući u obzir izvedene dokaze (pod IV.3.1.), Sud konstatira da je jedini dokaz koji je izveden u pogledu navodnog mučenja Ibrahima Beganovića svjedočenje Adema Lušije, koji navodi u dokazu T-10 da mu je njegov rodak Ibrahim Beganović rekao da ga je Krešo Lučić mučio. S druge strane, optuženik Krešo Lučić je u potpunosti negirao navod. Niti je žrtva saslušana niti je ijedan dokaz izveden. Prema tome, Sud zaključuje da nije dokazano van razumne sumnje da je Ibrahim Beganović mučen od strane optuženika Kreše Lučića.

3.2.2. Nedžib Fazlibašić

Nakon što je pregladao izvedene dokaze (pod IV.3.4.), Sud konstatira, ukratko, da je Nedžib Fazlibašić jasno opisao: kako je bio zarobljen zajedno sa Kasimom Fazlibašićem i Almedinom Mušanovićem; kako ga je optuženik odveo u Elektrodistribuciju zajedno sa Almedinom Mušanovićem; kako je optuženik koristio prisilu nad njim tijekom dva ili tri sata koliko je trajalo njegovo ispitivanje od strane Kreše Lučića; kako je otišao sa modricama na licu koje su bile prouzrokovane time što ga je optuženik udarao šakama; kako je optuženiko stajao i smijao se dok mu je drugi vojni policajac, koji bi po svjedokovim riječima trebao biti Mato Derek, stavio nož pod vrat.

Sud je poklonio vjeru njegovom svjedočenju, koje je detaljno i dosljedno. Sud je također poklonio vjeru svjedočenju Kasima Fazlibašića, koji je potkrijepio svjedočenje Nedžiba Fazlibašića.

Sud napominje da je Nedžib Fazlibašić rođen u lipnju 1978. godine, i da je, prema tome, u lipnju 1993. godine bio malodobnik od petnaest godina. Kako je gore navedeno, faktori kao što su godine starosti, pol, zdravstveno stanje i inferiorni položaj žrtve značajno utiču na ocjenu težine povrede.

Stoga Sud smatra da je uvjet snažnog bola i patnje iz definicije mučenja ispunjen.

Sud dalje smatra da su opisane radnje bile namjerne, da je cilj mučenja jasno bio da se dobiju informacije o oružju koje je posjedovala Armija BiH, dok je iz širokog i sistematičnog napada koji je već utvrđen očigledna namjera diskriminacije.

Prema tome, namjerno nanošenje snažnog tjelesnog i duševnog bola i patnje Nedžibu Fazlibašiću, kroz premlaćivanja, kako bi se dobilo njegovo priznanje u vezi oružja koje je posjedovala Armija BiH i kako bi se on diskriminirao predstavlja mučenje.

Stoga Sud smatra da je optuženik Krešo Lučić individualno odgovoran za mučenje Nedžiba Fazlibašića.

3.2.3. Fazil Fazlibašić (Točka 3)

Uzimajući u obzir pregledane dokaze (pod IV.3.3.), Sud smatra da, čak i ako je Fazil Fazlibašić prvo odbio da govori u sudnici o ispitivanju od strane optuženika, jasna i dosljedna predodžba i opis njegovog premlaćivanja od strane Kreše Lučića i dalje postoje. Zaista, on je na kraju priznao da ga je tukao optuženik Krešo Lučić u okolnostima opisanim u optužnici. Sud također konstatira da je njegovo premlaćivanje od strane optuženika dosljedno potkrijepljeno Službenom zabilješkom broj 01/2.3-5/9/00 od 08.11.2000. godine, koju su sačinile dvije službene osobe, Nermin Turković i Zajim Šahić, koji su također potvrdili da im se Fazil Fazlibašić javio 2000. godine. Nadalje, njegovo premlaćivanje od strane optuženika je potvrđeno Zapisnikom o ispitivanju Fazila Fazlibašića od strane istražnog sudije Kantonalnog suda Sarajevo od 21.11.2000. godine (dokaz T-31). Sud također konstatira da su svjedoci Džemo Ramić i Meho Hodžić dosljedno potvrdili mučenje Fazila Fazlibašića od strane optuženika.

Obrana je dovela u pitanje vjerodostojnost svjedočenja Fazila Fazlibašića zbog njegovog navodnog prethodnog kažnjavanja. Sud smatra da činjenica da je osoba počinila jedno ili čak i više kaznenih djela ne predstavlja sama po sebi osnov za diskreditiranje svjedočenja. Sud nalazi da su direktno ispitivanje i unakrsno ispitivanje dosljedni i koherentni u pogledu činjenica iz svjedočenja, te stoga vjerodostojnost premlaćivanja Fazila Fazlibašića od strane optuženika Kreše Lučića nije sporna i ovdje je utvrđena.

Sud podsjeća na opis premlaćivanja koji glasi: „tijekom mog boravka u zatvoru u Kreševu, tijekom ispitivanja, najviše sam tučen od strane Kreše Lučića i Tome Čelana. Oni bi me tukli podrezanim drškama krampa i lopate. Tijekom jednog ispitivanja u uredu Kreše Lučića, Krešo je pio „Skenderbeg“ i jeo čokoladu, dobro se sjećam čokoladu sa lješnjacima. I tom prilikom me je Krešo tukao drvenim drškama od lopate, nakon čega bi nastavio sa ispitivanjem, dok je pio i jeo čokoladu.“

Kako je navedeno u presudi raspravnog vijeća u predmetu *Krnčjelac*, Sud, prilikom ocjenjivanja težine djela koja se terete kao mučenje, mora voditi računa o: svim okolnostima dotičnog predmeta, uključujući karakter i kontekst nanošenja boli, predumišljaj i institucionalizaciju zlostavljanja, fizičko stanje žrtve, način i metodu koja je korištena, položaj inferiornosti žrtve, mjeru u kojoj je ona bila zlostavljana tijekom dužeg vremenskog perioda ili u kojoj je bila podvrgavana višekratnim ili višestrukim oblicima zlostavljanja. Potrebno je ocijeniti težinu tih djela u cjelini ukoliko se može pokazati da je produljeno trajanje i ponavljanje radnji međusobno povezano, da slijedi neki obrazac ili je usmjereno prema istom zabranjenom cilju.⁵³ Upotreba podrezanih drški krampa i lopate kao i drvene palice jasno ukazuje na snažnu bol i patnju koji su nanosili žrtvi.

⁵³ Vidi MKSJ predmet *Simić, Tadić i Zarić*, raspravno vijeće, 17.10.2003. godine, stavak 80.

Sud, uzimajući u obzir sve okolnosti ovog predmeta, zaključuje da su opisane radnje bile također namjerne i da su imale za cilj diskriminaciju na nacionalnoj osnovi, što je očigledno iz širokog i sistematičnog karaktera napada.

Prema tome, Sud smatra da opisana premlaćivanja predstavljaju namjerno nanošenje snažnog tjelesnog i duševnog bola i patnje Fazilu Fazlibašiću kako bi se on diskriminirao na osnovu njegove nacionalnosti i predstavljaju mučenje koje se pripisuje Kreši Lučiću kao direktnom počinitelju.

Stoga Sud smatra da je optuženik Krešo Lučić individualno odgovoran za mučenje Fazila Fazlibašića.

3.2.4. Galib Kustura (Točka 3)

U vezi dokaza o premlaćivanju Galiba Kusture (pod IV.3.2.), Sud konstatira sljedeće:

Galib Kustura je jasno izjavio kako je njega osobno udario Krešo Lučić u hodniku prostorija vojne policije, dok su ga druga tri vojna policajca ranije pretukla drvenom palicom, ali ne u prisustvu Kreše Lučića. Sud također napominje da je Galib Kustura detaljno opisao kako je sreo optuženika na hodniku i kako ga je on udario.

Sud je poklonio vjeru njegovom svjedočenju, koje je smatrao vjerodostojnim, i utvrdio da je optuženik Krešo Lučić tukao Galiba Kusturu.

U skladu sa gorenavedenim kriterijima, Sud smatra da je zlostavljanje od strane optuženika bilo namjerno, ozbiljno, bolno i teško i da je imalo za cilj diskriminaciju žrtve Bošnjaka, što je također očigledno iz širokog i sistematičnog napada koji je već utvrđen.

Prema tome, opisano udaranje predstavlja mučenje koje je optuženik direktno počinio.

Stoga Sud smatra da je optuženik Krešo Lučić individualno odgovoran za mučenje Galiba Kusture.

3.2.5. Kasim Fazlibašić (Točka 3)

U vezi dokaza o premlaćivanju Kasima Fazlibašića (pod IV.3.4.), Sud konstatira da je on precizno opisao kako ga je optuženik Krešo Lučić zgrabio za kosu, udario ga šakama, tukao i šamarao. On je naglasio da je već bio krvav od toga što ga je Mato Derek prethodno pretukao drvenom palicom, ali ga je Krešo Lučić ipak pretukao kada je ušao u ured.

Razmotrivši kriterije utvrđene u presudi u predmetu *Krncjelac*, Sud zaključuje da je uvijek teške boli i patnje ispunjen.

Sud dalje smatra da su opisana premlaćivanja bila namjerna, teška i bolna i da su jasno imala za cilj diskriminaciju žrtve Bošnjaka i da, konačno, predstavljaju mučenje koje je optuženik direktno počinio.

Stoga Sud smatra da je optuženik Krešo Lučić individualno odgovoran za mučenje Kasima Fazlibašića.

3.2.6. Almedin Mušanović (Točka 3)

Sud, nakon što je pregledao dokaze (pod IV.3.4), ističe da je Almedin Mušanović izjavio da je „Krešo Lučić došao poslije premlaćivanja“ koje je pretrpio nakon što je uhićen zajedno sa

Nedžibom Fazlibašićem. Almedin Mušanović danas navodi da jeste bio premlaćivan, ali ne od strane Kreše Lučića, koji je došao poslije premlaćivanja. Almedin Mušanović je 2000. godine dao izjavu istražnom sudiji Kantonalnog suda u predmetu Vlatko Buzuk (Dokaz P-24a). Izjava glasi: „Bio sam zlostavljan od strane Kreše Lučića, koji me udario šakom u glavu, stavio mi pištolj na čelo i nož pod grlo.“ Almedin Mušanović je objasnio da je potpisao ovu izjavu, ali da je nije pročitao. Gorenavedena izjava ovog svjedoka se podudara sa svjedočenjem Nedžiba Fazlibašića.

Uprkos tome, Sud zaključuje da nije dokazano van razumne sumnje da je optuženik Krešo Lučić tukao Almedina Mušanovića.

Prema tome, Sud smatra da optuženik Krešo Lučić nije odgovoran za premlaćivanje Almedina Mušanovića.

3.2.7. Hajrudin Bejtić (Točka 3)

Konačno, uzimajući u obzir pregledane dokaze (pod IV.3.5.), Sud ističe da je Hajrudin Bejtić izjavio da ga je Krešo Lučić ispitivao u zgradi Elektrodistribucije, gdje je bio pretučen. Međutim, Hajrudin Bejtić „nije mogao vidjeti tko ga je tukao jer je bio mrak“. Hajrudin Bejtić je identifikovao Krešu Lučića kao vojnog zapovjednika kojem je morao dati izjavu, ali kada je upitan da li ga je Krešo Lučić tukao, on je ponovio da nije mogao vidjeti tko ga je zlostavljao jer je bio mrak. Međutim, rekao je da je siguran da je premlaćivanje prestalo kada je Krešo Lučić rekao „odvedite ga“.

Sud nalazi da je svjedočenje nejasno i nedosljedno, te da nije potkrijepljeno nijednim drugim dokazom.

Stoga Sud zaključuje da nije dokazano van razumne sumnje da je optuženik Krešo Lučić pretukao Hajrudina Bejtića.

Prema tome, Sud smatra da optuženik Krešo Lučić nije odgovoran za premlaćivanje Hajrudina Bejtića.

4. Meho Hodžić (Točka 4)

U vezi pregledanih dokaza o premlaćivanju Mehe Hodžića (pod IV.4), Sud konstatira da je on svjedočio o svom premlaćivanju u okolnostima koje su navedene u optužnici. Zapravo, Meho Hodžić je tvrdio da je 18.07.1993. godine, odmah nakon što se vratio sa crte bojišnice, odveden iz hale Šunje u zgradu Elektroprivrede, gdje je mučen od strane Kreše Lučića. On je nadalje izjavio da su isti ljudi koji su njega izveli upravo vratili Fazila Fazlibašića, potpuno pretučenog.

Obrana ozbiljno dovodi u pitanje vjerodostojnost njegovog svjedočenja, tvrdeći da su prostorije vojne policije bile smještene u zgradi Elektroprivrede tek krajem srpnja, početkom kolovoza 1993. godine.

Sud napominje da su mnogi svjedoci potvrdili da su prostorije vojne policije već bile smještene u prostorijama Elektroprivrede prije kolovoza kako obrana tvrdi. Ibrahim Lisovac je izjavio da je on tamo doveden nakon uhićenja 25.06.1993. godine, a jasno je identifikovao zgradu i njenu adresu u ulici Valtera Perića. Nedžib Fazlibašić, koji je uhićen 24.06.1993. godine, je izjavio da je nakon nekoliko dana doveden u Elektroprivredu. Hajrudin Bejtić je tvrdio da je mučen u Elektroprivredi oko mjesec dana nakon njegovog uhićenja, koje se dogodilo oko 19.06.1993. godine. Kasim Fazlibašić nije mogao reći datum

svog uhićenja, ali je potvrdio da je bio uhićen zajedno sa Nedžibom Fazlibašićem i Almedinom Mušanovićem prije nego što je mučen u Elektroprivredi, dok je Almedin Mušanović tvrdio da je bio uhićen 27.07.1993. godine sa Nedžibom Fazlibašićem i Kasimom Fazlibašićem.

Ipak, Sud konstatira da su mnogi elementi u svjedočenju Mehe Hodžića u pogledu pretrpljenog premlaćivanja navodno od strane Kreše Lučića nejasni i kontradiktorni. Sud također prihvata da je Meho Hodžić nekoliko puta pretučen dok je bio zatočen u hangaru Šunje. Ovo je potvrdio Salih Skopljak, koji je bio aktivni liječnik također zatočen u hali Šunje. Međutim, Sud napominje da je Meho Hodžić svjedočio u nekoliko sudskih postupaka u vezi njegovog zatočenja u Kreševu i nikada ranije nije pomenuo ime Kreše Lučića kao jedne od osoba koje su ga tukle, nego je pominjao druga imena. Zapravo, on nije imao samo priliku nego i obvezu da kaže cijelu istinu o svim okolnostima ovakvog događaja za koji kaže da je bio užasan za njega, uključujući i radnje Kreše Lučića.

Svjedoci Salih Skopljak i Benjamin Kardaš, koji su pomenuli premlaćivanje Mehe Hodžića, su svjedočili da su vidjeli Mehu Hodžića pretučenog; međutim, oni ne znaju tko ga je tukao. Nadalje, *sud* nalazi da je Meho Hodžić dao svoju prvu izjavu o tome što je pretrpio u hangaru Šunje svome sinu, koji nije bio jedini policajac u policijskoj postaji. Sud smatra da je to potpuno neprikladno.

Fazil Fazlibašić nije mogao potvrditi izjavu Mehe Hodžića u vezi njegovog odvođenja iz hangara u Elektroprivredu. Također, ako se Salih Skopljak i sjetio da je Meho Hodžić bio pretučen nekoliko puta, on nije potvrdio niti povrede koje je Hodžić opisao niti da je to počinio Krešo Lučić.

Sud također napominje da opis navodnog premlaćivanja od strane Kreše Lučića, koji je Meho Hodžić dao u svom svjedočenju, pokazuje izrazito teško zlostavljanje koje je trebalo prouzrokovati ozbiljne povrede, dok je svjedok istovremeno izjavio da je bio sav u modricama koje su bile sakrivene ispod njegove majice, tako da ostali zatočenici nisu mogli primjetiti njegove modrice u mraku.

Zbog svih ovih razloga, Sud nije uvjeren van razumne sumnje da je ovo premlaćivanje Mehe Hodžića počinio Krešo Lučić. Sud zaključuje da tužitelj nije uspio dokazati da Kreši Lučiću treba pripisati krivnju za povrede koje je zadobio Meho Hodžić, dok je svjedočenje Mehe Hodžića po tom pitanju nedosljedno.

Prema tome, ne može se govoriti o individualnoj kaznenoj odgovornosti optuženika u odnosu na Mehu Hodžića

VII. Izricanje kazne optuženom

1. Kazna izrečena Kreši Lučiću

S obzirom da su radnje za koje je Krešo Lučić optužen dokazane van razumne sumnje i da su sva zakonska obilježja definicije kaznenog djela zločini protiv čovječnosti iz članka 172. stavak 1. točke e), f) i k) KZ BiH ispunjena, Sud ga je oglasio krivim za zločine protiv čovječnosti kako je navedeno u dispozitivu presude i izrekao mu kaznu zatvora u trajanju od šest (6) godina.

Donoseći odluku o kaznenopravnoj sankciji protiv optuženika Kreše Lučića, Sud, uzimajući kao polaznu točku opću svrhu kaznenopravnih sankcija, svrhu kažnjavanja i granice kazne

propisane zakonom za kazneno djelo za koje je optuženik oglašen krivim, uzima u obzir sve okolnosti iz članka 48. KZ BiH koje utječu na dužinu trajanja kazne u određenom predmetu. Naime, Sud uzima kao olakšavajuće okolnosti za optuženika činjenice da se optuženik prikladno ponašao pred Sudom čak i pod drugim mjerama tijekom znatnog perioda glavne rasprave i da se uvijek pojavljivao u sudnici. Sud također uzima u obzir da Krešo Lučić nije ranije osuđivan, da je obiteljski čovjek i otac troje malodobne djece.

Sud posebno uzima u obzir činjenicu da se optuženik Krešo Lučić, iako ima ... državljanstvo i boravi u ..., dobrovoljno javio vlastima u BiH da bude izveden pred lice pravde. Da se Krešo Lučić nije sam pojavio pred Sudom BiH, Sud ne bi bio u mogućnosti da mu sudi. Prema tome, u skladu sa člankom 49. KZ BiH, Sud to smatra osobito olakšavajućom okolnošću, koja ukazuje na to da se svrha kažnjavanja može postići ublaženom kaznom.

Sud uzima svojstvo optuženika kao zapovjednika Vojne policije Kreševo kao otežavajuću okolnost, ali istovremeno smatra olakšavajućom činjenicu da je on bio veoma mlad za takvu odgovornost. Zaista, Sud nalazi da njegova starosna dob nije bila adekvatna odgovornostima koje je on preuzeo kao zapovjednik.

Prema tome, Sud smatra da je kazna zatvora u trajanju od šest (6) godina odgovarajuća za postizanje svrhe kažnjavanja predviđene člankom 39. KZ BiH.

2. Vrijeme koje je optuženik proveo u pritvoru

Vrijeme koje je optuženik proveo u pritvoru od 27.04.2006. do 19.01.2007. godine uračunava se u izrečenu kaznu zatvora, u skladu sa člankom 56. KZ BiH.

3. Troškovi kaznenog postupka

U skladu sa člankom 188. stavak 4. ZKP BiH, optuženik Krešo Lučić se oslobađa dužnosti naknade troškova kaznenog postupka, s obzirom da je nezaposlen, da nema imovine, te da izdržava troje malodobne djece.

4. Oštećene strane koje su podnijele imovinskoppravne zahtjeve

U skladu sa člankom 198. stavak 2. i 3. ZKP BiH, sve eventualno oštećene strane sa imovinskoppravnim zahtjevom se upućuju na parnicu.

Zapisničar:
Melika Bušatlić

PREDSJEDNIK VIJEĆA
SUDIJA
Davorin Jukić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba vijeću Apelacionog odjeljenja Suda BiH u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema pismenog otpravka presude.